

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسوله

DAVUD EMRE YAYINEVİ

Kitabın Adı:

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ
İTİKADİ KAVRAMLAR -3-
İMAN VE AMEL

Yazarı:

Ahmed KALKAN

Tashih:

Ahmed Kalkan

Mizanpaj:

Ehl-i Dizayn

Kapak Tasarım:

Ehl-i Dizayn

İstanbul 2011

Baskı:

????

Dâvud Emre Yayınevi

Telefon: (0 216) 632 29 58
www.davudemreyayinevi.com

DÂVUD EMRE YAYINEVİ

İMAN VE AMEL

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ
İTİKADİ KAVRAMLAR

-3-

Ahmed KALKAN

İnsanlara karşı ticarî amaç güdülmeyen bu eserin hiçbir hakkı mahfuz değildir. Kâr gayesi güdülmemek şartıyla dileyen dilediği şekilde, tümünü veya bir kısmını çoğaltabilir, korsan baskı yapabilir, dağıtabilir, iktibas edebilir, kitabın ve yazarın ismini vererek veya vermeyerek kopye edebilir, mesaj amaçlı kullanabilir. Yazarın hiçbir telif hakkı söz konusu değildir, şimdi ve sonra bir hak talep etmeyecektir. İlim, insanlığın ortak malıdır. Ve ilim Allah için kullanılınca insana fayda sağlar.

İTHAF

*Canlı KUR'AN olmaya çalışıp toplumu
KUR'AN'la canlandırmaya gayret eden
ve tâğütlara karşı KUR'AN'la mücadeleyi
bayraklaştıran her yaştan muvahhid gençlere...*

*Doğru okuyup doğru anlayan, dosdoğru
yaşayıp insanları doğrultmaya çalışan
KUR'AN dostlarına...*

*Ümmetin ihyâsının vahdet içinde yeniden
KUR'AN'a dönüşle mümkün olduğunu kavrayıp
nebevî usûlle KUR'AN ve tevhid eksenli dersler
ve cemaat çalışması yapan tâvizsiz dâvetçilere,
her yaştan genç dâvâ erlerine...*

Önsöz

Bismillâh, elhamdu lillâh, ve'ssalâtu ve'sselâmu alâ rasûlillâh.

İman; Rasûlullah'ı Allah'tan getirmiş olduğu bilinen haber ve hükümlerin tümünde, kat'i olarak tasdik etmek, bunu diliyle ikrar edip tatbik etmeye çalışmaktır. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ı kendi tanıttığı gibi tanımak ve O'na yönelmektir. İman, Allah'ın gönderdiği peygamberleri tasdik etmek, getirdikleri vahyi benimsemektir. Allah'ın buyruklarını yerine getirerek, O'nun güven çemberine girmektir. Âyetleri kabul edip bağlanmak ve yaşamaktır.

İman, aynı zamanda; başkalarına güven vermek, güven içinde olmak demektir. Yani, iman sahibi/mü'min, hem inandığı gücün sağladığı güvenin içinde emin olan; hem de kendisi başkalarına güven veren demektir. Emanet de imanla aynı kökten gelen ve güvene tevdi edilmiş şey anlamı taşıyan bir kelimedir. İman sahibine mü'min denir ki, bir anlamı da emanet taşıyan kişi demektir. Esas emanetin Kur'an'ın hükümleri, İslâm'ın her alanda hâkimiyeti demek olan kutsal emanetler olduğunu unutmamalı ve emanete ihânet edenlerin münâfıklıktan bir şube içinde olan hâin konumuna düştüğünü aklımızdan çıkarmamalıyız.

İmanın amellerle tezâhürü olmalıdır. Güneşten ısı, gülden koku saçıldığı gibi, imandan da ameller saçılmalıdır. İmanın söz, fiil ve eylemlerle ispatlanması gerekir. Yoksa iman, birtakım istek ve temennilerden ibâret değildir.

İman dediğimiz şey, Allah ve Rasûlü'ne karşı sevgide şekillendiği gibi, Allah'ın dinini yüceltmek ve üstün kılmak için cihad etmede, yeryüzünde zulmü ve fesâdı önlemek için mücâdele vermede de şekillenmelidir. Allah'a yaklaşmak için namaz ve oruca devam etmede, haram ve helâle ittiba etmede de iman kendini göstermelidir. Allah, imandan söz ederken, iman ile birlikte amellerden de söz ediyor. Bu amellerin ekseriyeti de cihad kavramında birleşir. Çünkü cihad, imanın rûhu ve ameli olarak ortaya çıkar. *"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Rasûlü'ne iman ettikten sonra şüpheye sapmayıp, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad ederler. İşte onlar, imanlarında sâdık (doğru) olanların ta kendileridir."* (49/Hucurât, 15)

İman, meyvesiz, kurumuş, çürümüş, odun kütüğü olmuş bir ağaç değildir; iman ağacının mutlaka eseri ve meyvesi görülmelidir. İmanın meyvesi, Allah'tan korkup Allah'ın murâkabesi altında

olduğumuzu bilmektir. Şüphesiz Allah'ı tanıyan kişi, kendi kusurlarını idrâk eder ve O'ndan korkar ve ona göre hazırlık yapar. *"Allah'ın gönderdiği risâleti tebliğ edenler, O'ndan korkanlar ve başka hiçbir kimseden korkmayanlar var ya, İşte bu, Allah'ın dinine dosdoğru uyan hak ehlinin sıfatıdır."* (33/Ahzâb, 39)

İmanın varlığının en güzel isbâtı, vahye sarılmaktır. Çünkü vahy, en temiz, en sağlam kaynaktır. Vahye sarılmak, Allah'a bağlanıp, araya araçlar koymadan, doğru olanı kendisinden almaktan başka bir şey değildir. Vahye sarılmaksızın Allah'a bağlanmak mümkün değildir. Vahyin mü'minlerden istediği onu dinlemek ve ona tâbi olmaktır (Bkz.24/Nûr, 51-52; 33/Ahzâb, 36; 4/Nisâ, 65; 2/Bakara, 143).

Mü'min erkek ve mü'mine kadınlara Allah ve Rasûlünün hükmü dışında muhayyerlik hakkı yoktur. İman ettikten sonra, kendi hevâ ve hevesine göre hareket edemezler. Allah'a ve Rasûlüne itaat etmek zorundadırlar. Allah'a iman, sonra arkasından isyan, apaçık bir sapıklıktır. Allah'a iman, teslimiyetle beraber bütün işlerde Allah Rasûlünün hakemliğini şart koşar. İman ettiğini iddia eden herkesin mutlaka hakemi, hükmünü kabul edip uygulayacağı ölçüsü, tercihi Allah ve Rasûlü olmalıdır. Aksi, sapıklıktır.

Kur'ân-ı Kerim'de hiçbir âyette iman edenlerin cennete gireceklerinden bahsedilmez. İman edip sâlih amel işleyenlerin cennete gireceklerinden bahseder. İman ile amel, birbirini tamamlayan iki husustur. İman olmadan amel, Allah katında kabul edilmeyeceği gibi; güzel amellerle süslenmeyen kalpteki imanın mânevî zevk vermekten uzak olduğu da bellidir. İman, kalp toprağına atılan bir tohumdur. İbâdetler, güzel ahlâk, iyi davranışlar onun yeşermesini ve hayatiyetini devam ettirmesini sağlayan vasıtalar-
dır. Sâlih amel ve güzel ahlâkla bezenmemiş iman, bir hücreye kapatılan ve kimseyle görüştürülmeyen bir din âliminin, mürşid ve vâizin, hitabettiği topluma faydasızlığı gibi; kişiyi olgunlaştırıp manen geliştirmekten yoksun bir cevherdir. O halde iman olmadan amelin kabul olunması söz konusu edilemezse; sâlih amellerle desteklenmeyen imanın kemale ermekten mahrum olacağı da unutulmamalıdır. Hatta bu konuda "imani korumak, kazanmaktan daha zordur." sözü meşhur olmuştur.

Kur'an'ın, imanı tanımladığı âyetlere dikkat edecek olursak, hemen tamamında imanla amelin yan yana geldiğini görürüz. Özellikle iman ve sâlih amelin birlikte kullanıldığına şâhit oluruz. Kur'an, amelin imandan bağımsız olmadığının delilleriyle doludur.

Hatta kinaye olarak Kur'an'da amel, iman olarak adlandırılmıştır. *"Allah imanlarınızı zâyi edecek değildir."* (2/Bakara, 143). Bu âyetteki iman'dan kasıt "namaz"dır.

Gerçek anlamda iman etmiş kardeşler! Haydi, buyrun sâlih amel cinsinden okumaya, Kur'an'ı insan ve kâinat adlı kitaplarla tercüme etmek için ve topluma yayıp toplumda hâkim kılmak için ölünceye dek koşturmaya...

Ahmed Kalkan
ahmedkalkan@gmail.com
Temmuz 2011, Ümraniye

İMAN

- İman; Anlam ve Mâhiyeti
- Kur'an'da İman
- İmanın Artması eksilmesi
- İmanın Gerektirdikleri
- İman ve İslâm
- İman ve Amel
- İnsan Niçin İman Eder? İmanın Sebep ve Sonuçları (İmanla İlgili Sünnetullah)
- Yeniden İmana
- Ey İman Edenler İman Edin
- İmanı Bozan Haller
- Bâtıla İman

"O müttakiler (takvâ sahipleri) ki, gayba iman ederler, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak ederler." ¹

İman; Anlam ve Mâhiyeti

İman, emn kökünden bir mastardır. Sözlük anlamı, birini sözünde tasdik etmek, onaylamak, kabullenmek itimat etmek, gönülden benimsemek, güvenmek/güvenilmek anlamlarına gelir. Türkçedeki inanmak kelimesi bunu aşağı yukarı karşılar.

Kavram olarak, Rasûlullah'ı Allah'ın katından getirmiş olduğu bilinen haber ve hükümlerin tümünde, kat'i olarak tasdik etmek, bunu diliyle ikrar edip, tatbik etmeye çalışmaktır. İman, küfrün zıddıdır. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ı tanımak ve O'na yönelmektir. İman: Allah'ın gönderdiği peygamberleri tasdik etmek, getirdikleri vahyi benimsemektir. Allah'ın buyruklarını yerine getirerek, O'nun güven çemberine girmektir. Âyetleri kabul edip, bağlanmak ve yaşamaktır.

İman'ın filolojik açıdan iki anlamı vardır: Başkalarına güven vermek, güven içinde olmak. İman sahibi kişi, yani mü'min, hem inandığı gücün sağladığı güvenin içinde emin olan; hem de kendisi başkalarına güven veren demektir.

1] 2/Bakara, 3

Kur'an'da İman

İman kelimesi 45 yerde geçer. İman kelimesinin kökü olan “e m n” türevleriyle birlikte Kur'an-ı Kerim'de 878 yerde kullanılır. Kur'an'ın onda birinden fazlasının imanla direkt ilgili ifâdeler olması, konunun önemini göstermek için yeterlidir.

Kur'an, peygamberlerin emin (güvenilen) kişiler olduğunu ifâde ediyor.² Aynı zamanda, peygamberlere vahyi ulaştıran gök habercisi Cebrail'in de emin olduğunu belirtiyor.³ Yine Kur'an, insanın büyük sorumluluğundan bahsederken onu emaneti yüklenen varlık olarak tanıtıyor. Emanet de imanla aynı kökten gelen ve güvene tevdi edilmiş şey anlamı taşıyan bir kelimedir.⁴ İman sahibine mü'min denir ki, bir anlamı da emanet taşıyan kişi demektir.

Mü'min, hem Allah'ın, hem de insanın sıfatıdır. Esmâül-Hüsna'dan biri, El-Mü'min'dir. Allah'ın mü'minliği, güven verici, güven kaynağı olmayı; insanın mü'minliği de El-Mü'min'e (Allah'a) güvenmeyi ifâde eder. İman, bu karşılıklı güvenin işleyişidir. Allah'a güven tam olmadan iman olmaz. Allah'a güvenin tam olması için, O'nu her şeyden fazla sevmemiz, O'nun emir ve hükümlerini de her şeye tercih etmemiz gerekir. “İman edenlerin Allah'a olan sevgileri çok fazladır.”⁵

İmanın gündeme geldiği Bakara sûresinin ilk âyetlerinde müttakîlerin vasıfları açıklanırken, yapılması gerekenler de açıklanmış oluyor. Bu açıklama, aynı zamanda nelere iman edilmesi gerektiğini de topluca içermektedir. Kurtulmak isteyen, *gayb* diye ifâde edilen çıplak gözle göremediği, kendini aşan konulara kesin *iman edecek*, *salât* şeklinde anılan amellerden ilkiyle bazı görevleri yerine getirmeye başlayacaktır. *İnfak* şeklinde ifâde olunan inandığı ve bağlandığı bir dine hizmet için çaba ve gayretlerin ilkiyle bu esasları başkalarına da götürecektir.

Bunlara ilk ve yalnız kendisinin inanmadığını, devam edegelen kadim bir mücâdelenin izleyicisi olduğunu hatırlaması için kendinden öncekilerle de irtibatını kuracak, son olarak inzal olunan *bu Kitab'a*, kitabın indiği şahsa (Hz. Muhammed (s.a.s.) ve önceden inzal olan *kitaplara* ve *peygamberlere* iman edecektir. Bütün bu inanç, amel ve gayretleri hayâtın ikinci ve ebedi bölümü olan *âhiret* için yapacak, onun varlığına sanki görüyormuşçasına

2] 7/A'râf, 68; 26/Şuarâ, 107...

3] 26/Şuarâ, 193

4] Bk. 33/Ahzâb, 72

5] 2/Bakara, 165

inanacaktır. Eğer böyle yaparsa hayâtın dünyadaki bölümünün imtihanını başaracak, *kurtulmuş* olacaktır. ⁶

Bakara sûresinin ilk beş âyetinde özetlenen İslâm'ın temel binâsı ve üçüncü âyetinde "gaybe iman" şeklinde çatısı çatılan inanç temelleri, sûrenin sonunda da perçinlenir: "O Rasûl, kendisine Rabbinden indirilene (Kur'an'a) iman etti. Mü'minler de Allah'a, Onun meleklerine, kitaplarına ve bütün peygamberlerine inandı. Rasûllerden hiç birini diğerinden ayırmayız, dinledik, itaat ettik. Ey Rabbimiz mağfiret isteriz, dönüş ancak Sanadır, derler."⁷ "Gaybe iman" olarak tavsif edilen bu inanç temelleri Kur'an'ın değişik yerlerinde topluca veya tek tek veya ikisi üçü birlikte zikredilmiştir.

"Elinizdekini tasdik etmek üzere indirdiğim Kur'an'a iman edin."⁸; "Allah'a ve Peygamberine iman edin. Eğer iman eder ve takvâli olursanız en büyük mükâfaat sizindir."⁹; "Ey iman edenler, Allah'a, Peygamberi'ne, Peygamberi'ne indirdiği Kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse, son derece büyük bir sapıklığa düşmüş olur."¹⁰ "Benim kalbim temiz, kimseye kötülük düşünmem, herkesin iyiliğini isterim" diyerek kendini kandıranlara gerçek iyiliğin ne olduğunu Kur'an şöyle açıklar: "Gerçek iyilik, yüzünüzü doğuya veya batıya döndürmeniz değil; Allah'a, âhirete, meleklerle, kitaplara ve Rasûllere iman etmenizdir..."¹¹

İman, insanı kopmaz, çürümez bir bağa kavuşturur ve boşluklara yuvarlanmasını önler.¹² İmandan yoksun kalanları Kur'an, hayvanların en şerlisi olarak anmaktadır.¹³ Fakat ne yazık ki, insanlığın çoğunluğu bu imandan uzak bulunmuştur, bulunacaktır.¹⁴ Mü'min, Allah'ın yardımcısı, Allah'ın dostu, velisi olarak nitelendirilmiştir. ¹⁵

İmanın Artması Eksilmesi

İmanı, kalbin ve benliğin onayladığı ve bağlandığı bir durum olarak kabul ettiğimizde, bu bağlılık ve onayın güçlenmesi ve zayıflaması yönünde bir artış ve eksilmesi elbette mümkündür.

6] 2/Bakara, 1-5

7] 2/Bakara, 286

8] 2/Bakara, 41

9] 3/Âl-i İmran, 179

10] 4/Nisâ, 136

11] 2/Bakara, 177

12] Bk. 2/Bakara, 256

13] Bk. 8/Enfâl, 55

14] Bk. 11/Hûd, 17; 13/Ra'd, 1, 31; 10/Yûnus, 99; 12/Yûsuf, 16, 103

15] Bk. 47/Muhammed, 7-11; 61/Saff, 14; 3/Âl-i İmran, 68

Münafık karakterli kimselerde imanın azaldığı ve küfre yaklaştığı görülür. Gerçek mü'minlerde ise imanın artışı ve bağlılığın güçlenmesi, olgunlaşması göze çarpar. Kur'an'da bunu açıkça görebiliriz:

*"Bir sûre indirildiği zaman, münafıklar arasında 'bu sûre, hanginizin imanını arttırdı?' diyenler vardır. İşte o sûre iman edenlerin imanını artırmıştır ve bunu birbirlerine müjdelerler."*¹⁶

"Onlara bazı kimseler, 'insanlar size karşı birleştiler, onlardan korkun.' demişlerdi de bu, onların imanını artırmış ve 'Allah bize yeter, O, ne güzel vekildir.' demişlerdi."¹⁷; "Ve bu, onların ancak imanlarını ve teslimiyetlerini artırdı."¹⁸

*"Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu, imanlarını artırır."*¹⁹

*"Kitap verilmiş olanlar iyice inansın, iman edenlerin imanını artırsın."*²⁰

*"Allah onların hidâyetini artırmış ve onlara takvâlarını vermiştir."*²¹

*"Allah, onları küfürleri dolayısıyla lanetlemiştir. Bu sebeple çok az inanırlar."*²²

*"İmanlarını bir kat daha arttırsınlar diye mü'minlerin kalplerine sekînet (güven) indiren O'dur."*²³

İman, muhtevâ (içerik) yönünden ise, yani iman edilmesi gereken hususlara parça parça, peyderpey inanma gibi bir artış veya bunda bir azalma kabul etmez. Çünkü doğru iman, ancak tam teslimiyet ve bütünüyle kabul etmekle geçerli olur. Kısmî iman, kısmî küfür demektir. Bir kısmını inkâr da tamamını inkâr gibidir. İman edilmesi gereken unsurlar birbirine bağlı bir bütündür. Dolayısıyla ya tam iman, ya da küfür var demektir. Küfrün az veya çok olması küfür olmasını değiştirmez.

"Siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını küfr (inkâr) mü ediyorsunuz? Sizden böyle yapanın cezası, dünya hayâtında zillet, kıyamet gününde azabın en şiddetlisine uğratılmaktır."²⁴ Hoşuna giden şeylere iman eden, hoşlanmadığı ve zor gelen şeyleri inkâr eden, ancak arzularını ilâh edinen menfaatperest kimsedir. Bir bardak temiz suya

16] 9/Tevbe, 124

17] 3/Âl-i İmran, 173

18] 33/Ahzâb, 22

19] 8/Enfâl, 2

20] 74/Müddessir, 31

21] 47/Muhammed, 17

22] 4/Nisâ, 46

23] 48/Fetih, 4

24] 2/Bakara, 85

bir damla zehir katılmış olsa, o su, faydalı olmaktan çıkar, tehlike sebebi olur.

İmanın Gerektirdikleri

İman, insana dünyada çok büyük onur ve âhirette ebedî mutluluk sağlar. Cennet bedava değildir. Kur'an, imanın bir imtihan, ıstırap ve çile işi olduğuna dikkat çeker.

"İnsanlar, sandılar mı ki, 'iman ettik' demeleriyle bırakılacak, inceden inceye imtihan ve ıstıraba çekilmeyecekler. Yemin olsun, biz onlardan önkcekileri de inceden inceye deneylerden geçirmişizdir." ²⁵

"Andolsun ki, sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile imtihan eder, deneriz. Sabredenleri müjdele." ²⁶

"(Ey mü'minler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sanıyorsunuz? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihâyet Peygamber ve beraberindeki mü'minler: 'Allah'ın yardımı ne zaman?!' dediler. Biliniz ki, Allah'ın yardımı yakındır." ²⁷

Kâmil iman sahibi mükemmel mü'minin bir özelliği de, kınayanların kınamasından korkmamaktır ki, Kur'an, bunu şöyle ifâde eder:

"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven, mü'minlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütufudur. Allah'ın lütü ve ilmi çok geniştir." ²⁸

"Birkısım insanlar, mü'minlere: 'düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!' dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve 'hasbuna'llahu ve ni'me'l- vekîl', yani, 'Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!' dediler. Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah, büyük kerem sahibidir. İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimseler-seniz onlardan korkmayın, Benden korkun." ²⁹

25] 29/Ankebut, 2

26] 2/Bakara, 155

27] 2/Bakara, 214

28] 5/Mâide, 54

29] 3/Âl-i İmran, 173-175

Gerçek mü'minlerin bir özelliği de birbirlerine sürekli hakkı ve sabrı tavsiye etmeleridir.³⁰ Mü'minlerin gönül dostları, yalnız kendilerinden olanlar, yani mü'minler olacaktır.³¹ Mü'min erkekler ve mü'mine hanımlar da birbirlerinin dostu ve kardeşidirler. Dostluk ve kardeşlikte cinsiyet ayırımı yapılmayacaktır.³² Mü'minler, birbirlerinin ancak kardeşleridir.³³

İmanda ortak olmayan, mü'min olmayan akraba, yakınlığı ne olursa olsun (ana-baba da dâhil) gönül dostu olma, kardeş olma hakkını kaybeder. Onlara karşı hukukî sorumluluklar yerine getirilir, ama gönül dostu olarak benimsenemezler.³⁴ Kur'an, böylece kan ve et bağlarından arı, şuur beraberliğine dayalı bir akrabalık getirmektedir. Bu bir gönüldaşlık, iman kardeşliğidir. İman bağı, kan bağından daha üstündür, daha önemlidir.

Hayatın anlamı ve insanın mahlûkat içerisinde taşıdığı bir imtiyaz olan imanı bir ağaca benzetirsek, bu ağacın kökü kalpte, gövdesi akılda ve dalları organlardadır. Bu ağacın meyvesi ise amellerdir. Ağacı kökü, gövdesi, dalları ya da meyvesi olmadan tanımlamaya kalkanlar, onu eksik ve yanlış tanımlamak zorunda kalacaklardır. Dalları kurumuş, meyve vermeyen ağaç, odun parçasından başka bir şey değildir ve yanmaya lâyıktır.

İman, aslında insanın şerefine en büyük delildir. İnsanın fizikötesi boyutunun fizikî boyutundan çok daha yüce ve anlamlı olduğunu, onun iman edebilirliğiyle açıklayabiliriz. İman, insanı fiziğin dar ve statik sınırlarından kurtarıp onu kendi dışındaki âlemlerle bütünleştiren muharrik güçtür; enerjidir, aksiyon ve eylemdir. İman gibi muazzam bir imkânı kullanmayan insan, bedeninin daracık kabuğuna sıkışıp kalmış, meleklerle ve diğer aşkın varlıklarla yarıştığı bir kulvarı terkederek kendisini, hayvanlarla paylaştığı fiziğin dünyasına mahkûm etmiş demektir.

Akıl, imanın aracıdır. Eğer bu araç gayesine ulaşamamışsa akıl sahibi olmak, insan için bir meziyet olmaktan çıkar, bilakis en vahşi hayvanların dahi başaramayacağı bir vahşete kılavuzluk yapabilir. Bu durumda insan, hemcinsleri için diğer tüm yaratıklardan daha tehlikeli olabilir. İmana araç olsun diye verilen akıl, kimi zaman haddini aşarak imanın koltuğuna oturur ve kendisi "amaç" olur. Aklın putlaştırılması, ilahlaştırılması, işte bu durumun

30] Bk. 103/Asr sûresi

31] Bk. 3/Âl-i İmran, 28

32] Bk. 9/Tevbe, 71

33] Bk. 49/Hucurât, 10

34] Bk. 9/Tevbe, 20; 58/Mücâdele, 22

bir sonucudur. Aklın imana “yoldaş” değil de; “rakip” olarak çıkartıldığı bir yerde dengeler bozulmuştur. Çünkü akıl imansız, ya da iman akılsız kalmıştır.

İman şereftir. Bugün müslümanın en önemli sorunlarından biri, kimlik bunalımıdır. Bunun farklı tezahürleri olan kişilik erozyonu, şahsiyetsizlik, zillet ve meskenettir. Müslümanın kimlik bunalımı imanını iktidar edemeyişinden, müslüman oluşuyla iftihar edemeyişinden, daha doğrusu iftihar edebilecek bir imana sahip olamayışındandır. Bu durum, kâfirleri sevmeyi ve onlara gıpta etmeyi getirecektir.

Tabii olay, sadece kâfiri sevmek sınırında kalmayacak; onun küfrüne lâkaytlıkla başlayan süreç küfre rıza ve küfre gıpta etmenin ardından, küfre sevgi ve hayranlığa kadar varacaktır. Küfre rızâ küfürdür, bu kesin! Ya küfre hayran olmak nedir? Evet, bu bir akîde sorunudur ve çözümü de imanla ilgilidir. İmanla, yani bilgi, tasdik, ikrar ve amelin toplamı olan imanla. Ve elbette İslâm'ı olan imanla...

İman ve İslâm

“Taşralılar (bedeviler) ‘iman ettik’ dediler. De ki: ‘Siz iman etmediniz, fakat ‘İslâm olduk’ deyiniz. Çünkü daha iman kalplerinize girmedir.”³⁵ Âyetten de açıkça anlaşılacağı üzere iman ve İslâm birbirini tamamlayan, lâkin birbirinden farklı anlamlara sahip kavramlar olarak kullanılmaktadır. Âyetteki “İslâm olduk” ifâdesi, “müslüman olduk” demektir ve imandan farklı olarak değerlendirilmiştir. Bunu, Buhari ve Müslim dâhil birçoklarının naklettiği şu haber pekiştirmektedir: “Sa’d b. Ebi Vakkas’tan: ‘Allah Rasûlü bir topluluğa ganimet paylaştırıyordu. Onlardan bir adama vermemesi beni şaşırttı. Kalktım ve dedim ki ‘Falan adama niçin ganimetten pay vermediniz? Vallahi ben onu mü’min olarak görüyorum.’ Allah Rasûlü şöyle cevapladı: ‘Hayır, belki müslim!’ Sa’d üç kez aynı sözü söyledi ve üçünde de Nebî’den aynı cevabı aldı. En sonunda Allah Rasûlü buyurdu ki: ‘Ey Sa’d, kuşkusuz ben bir adama, ondan daha çok sevdiğilerin dururken, yardım edebilirim. Bu onun yüzüstü ateşe atılmasından daha hayırlıdır.’³⁶ Hadisin devamında Zühri’nin bir açıklaması var: “Biz görüyoruz ki İslâm kelime-i tevhid; iman ise ameldir.”

İman ve İslâm ayrımı, bir başka âyetle de yapılır: “Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mü’min erkekler ve mü’min kadınlar...”³⁷

35] 49/Hucurât, 14

36] Buhârî, İman 27

37] 33/Ahzâb, 35

Allah Rasûlü, iman ve İslâm'ı şöyle açıklamışlardır: *"İslâm, dışta ve görünürde; iman, içte ve kalpte olmalıdır."*³⁸ Bu hadiste de iman ve İslâm bir şeyin iki yüzü gibi birbirinden ayrılmayan, lakin birbirinin aynı da olmayan bir olgu olarak tanımlanmaktadır. İmanla İslâm'ın birbirinden ayrı ve bağımsız olmadığıının en güzel delili, sonradan "İslâm'ın şartı beştir" gibi yanlış bir zihniyetle sayıların sultasına kurban edilen şu hadistir: *"İslâm beş şey üzerine binâ edildi: Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, hac ve Ramazan orucu."*³⁹ Bu meşhur hadiste beş madde var. Bunlardan dördü organlarla ilgili eylem: Namaz, zekât, hac ve oruç. Bunlar ameli ilgilendiren maddeler. Geriye bir madde kalıyor ki, o da kelime-i şehâdette ifâdesini bulan Allah'ın tekliğini ve Hz. Muhammed'in O'nun Rasûlü olduğunu ikrar. Diğer dört madde, bu birinci maddeye bağlı. Şehâdet olmadan ne namaz ve zekât, ne hac ve oruç olur. Yalnız bu beş madde arasında temel bir benzerlik var. O da bunların tümünün zahirde olup biten şeyler olması. Hadisteki birinci madde insanı yanıltmamalı. Orada "iman etmek" değil; "şehâdet etmek" şart koşulmaktadır. Şehâdet etmek ise, sözle yapılan zâhîrî bir eylemdir, yani ameldir; dilin ameli.

O halde İslâm bütünüyle imanın dış bükeyidir ve amele taalluk eden boyutudur. İslâm, teslim olmak, müslümanlardan sayılmak, şer'î hukuka tâbi olmak, müslümanların sahip olduğu haklara sahip olmak demektir. İslâm, imanın aynısı da değildir. Öyle olsaydı, Cebrail, Allah'ın Rasûlü'ne bir "İman nedir?" bir de "İslâm nedir?" diye ayrı ayrı sormazdı ve Nebî de ayrı ayrı cevaplar vermezdi. Hem sorular, hem de cevaplar farklı ise, imanla İslâm'ın birbirinin aynı olmadığına bundan daha güzel delil olur mu? İman sorulduğunda *"Allah'a, meleklerle, kitaplara, rasûllere, âhirete ve kadere iman etmek"*⁴⁰ olarak tarif eden Allah Rasûlü, kendisine İslâm sorulduğunda *şehâdet kelimesi, namaz, zekât, oruç ve hacı zikretmiştir.*⁴¹

İmanı, iç güvenlik olarak tanımlarsak; İslâm da dış güveniktir. Bu nedenle Allah Rasûlü toplumsal güvenin sağlanmasında ferde düşeni "iman"la değil; "İslâm"la tanımlamış ve buyurmuştur ki: *"Müslüman, müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir."*⁴² Bu uyarı da gösteriyor ki "İslâm", mü'min bireyin müslüman toplumla ilişkilerini belirleyen kavramlar dizgesinin

38] Ahmed bin Hanbel, Müsned

39] Buhârî, İman 8

40] Buhârî, İman 47; Müslim I/ 161-162

41] Buhârî, İman 47; Müslim, I/ 161

42] Buhârî, İman 10

başında gelmektedir. Yani "müslüman kimdir?" sorusuna bu nasslardan yola çıkarak şu cevabı verebiliriz: İslâm'a sarılıp kurtuluşa (selâmet) eren, insanların da elinden ve dilinden selâmette olduğu; varlığı, bireysel ve toplumsal barışın (selâm) garantisi ve bu garantiyi, karşılaştığı her insana selâm vererek peşinen taahhüd eden insandır. İşte bu hadis, mü'min bireyin sözkonusu barış garantisinin taahhüdüdür. Onun için selâm vermek "en hayırlı İslâm" olarak tanımlanmıştır: *"Bir adam Nebî'ye sordu: 'Hangi İslâm daha hayırlıdır?' Buyurdu ki: 'Ağları doyurursun, ister tanı ister tanıma selâm (barış ve güven taahhüdü) verirsin, işte en güzel İslâm budur.'*" İslâm'ın en güzel sembollerinden biri olan selâmın günümüzde içi boşaltılmış ve öz manasından soyutlanmış bir şekilde geleneksel bir dil alışkanlığı olarak verilmesi, ruhundan soyutlanan diğer imanî ve İslâmî şiarların âkibetine onun da uğradığının bir görüntüsüdür. Oysaki selâm, mü'minin mü'mine verdiği barış ve güven parolasıdır. Bu parolayı veren de alan da birbirleri için mü'min (güvenilir) kimselerdir. Birbirlerine karşı güven ve barışı taahhüd etmişlerdir. Bu nedenledir ki "selâm", aynı kökten geldiği "İslâm"ın bir tezahürü olarak ortaya çıkar. İslâm'sa, imanın bir tezahürüdür.

Din, hem imanın hem İslâm'ın ortak adıdır. İmansız İslâm mümkündür, lâkin makbul değildir. 49/Hucurât sûresinin 14. âyet-i kerimesi de bunun delilidir. Bugün de iman etmediği, Allah'ın ahkâmını içine sindiremediği halde, kendilerini "müslüman" olarak tanımlayan insanlar bu kategoriye girerler. İman etmeden "İslâm olmak" kendi içerisinde iki kısımda mütalaa edilir:

1- İmana ulaşmadan müslüman olanlar: Bunun örneği 49/Hucurât, 14'deki bedevilerdir. Onlar, bazılarının iddia ettiği gibi bilinen manada münafık değildiler. Onlar, çeşitli sosyal ve siyasal nedenler yüzünden imana ermeden İslâm'ın siyasal hâkimiyetine teslim olmuş insanlardı. Bu nedenle sözkonusu âyetle Allah, onların iman olarak niteledikleri şeyin gerçek adının "İslâm" olduğunu izah etmiş, iman etmeleri gerektiğini, ancak o zaman mü'min olabileceklerini, şimdiki durumda "müslim" olduklarını duyurmuş ve ardından şu garantiyi vermiştir: *"Eğer Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederseniz, O yaptıklarınızdan hiçbir şeyi eksiltmez. Allah çok bağışlayandır, çok esirgeyendir."*⁴³

2- İmana ulaştıktan sonra onu reddedip müslüman görünenler: Bu da iman etmeden müslüman olmak olarak adlandırılabilir. Ne ki, birincisiyle bu ikinci arasında derin bir fark vardır. Birinciler imandan habersizken; ikinciler habersizdir. Birinciler bilinçsizken;

43] 49/Hucurât, 14

ikinciler bilinçlidir. Çünkü bedeviler gerçekten teslim olmuşlar ve bunu da "iman" zannetmişlerdir. Bu ikinci kesime giren müslüman tipi olan münafıklarsa, ya imana girip onun gereğini yerine getirmedikleri için (Uhud'un ve Tebük'ün ortaya çıkarttığı münafıklar gibi) münafık olmuşlar; ya da bilinçli bir biçimde küfrü tercih ettikleri halde dıştan müslüman görünmeyi menfaatleri açısından daha yararlı buldukları için müslüman olmuşlardır. Şu âyet, bu tür münafıklığı iyi açıklamaktadır: *"Onlar ki iman ettiler, sonra inkâr ettiler; daha sonra inandılar yine inkâr ettiler, sonra inkârları arttı."*⁴⁴

Din, iman ve İslâm'ın her ikisinin ortak adıdır. Çünkü iman tasdik, İslâm ameldir. İman, kalbin ameli; İslâm, bedeninin imanıdır. İman, muharrik kuvvet; İslâm, bu kuvvetin harekete dönüşmesidir. Bu nedenle İslâm, "şariat"le eşleştirilir ve "İslâm şeriatı" olarak kullanılır; "İman şeriatı" biçiminde değil. İman ise "hakikat" ile eşleştirilir ve "imanın hakikati" denilir; "İslâm'ın hakikati" değil. İslâm'sız imanın hükmü ne ise; şeriatsız hakikatin hükmü de odur. Hakikatsiz şariat, kuru bir kabuk ve şekilcilik; şeriatsız hakikat, gizemcilik ve sapıklıktır. Hakikat, varlığını imandan; şariat, meşruiyetini İslâm'dan alırsa makbul olur.

İmanla İslâm arasındaki ilgi, imanla amel arasındaki ilginin aynısıdır. Halkın dilinde "İslâm'ın şartı" olarak bilinen beş rükûn, ameli ilgilendiren (şehâdet, dinin amelidir) maddelerdir.

Bütün bunlardan ortaya çıkan sonuç şudur: Şuurun dört mertebesinden iç bükey ve bâtinî olan marifet ve tasdik ile iman ortaya çıkmakta; dış bükey ve hâricî boyutu olan ikrar ve amel ile de İslâm ortaya çıkmaktadır. Özetin de özeti; İmanla ameli ayırmak, imanla İslâm'ı ayırmak demektir ki, bu durumda ortada ne iman kalır, ne İslâm! Pezdevî der ki: "Ehl-i Sünnet icma etti: İman, İslâm'dan; İslâm da imandan ayrılamaz. Bununla birlikte iman ve İslâm mana olarak ayırdılar. Zira iman tasdiktir. İslâm ise ikrar, inkıyad, itaat, boyun eğme ve teslimiyettir. Mü'min, Allah'ı ve Rasûlünü tasdik eden; Müslim, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edendir."⁴⁵

Kuru bir "iman ettim" sözü elbette yeterli değildir. İmanın gerçeği de bu değildir. Söz, kalbin tasdiki ve beynin kabulü ile bağlılığın ifâdesi olmalıdır. Bu da yaşamayı gerekli kılar. **İman sözünün verildiği anda, kişi "ben, Allah'tan başka ilah olmadığına şahit olarak, bütün benliğimle Allah'a bağlanıyorum. O'nun**

44] 4/Nisâ, 137

45] Pezdevî, Ehl-i Sünnet Akaidi, Kayıhan Y. s. 221; M. İslâmoğlu, İman Risalesi, s. 302-308

otoritesine giriyorum.” demiş olur. Sonra da O’nun otoritesini hiçe sayıp, hevâ ve hevesleri doğrultusunda hayatını sürdürürse, bu kişi imanı anlamamış ve benimsememiş demektir. Aslında onun imanı, kendi arzularının otorite olarak kabulü yönündedir. Çünkü o Allah’ın isteklerini değil; kendi isteklerini kayıtsız şart-sız yerine getiriyor. Kim, kimin isteklerini kayıtsız şartsız yerine getirirse, o, onun kuludur. İmanı, yani bağlılığı onadır.

İman, itaat ve teslimiyet ile birlikte varlığını korur.

“İnsanlardan öyle kimseler vardır ki: ‘Allah’a ve âhiret gününe iman ettik’ derler; hâlbuki onlar, mü’min değillerdir.” ⁴⁶

“Allah’a ve Peygamber’e iman ve itaat ettik derler. Sonra da onlardan bir grup, bunun ardından yüz çevirir, bunlar mü’min değillerdir.” ⁴⁷

“Ey iman edenler, Allah’a ve Peygamberi’ne itaat ediniz. İşitip dururken, itaatten yüz çevirmeyin. İşitmedikleri halde ‘ışittik’ diyenler gibi olmayın. Zira Allah katında hayvanların en şerlisi, akıl etmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.” ⁴⁸

Görüldüğü gibi âyet, Allah’a itaat etmeyenleri işitmeyen ve görmeyen, aynı zamanda akılsız, en aşağılık mahlûklar olarak tanımlıyor. *“Ey iman edenler, Allah’tan korkulması gerektiği gibi korkun ve ancak müslüman olarak, O’na teslim olmuş şekilde can verin.”* ⁴⁹ İman, gerçek olup olmadığı ortaya konması için Allah tarafından imtihan edilir: *“İnsanlar, ‘iman ettik’ demekle bir imtihana çekilmeden bırakılacaklarını mı zannediyorlar? Hâlbuki Biz, kendilerinden öncekileri de denemiştik. Allah, elbette imanlarında doğru/sâdık olanları ortaya çıkaracaktır ve elbette yalancı olanları da belirleyecektir.”* ⁵⁰

Allah’a iman, insan ile yaratıcısı arasında en şerefli bağı teşkil etmektedir. Zira yeryüzünde en şerefli varlık insandır. İnsanın en şerefli yeri kalbidir. Kalbin de en şerefli şeyi imandır. Bu bakımdan iman ve hidâyet, nimetlerin en üstünü ve Allah’ın en büyük lutfudur. *“Allah imanı size sevdirdi. Onu kalplerinizde süsledi. Küfrü, fâsıklığı ve isyanı size çirkin gösterdi. İşte rüşdünü bulanlar da onların ta kendileridir.”* ⁵¹

İmanın amellerle tezahürü olmalıdır. Güneşten ısı, gülden koku saçıldığı gibi, imandan da ameller saçılmalıdır. İmanın söz,

46] 2/Bakara, 8

47] 24/Nur, 47

48] 8/Enfâl, 20-22

49] 3/Âl-i İmran, 102

50] 29/Ankebut, 2-3

51] 49/Hucurât, 7

fiil ve eylemlerle ispatlanması gerekir. Yoksa iman, birtakım istek ve temennilerden ibâret değildir. *"İman, istek ve süsten ibâret değildir. Ancak iman, kalpte yerleşip amelde kendisini gösterendir."* İman, Allah ve Rasûlünü sevmekten olmaz. Hem öyle ki, bir mü'min için, Allah ve Rasûlü'nün her şeyden sevimli olması lazımdır. Bu sevginin mutlaka amel ve fiillerle ispatı lazımdır. Yoksa, sadece söz ile sevgi olmaz. Allah'ı ve Rasûlünü sevmek demek, Allah'ın hükümlerine ve Rasûlullah'ın tebligâtına fiilen bağlanmak demektir. Bu konuda Allah şöyle buyurmaktadır: *"De ki, eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler size Allah'tan, Onun Peygamberi'nden ve O'nun yolundaki cihaddan daha sevimli ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleye durun. Allah, fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez."* ⁵²

İman, ancak gerçek bir sevgiyle; Allah'a karşı sevgi, rasûlü'ne karşı sevgi ve şeriatın tümüne karşı sevgi ile tamamlanır. Rasûlullah, bu konuda şöyle buyurur: *"Şu üç şey kimde olursa, o kimse imanın zevkini alır: 1- Kendisine, Allah ve Rasûlü'nün her şeyden sevimli olması, 2- Sevdiği kişiyi sadece Allah için sevmesi, 3- Ateşe atılmaktan nefret ettiği gibi, küfre dönmekten de nefret etmesi."* ⁵³; *"Sizden biriniz beni, anasından, babasından, çocuğundan, kendi nefsinden ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz."* ⁵⁴

İman dediğimiz şey, Allah ve Rasûlü'ne karşı sevgide şekillenmediği gibi, Allah'ın dinini yüceltmek ve üstün kılmak için cihad etmede, yeryüzünde zulmü ve fesadı önlemek için mücâdele vermede de şekillenmelidir. Allah'a yaklaşmak için namaz ve oruca devam etmede, haram ve helâla ittibâ etmede de iman kendini göstermelidir. Allah, imandan söz ederken, iman ile birlikte amellerden de söz ediyor. Bu amellerin ekseriyeti de cihad kavramında birleşir. Çünkü cihad, imanın ruhu ve ameli olarak ortaya çıkar. *"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Rasûlü'ne iman ettikten sonra şüpheye sapmayıp, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad ederler. İşte onlar, imanlarında sâdık (doğru) olanların ta kendileridir."* ⁵⁵

İman, meyvesiz kurumuş çürümüş, odun kütüğü olmuş bir ağaç değildir; iman ağacının mutlaka eseri ve meyvesi görülmedir. İmanın meyvesi, Allah'tan korkup Allah'ın murakabesi altında olduğumuzu bilmektir. Şüphesiz Allah'ı tanıyan kişi, kendi

52] 9/Tevbe, 24

53] Buhârî, Sahih, İman 9, 14.

54] Buhârî, İman 8, Eymân 3; Müslim, İman 69, 70; Nesâî, İman 19; İbn Mâce, Mukaddime 9; Ahmed bin Hanbel, III/170, 207, 275

55] 49/Hucurât, 15

kusurlarını idrâk eder, O'ndan korkar ve ona göre hazırlık yapar. *"Allah'ın gönderdiği risaleti tebliğ edenler, O'ndan korkanlar ve başka hiçbir kimseden korkmayanlar var ya, işte bu, Allah'ın dinine dosdoğru uyan hak ehlinin sıfatıdır."* ⁵⁶

İmanın varlığının en güzel isbatı, vahye sarılmaktır. Çünkü vahy, en temiz ve en sağlam kaynaktır. Vahye sarılmak, Allah'a bağlanıp, araya araçlar koymadan doğru olanı kendisinden almaktan başka bir şey değildir. Vahye sarılmaksızın Allah'a bağlanmak mümkün değildir. Vahyin mü'minlerden istediği onu dinlemek ve ona tâbi olmaktır.

"Aralarında hükmetmek üzere, Allah'ın Rasûlü'ne dâvet olundukları zaman, mü'minlerin sözü ancak, 'dinledik ve itaat ettik' demelerinden ibârettir. İşte asıl amaçlarına erenler bunlardır. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse, Allah'tan korkar ve O'ndan sakınırsa, işte bunlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." ⁵⁷

"Allah ve Rasûlü bir işte hüküm verdikleri zaman, mü'min erkek ve mü'mine bir kadın için işlerinde muhayyerlik (başka şeyi tercih etme özgürlüğü) yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne isyan ederse, muhakkak ki o, apaçık bir sapıklığa sapmıştır." ⁵⁸

"Öyle değil, Rabbine and olsun ki, onlar aralarında çekiştikleri, tartıştıkları şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." ⁵⁹

Görüldüğü gibi, mü'min erkek ve mü'mine kadınlara muhayyerlik hakkı yoktur. İman ettikten sonra, kendi hevâ ve hevesine göre hareket edemezler. Allah'a ve Rasûlü'ne itaat etmek zorundadırlar. Allah'a iman, sonra arkasından isyan, apaçık bir sapıklıktır. Allah'a iman, teslimiyetle beraber bütün işlerde Allah Rasûlü'nün hakemliğini şart koşar. İman ettiğini iddia eden herkesin mutlaka hakemi, hükmünü kabul edip uygulayacağı ölçüsü, tercihi Allah ve Rasûlü olmalıdır. Aksi, dalâlettir. "Demokrasi var, özgürlük var; bana kimse karışamaz. Canım neyi isterse onu yaparım!" Bir mü'minin diyebileceği sözler değildir bunlar. ⁶⁰

İman ile amel, birbirini tamamlayan iki husustur. İman olmadan amel, Allah katında kabul edilmeyeceği gibi; güzel amellerle

56] 33/Ahzâb, 39

57] 24/Nur, 51-52

58] 33/Ahzâb, 36

59] 4/Nisâ, 65

60] Bk. 33/Ahzâb, 36

süslenmeyen kalpteki imanın mânevî zevk vermekten uzak olduğu da bellidir. İman, kalp toprağına atılan bir tohumdur. İbâdetler, güzel ahlâk, iyi davranışlar onun yeşermesini ve hayâtiyetini devam ettirmesini sağlayan vâsıtalarlardır. Sâlih amel ve güzel ahlakla bezenmemiş iman, bir hücreye kapatılan ve kimseyle görüştürülmeyen bir din âliminin, mürşid ve vâizin, hitab ettiği topluma faydasızlığı gibi; kişiyi olgunlaştırıp mânen geliştirmekten yoksun bir cevherdir.

O halde iman olmadan amelin kabul olunması söz konusu edilemezse; sâlih amellerle desteklenmeyen imanın kemale ermekten mahrum olacağı unutulmamalıdır. Hatta bu konuda “imani korumak, kazanmaktan daha zordur” sözü meşhur olmuştur. Mü’min olmak kolay, ama özellikle küfrün hâkim olduğu câhili toplumda mü’min kalmak ve mü’mince ölmek zordur. Biz de Hz. Yusuf gibi, duâ etmeliyiz; fiilî ve kavli duâ: *“Teveffenî müslimen ve elhiknî bi’s-sâlihîn (Ey Rabbim, beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat.”*⁶¹

İman ve Amel

Kur’an’ın, imanı tanımladığı âyetlere dikkat edecek olursak, hemen tamamında imanla amelin yan yana geldiğini görürüz. Özellikle iman ve sâlih amelin birlikte kullanıldığına şahit oluruz. Kur’an, amelin imandan bağımsız olmadığına delilleriyle doludur. Hatta kinâye olarak Kur’an’da amel, iman olarak adlandırılmıştır. *“Allah imanlarınızı zâyî edecek değildir.”*⁶² Bu âyetteki iman’dan kasıt “namaz”dır.

Sahih sünnette de iman-amel münâsebetlerini ele veren birçok rivâyete rastlamak mümkün. İşte şu hadiste iman-amel içiçe: *“Nebî’ye soruldu: ‘Hangi amel daha efdaldır?’ ‘Allah ve Rasûlü’ne iman’ buyurdu. ‘Sonra hangisi?’ diye soruldu. ‘Allah yolunda cihad.’”* buyurdu. Ardından yine soruldu: *‘Sonra hangisi?’* Cevapladi: *“Hayır üzere yapılmış bir hac.”*⁶³

Rasûl’ü sevmek imandandır: *“Nefsim elinde olan Allah’a yemin olsun ki, ben, içinizden herhangi birine babasından ve evladından daha sevimli olmadıkça iman etmiş olamazsınız.”*⁶⁴

Allah yolunda cihad, imanın bir parçasıdır: *“Allah, bir kimseye kendi yolunda cihadı nasip ederse ve o da Allah’a ve Rasûlü’ne iman*

61] 12/Yusuf, 101

62] 2/Bakara, 143

63] Buhârî, İman 26

64] Buhârî, İman 14

ediyorsa çıksın. Ya ecri, ya ganimeti, ya da şehâdeti elde eder. Eğer ümmetime lazım olmasaydım hiçbir çarpışmadan geri kalmazdım. Andolsun Allah yolunda öldürülüp sonra dirilmeyi, sonra öldürülüp bir daha dirilmeyi ve yine öldürülmeyi ne kadar isterdim.”⁶⁵

Hayâ da imandandır: “Hayâ imandandır.”⁶⁶

Allah için sevmek, kızmak, vermek ve engel olmak da imandandır: “Allah için seven, Allah için kızan, Allah için veren, Allah için engel olan kuşkusuz imanını tamamlamıştır.” Allah Rasûlü, imanın parçalardan meydana gelen bir bütün olduğunu, bunların içinde amellerin de yer aldığını açık bir biçimde ifâde etmiştir: “İman yetmiş küsur şubedir. En üst derecesi lâ ilâhe illâ'llah, en alt derecesi, çevreyi rahatsız edici bir engeli yoldan kaldırmaktır.”⁶⁷ Bu hadiste nazarî iman olan “lâ ilâhe illâ'llah” ile amelî iman olan “eziyet veren şeyi ortadan kaldırmak” bir bütünün farklı ağırlıktaki parçaları olarak geçiyor. İşte o bütünün adı “iman”dır.

İmanın ve İslâm'ın şartlarını sayılarla ve belli maddelerle sınırlamanın yanlışlığının delili olan şu sahih hadiste namaz, zekât, oruç “iman nedir?” sorusunun cevabı olarak zikredilmektedir: “Allah Rasûlü, kendisine gelen bir elçiler grubuna “yalnızca Allah’a iman etmeyi” emretti ve sordu: “Yalnızca Allah’a iman nedir, bilir misiniz?” ‘Allah ve Rasûlü daha iyi bilir’ dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: “Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in O’nun Rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve beşte biri (humus) vermektir.”⁶⁸

İman ağacının meyvesidir amel. Mü'minlik iddiasının isbatı, vahyin hayâta dönüşmesidir amel. İmanın, zihinde hapsolunan soyut bir düşünce, kalpte mahkûm olan zavallı bir akide, dilde söylenilegelen kuru bir iddia olmaktan çıkarak göze fer, bileğe güç, dize derman olarak yürümesidir amel. İmanın beden ülkesinde şeytanın ve nefsin iktidarını yıkarak iktidara geçtiğinin göstergesidir amel.

“Bizim âyetlerimize yalnızca o kimseler inanır ki, onlar kendilerine hatırlatıldığı zaman hemen secdeye kapanırlar. Rablerini överek tesbih ederler, büyüklük taslamazlar.”⁶⁹

“Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah’a ve Peygamberi’ne inanırlar,

65] Buhârî, İman 37

66] Buhârî, İman 24

67] Buhârî, Müslim

68] Buhârî, İman 53

69] 32/Secde, 15

*toplumsal bir iş (görüşmek) üzere onunla buluştukları zaman ondan izin almadan gitmezler.”*⁷⁰

Konumuzun eksenini teşkil eden “amel”den kasıt, Allah’a itaattir. Burada sözkonusu ettiğimiz amel, nafile olan ameller değildir; Allah’ın emir ve yasaklarıdır. Allah’a inandığını söylediği halde O’nun emirlerini yapmayanın durumu şu askerin durumu gibidir: Komutan, kendisine hayâtî önemi olan bir plânı verdikten sonra plânın yerine getirilmesi için gerekli emirleri de vermiştir. O plânın doğru olduğunu bilen, buna kalbiyle de inanan ve diliyle komutanın emirlerine uyacağını taahhüd eden bu adamın verilen emir ve tâlimatların hiçbirini tutmamasının iki sebebi olur: Ya inanmamıştır, ya da inandığı halde zaafları yüzünden emri aksatmıştır. İki halde de cezaya çarptırılır; Birinci durumda inanmayanların cezasına, ikinci durumda da âsîlerin cezasına.

Bu noktada İmam Ebu Hanife’nin şu tesbitini aktarmak yerinde olacaktır: Allah Teâlâ mü’mine ameli, kâfire imanı, münafığa da ihlâsı farz kılmıştır. *“Ey insanlar, Rabbinizden korkun.”*⁷¹ âyetinde *“Ey mü’minler Allah’a itaat edin!”*, *“Ey kâfirler Allah’a iman edin!”*, *“Ey münafıklar, ihlâslı ve samimi olun!”* anlamı vardır.⁷² İman hem amel, hem marifet, hem tasdik ve hem de ikrardır. Bunların her biri farklı ağırlıklarla imanı oluşturan boyutlardır. Bunlardan birini, ikisini ya da üçünü kaybeden kimse, imanî dengesini kaybeder. Yapması gereken işlevi ifa edemez. İşlevini ifa edemeyen iman da iman olmaktan çıkmış demektir.

İmanın vicdanlara hapsedildiği bir çağda, bundan zarar gören yalnızca mü’minler olmayacaktır. Bilakis bütün insanlık zarar görecektir. Çünkü imanın hâkim olduğu toplumda ahlak, adâlet, fazilet, muhabbet, muâvenet, sadakat ve iffet baştacı edilen değerler olarak yerini alacak; İmanın hâkim olmadığı toplumda ise rezalet, nefret, sefalet, sefahat, atalet, ihanet, bencillik ve her türlü dalavere ortalığı kaplayacaktır. Kimsenin unutmaması gereken bir gerçek var: İman, atom ve nötron bombasını yapan “insan” adlı muazzam silahın emniyet anahtarıdır. Onun olmadığı bir yerde her an herkesin ‘kaza’ya kurban gitme ihtimali çok yüksektir. Bütün bunlar imanın dünyevî kazancına dâhildirler. Bir de onun uhrevî kazancı vardır ki o başka hiçbir şeyle elde edilemeyen bittimsiz mutluluğun ta kendisidir.⁷³ Gazete ve tv. haberlerinde sık sık canavarlaşan insanların durumlarına şahit oluyoruz. Kocasını

70] 24/Nur, 62

71] 22/Hac, 1

72] Vasıyet, İmam Âzam’ın Beş Eseri, s. 75

73] A.g. e. s. 311-313 ve 346-348

vuran kadınlar, çocuklarını doğrayan babalar, küçücük bebeklere tecâvüz edenler... Sebep tek: İmansızlık. Allah'a ve âhirete iman eden böyle vahşet ve barbarlık yapabilir mi?!

İmanın sahih ve kabule şâyan olması için bazı şartlar vardır. Birincisi; İman, ölüm döşeğinde iken, yeis ve ümitsizlik sebebiyle vâki olmamalıdır. *"Azabımızın şiddetini gördükleri zaman imanları kendilerine fayda verecek değildir."*⁷⁴ Fir'avn bile boğulma ânında iken iman etmiştir. (İngiltere British Museum'daki ona ait olduğu belirtilen bozulmamış ceset de secde halindedir.) Ölüm üzere iken azabın şiddeti ve dehşetini görerek iman, artık gayba iman olmaktan çıkar. İkincisi; zarûrât-ı diniyyeden olan hükümlerden herhangi birini inkâr veya tekzib etmemelidir. Mesela; bir kimse Allah'ın varlığına, meleklerine, âhiret gününe inandığını ikrar etse, ancak peygamberlere inanmadığını söylese, bu kimsenin imanı sahih değildir. Çünkü iman bir bütündür, tecezzî (cüzlere, parçalara ayrılmayı) kabul etmez. Yine Kur'an-ı Kerim'e inandığını beyan eden bir kimse, onun herhangi bir âyetini reddetse mü'min olmaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim'den olduğu sabit olan herhangi bir âyeti inkâr etmek küfürdür. Bu durumda, "efendim çoğuna inanıyor ya?" diye itirazda bulunulamaz. Zira Kur'an, Allah tarafından vahy yoluyla indirilmiştir. Bir âyeti yalanlayan kimse, vahyi yalanlama durumundadır. Bu sebeple, insanı küfre götüren sözler (elfâz-ı küfür) ve haller (ef'âl-i küfür) bilinmelidir. Mü'minler; bilmedikleri herhangi bir mesele ile karşılaştıkları zaman; ileri geri herhangi bir söz söylemeden "ben bunu bilmiyorum; Allah ve Rasûlü nasıl bildirmişse öyledir" demelidirler.

İnsan Niçin İman Eder? İmanın Sebep ve Sonuçları (İmanla İlgili Sünnetullah)

İnsan niçin iman eder? İman, doğal bir ihtiyaçtır. İnsanın fıtratında inanma, bağlanma ve güvenme hisleri temel özelliklerdir. İnsan, inanmadığı zaman, bağlanmadığı ve güvenmediği zaman, yaşamanın bir anlamı ve değeri kalmaz. Her insan bir şeylere inanır, ama kurtarıcı olan iman, hakka/doğruya inanmadır. İman hissini kötüye ve olumsuz olana kullanarak şeytana tâbi olmak ve azgınlaşıp kendini Allah'a muhtaç görmemek, kendi kendine yeterli olduğuna inanıp her dakika soluduğu havayı verene nankörlük/küfr etmek, cehenneme dâvetiye çıkarmaktır. Fakat doğru bir şekilde iman edip, Allah'ın hidâyetine uymak, cennete adım adım yaklaşımdır. *"Biz insanı karışık bir nutfeden yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu sebeple, onun işitmesini ve görmesini sağladık. Sonra da ona*

74] 40/Mü'min, 85

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

gideceği yolu gösterdik. Ya şükreder (bu yoldan gider) ya da küfreder. Kâfirler için elbette zincirler, halkalar ve alevli cehennem hazırladık.”⁷⁵; “İman edenlere ve doğru hareket edenleri müjdele ki, onlara altından nehirler akan cennetler vardır.”⁷⁶

İman, kişiye yalnızca âhirette mutlu bir hayât sağlamakla kalmaz; bu dünyada da huzur, saâdet ve büyük bir güç kazandırır: *“Allah, sizden iman edenlere ve sâlih amel işleyenlere, kendilerinden öncekileri halifel/hükümrân kıldığı gibi, onları da yeryüzünde halifel/hükümrân kılacağını, kendileri için râzî/hoşnut olduğu dinlerini, yine onlar için uygulamaya koyacağını ve korkulu hallerini güvene çevireceğini vaad etmiştir. Çünkü onlar, yalnız Bana kulluk eder ve Bana hiçbir şeyi şirk koşturmazlar.”⁷⁷*

Müjdeler, mü'minler içindir.⁷⁸ Allah, onların kalbine imanı yazmış ve onları kendisinden bir ruhla desteklemiştir.⁷⁹ Şeytanî güçler onları ezmeye yol bulamaz.⁸⁰ Onlara yardımcı olmak, Allah'ın bizzat kendi üzerine yazdığı bir görevdir. *“Mü'minlere yardım etmek, Bize haktır (Bize düşen görevdir).”⁸¹* Allah, iç huzuru ve doyumluğu onlara nasib etmiştir.⁸² Korkmak, üzülmek, kedere yenik düşmek onlara uzaktır.⁸³ Allah'ın lütuf ve bağışı mü'minler içindir.⁸⁴ Mü'min, böylesine onurlu olduğu içindir ki, bir mü'mini kasten öldüren, ebediyyen cehennemde kalır.⁸⁵ *“Şu bir gerçek ki, iman edip sâlih amel işleyenler, varlıklar dünyasının en hayırlılarıdır.”⁸⁶*

“Gevşemeyin, üzülmeyin, eğer (gerçekten) iman ediyorsanız, mutlaka siz üstün geleceksiniz.”⁸⁷ Yani, her durumda düşmanınızla cihaddan korkmayınız. Kuvvetten düşmeyiniz. Siz üstünsünüz, yani iman ediyorsanız, sonunda zafer sizindir. Çünkü iman, kalbe güç verir, Allah'la olan irtibatı artırır ve düşmanlarına aldırış etmemeyi öğretir.

“Ve mü'minlere karşı kâfirlere asla yol vermeyecektir.”⁸⁸ Yani, Allah, kâfirlerin bazı zamanlar üstünlük sağlasalar da, dünyada

75] 76/İnsan, 2-4

76] 2/Bakara, 25

77] 24/Nur, 55

78] 13/Ra'd, 29

79] 58/Mücâdele, 22

80] 16/Nahl, 99; 34/Sebe', 20

81] 30/Rûm, 47

82] Bk. 9/Tevbe, 26; 48/Feth, 4

83] Bk. 3/Âl-i İmran, 139

84] 3/Âl-i İmran, 152

85] 4/Nisâ, 93

86] 98/Beyyine, 7

87] 3/Âl-i İmran, 139

88] 4/Nisâ, 141

mü'minlere musallat olarak, tamamen ortadan kaldıracak şekilde istilâ ve işgal etmelerine yol vermez. Âyet, dünya ve âhireti kapsamaktadır. Dünya ve âhirette mutlu son mü'minlerindir. Mü'minler, imanın hakikatını yüreğinde yaşatan, sonra bu gerçek tevhidî imanı, Allah'ın râzı olduğu ameller, teslimiyet ve cihadla dışa yansıtan insanlardır.

Bazı zamanlarda kâfirlerin, intikam olarak mü'minlere yol bulmaları, imanlarının hakikatinde meydana gelen gedikten olmuştur. Savaş araçları, Allah yolunda cihad niyetiyle kuvvet hazırlığı, her türlü nisbet ve bağımlılıktan arınmış olarak sadece iman sancağı altında bulunmak, imandan ve imanın gereklerindendir. Müslümanlara zamanla yapışan yenilgi, imanın hakikatinde meydana gelen zayıflık ölçüsündedir. Daha sonra, gerçek iman üzere bulunduklarında yardım, mü'minlere hak olarak döner.⁸⁹

*"Andolsun Tevrat'tan sonra Zebur'da da: 'Arza mutlaka sâlih (iyi) kullarım vâris olacak' diye yazmıştık."*⁹⁰

*"Kim mü'min olarak sâlih işlerden yaparsa, onun çalışmasına nankörlük yok ve Biz (onun çalışmasını) yazanlarız."*⁹¹

*"Kim kötülük yaparsa, sadece onun kadar cezalanır; ama kadın olsun erkek olsun kim mü'min olarak faydalı bir iş yaparsa, onlar cennete girerler ve orada kendilerine hesapsız rızık verilir."*⁹²

*"Erkek ve kadından her kim mü'min olarak sâlih amel işlerse, onu hoş bir hayâtle yaşatırız. Onların ücretlerini yaptıklarının en güzeliyle veririz."*⁹³ Mü'min erkek ve kadınlara Allah, bu dünyada iyi bir geçim hazırlar. İman ve sâlih amelin mükâfatı olarak böyle bir hayâtı onlara kolaylaştırır. Âhiretteki ecri ise daha güzeldir. Mü'min olup sâlih amel işleyenlere vaad edilen dünyadaki güzel hayât, birçok şeyle gerçekleşir. Rızâ, gönül huzuru (itmi'nan), iç rahatlığı (inşirâh-ı sadr), mutluluğu hissetmek ve rahat geçim. Bunlar, maddî ve dış etkenlere bağlı değil; iç etkenlere, gönle bağlı hususlardır. Gönüllere tasarruf edebilen de ancak Allah'tır.

İmanla beraber olan sâlih amelin mükâfatı, dünyada tertemiz, hoş bir geçimdir. Nimetlerle donatılmış, varlıklı ve zengin olmak önemli değildir. Bazen zenginliğin; tertemiz, hoş bir geçimi engelleyen dünya ve âhiret belâsı olduğu bilinmelidir. Hayâtta yetecek

89] Fî Zılâl'den

90] 21/Enbiyâ, 105

91] 21/Enbiyâ, 94

92] 40/Mü'min, 40

93] 16/Nahl, 97

kadar maldan başka, geçimi güzel kılan çok şey vardır. Allah'a bağlanma ve O'nun gözetimine, himâyesine ve rızâsına sığınma vardır. Sıhhat, sükûnet, bereket, evde rahatlık ve gönülden sevgi vardır. Amel-i sâlihle huzur bulmak, onun gönüldeki ve hayâtta izleri vardır. Mü'min olarak sâlih amel işleyenin dünyada nâil olacağı hoş ve güzel geçim, onun âhiretteki sevabını azaltmaz. Tersine, Allah onun sevabının, dünyadaki amelinin en güzeli üzerine olacağını vaad etmiştir. Cömert ve Kerim olan Rabbimizin hazineleri, sevabı ne büyüktür!

Yeniden İmana

İnsanlık hüsrânın tüm boyutlarını yaşıyor. Şirkin zulmü globalleşiyor. Çağ imaj, kandırma, vitrin, reklam, tüketme ve tükenme çağı. Çılgınlık, azgınlık ve isyan hiçbir sınır tanımıyor. Nice insan, İslâm'ı mükemmel yaşayanlara şâhit olamadığı için İslâm'ın dışındadır; hatta görmediğine, bilmediğine düşman oluyor. Müslümanların da önemli bir kesimi müslümanlığı doğru şekilde bilmiyor. Bilenlerin de yapabileceklerinin tümünü yaptıklarını iddia etmek zor. Bu ortamda, teknik imkânlarla donanan, devle(tle)şen, küreselleşen fitne, sadece yapanları değil; tüm insanlığı kemiriyor. Ülkeler, sokaklar, evler, beyinler, gönüller işgâle uğramış durumda. Müslüman olduğunu iddia edenlerin de büyük bölümü bilinçsizce şirkin kucağına atılıyor, kurtuluşu zâlimlerin safında arayıp ifsâdi ıslah zannediyor.

Bireysel, sosyal ve siyasal hayattaki tüm problemlerin kaynağında Kur'an'dan uzak inanç ve yaşayışın olduğunu görmek zorundayız. Kur'an'ın diriltici emirlerinden biri şöyledir: *"Ey iman edenler iman edin..."*⁹⁴ Yani, iman hakkını verin, nasıl iman edilmesi gerekiyorsa öyle iman edin. Sadece sözde değil; özde de, davranışta da teslimiyet gösterin. Bütün organlarınıza iman ettirip onları Allah'a teslim olan müslüman yapın. İmanınızı itaatle ıspatlayın. Mü'minlerin geçirileceği sınavlara hazır olun. Ve imanda sebat edin.

Batılı bâtılın şoförlüğünde helâke doğru son sürat sürülen dünya arabasının tek kurtuluş şansı vardır. Tüm birikimlerini harcayan, bütün umutlarını yitiren çağdaş insanının tek umudu kalmıştır. O da müslümanların müslümanlaşması. Müslüman gibi inanıp müslümanca yaşayan müslüman göremediği, o boy aynasında boyunun ölçüsünü alıp kendine bakmadığı için insanlık, kendi yanlışlarının farkına varamamaktadır.

94] 4/Nisâ, 136

Müslümanların, emredildikleri gibi müslümanlaşması için tevhid, ibâdet ve cihad bilincine yeniden kavuşması ve bunları içsel-
leştirmesi gerekmektedir. Asr-ı saâdeti yaşamanın, saâdeti Asra
taşımanın yolu akîdenin sağlamlığından geçer. Kur'an'ın istediği
gibi iman edilmedikçe, kişilerin ve toplumların düzelmesi müm-
kûn olmayacak, ahlâkî öğütler delik kaba su doldurma gayreti
gibi sonuçsuz kalacaktır. Rasûlullah'ın Allah'a sığındığı faydasız
bilgi için her zorluğa göğüs geren insan, âhirette kurtuluş ve dün-
yada huzur için gerekli İslâm'ı öğrenme ve yaşama çabası içinde
değilse, büyük bir yanlışlık var demektir. İslâm'ı öğrenmeye çalış-
tığını sanan bazı kişilerin de, abdesti bozan şeyler kadar imanı bo-
zan şeyleri öğrenmeye önem vermediği de ayrı bir problem. Her
taraftan câhiliyyenin kuşattığı insanın, her türlü beşerî dayatma-
lara karşı direnebilmesi, Allah'tan başkasına eğilmeyecek bir güce
ulaşabilmesi için çok sağlam bir imana ihtiyacı olacaktır.

Kur'an, insanın sadece Allah'a kulluk yapmak için yaratıldığını
vurgular. Her türlü puta tapıcılığı, şirkin tüm çeşitlerini, tâğutun
bütün görüntülerini, sahte ilâhların egemenliklerini reddetme-
den yalnız Allah'a kulluk sergilenemez. İman iddiası da, itaat ile
ispat edilmeden insanı kurtaramaz.

*"Ey iman edenler! Allah'tan O'na yaraşır şekilde, hakkıyla, nasıl korkul-
ması gerekiyorsa öyle korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin."*⁹⁵
Müslüman olarak ölmek istiyorsak, yeniden müslümanlaşmak ve
müslümanca yaşamak zorundayız.

Müslümanların yeniden müslümanlaşmasını zarûrî kılacak
problemleri ana hatlarıyla üçe ayırmak mümkûn:

1- Tarihten gelen problemler. Miras alınan din anlayışında yer
yer geleneksel sapma ve yozlaşmalardan dolayı, din adına sahip
çıkılan değerler ve yaşanan hayat, Kitap ve Sünnetin istediği
İslâm'la her noktada çakışmadığından bu konuları hakkıyla araş-
tırmayan müslümanların iyi niyetle de olsa bid'at, hurâfe ve hatta
şirk unsurlarına İslâm diye sarılmaları...

2- Modernizmin ve modern hayatın problemleri. Çağdaş ide-
olojilerin ve müslümanları da çepeçevre kuşatan, bazı konularda
dine müdâhale edip yönlendiren veya gerçek dinin sosyal hayata
yönelik yansımalarını yasaklayan devlet düzenlerinin problemi.
Batı kafasıyla, müsteşrik zihniyetiyle İslâm'a bakan, geleneksel
çizgiye karşı çıkarken yerine ondan daha beter tezler öneren bi-
raz laik, biraz demokrat, biraz özgürlükçü, biraz düzensiz, biraz

95] 3/Âl-i İmrân, 102

kolaylaştırıcı, biraz diyalogcu, biraz pragmatist din anlayışı. Teknolojinin, medyanın, eğitim kurumlarının, israfa dayalı modern yaşama biçiminin, dünyevîleşmenin, sekülerleşmenin, aşırı özgürlükçü yaklaşımın, bireyselliğin... müslümanlara sıçrattığı olumsuz etkiler.

3- Çok sağlam ve köklü bir imana sahip olmamanın etkisiyle, zor bedel isteyen konular başta olmak üzere dinden tâviz vermek, görevlerini ihmal etmek, ibâdetlere gevşek davranmak, ahlâkî dejenerasyondan kurtulamamak gibi dâhilî problemler.

Bütün bu üç problemin özünde dinin özü olan tevhidin geri planlara itilmesi sorunu göze çarpmaktadır. O öz kaybolunca veya en azından gölgelenip ihmal edilince ondan boşalan yeri bu üç maddedeki olumsuzlukların tümü ya da bir kısmının doldurması hiç de sürpriz olmayacaktır. O öz kayboduğu için Kitabım dediği Kur'an'la ilişkisini sifıra yaklaştıran ve Kur'an'dan daha fazla başka kitapların yönlendirmesine râzı olan bir müslüman tipi oluşmuş, haramlardan, hatta şirkten daha fazla yasal yasaktan veya ayıptan korkan, ama "elhamdü lillâh müslümanım" demeye devam eden bir karakter ortaya çıkmıştır.

Ulemâ ve ümerânın gaflet veya dalâletlerinden kaynaklanan uyarı, yönlendirme ve tavsiyenin (emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i anil-münker) yetersizliği, hatta tümünden terkedilmesinin bu cinâyetlerin sergilenmesinde büyük katkısı vardır.

İslâm, câhiliyye çağını tarihin çöplüğüne atmış, insanlığın bugüne kadar bir daha göremediği en huzurlu çağını "saâdet çağı"nı başlatmıştır. Kur'an çağ kapatıp çağ açmıştır. Dünyanın gördüğü ve göreceği en büyük inkılâb, Kur'an'ın yaptığı inkılâbdır.

İnsanlık, bugün bilmem kaçınıcı cahiliyye çağının karanlıklarında yaşıyorsa bu, müslümanların müslümanlıktan uzak kalması, diğer insanları da bu güzellikten mahrum etmesinden dolayıdır. Kur'an gelip câhiliyyeyi değiştirmeden toplumda neler yapılıyorsa, modern biçimde bugün de, buralarda da maalesef aynı şeyler arzı endam etmektedir; hem de "müslümanım" diyenler tarafından.

Peki, Kur'an, aynı Kur'an olduğuna göre, bugünkü cahiliyyeyi niye değiştiremiyor? Bugünkü insanlar Kur'an okudukları halde, niçin karanlıklardan sıyrılıp değişik bir kimliğe bürünemiyor? Yani Kur'an, niye artık inkılâb yapamıyor? Kur'an değişmemiştir; ama Kur'an okuyanlar başkalaşmıştır. Kur'an anlayışı, Kur'an'a bakış, Kur'an'a yaklaşım değişmiştir. Kur'an, aynı Kur'an'dır; ama Kur'an'a yönelmesi gereken insan, Kur'an'a sahabe gibi

yönelmiyor. Çeşme, bin dört yüz yıldır akmaktadır. Bu güne kadar onun hayât veren lezzetli suyunu içenleri suladığı, nimetlendirip dirilttiği gibi, hâlâ canlandıran rahmet suyunu sunmaya devam etmektedir. Ama biz, kabımızı o çeşmenin altına tutmuyor, çeşmeden yararlanmayı bilmiyorsak suç elbette çeşmenin değil; bizimdir. Karanlıklarda yaşayan insan çeşmenin yolunu unutmuş olabilir, ama çeşmenin suyundan az da olsa tatmış olanların yapıları gereken büyük görevleri olmalıdır. Hele o çeşmenin yanı başındaki yangınları farkedenden itfaiyeci (dâvet ve tebliğci) görevini yapmıyorsa, karanlıktan yararlanarak yangını çıkaran ve değişik araçlarıyla yangını körükleyenler kadar, o da suçlu değil midir? Kendilerini ve toplumlarını değiştirmek isteyenlere Kur'an yardımı hazır; referansları, örnekleri ortadadır. Hayırlı ve olumlu değişim ve dönüşüm projelerini, kendisine yönelecekleri sunmaya, yol göstermeye, yollarını aydınlatmaya hazır beklemektedir.

Bir ilacın şifaya vesile olması için, o ilacın kullanılması gerekir. Sadece reçetenin veya prospektüsün okunmasıyla şifa beklenemez. *"Kur'an şifadır."*⁹⁶ Hem ferdî hastalık, problem, stres ve buhranlarımıza; hem de sosyal kargaşalara. Aynı zamanda devlet yönetiminin ölümcül hastalıklarına şifadır. Bunun böyle olduğu sayısız deney ve tecrübelerle kanıtlanmış tarihî ve güncel bir vâkiadır. Aynı ilaç, bayatlamadan bozulmadan duruyor. Raflarda, kabından açılmadan tutuluyor. Uygulayacak hastaları bekliyor.

"Ey İman Edenler İman Edin..."⁹⁷

Âyetinin Işığında Halimizi Sorgulamak

(Bu başlık altında Mehmet Pamak şöyle diyor:)

Ne oldu da, ilk Kur'an neslinde muazzam bir inkılâba yol açan, onlara izzet, şeref ve onur kazandıran Kur'an ve ibâdetler biz de aynı sonucu doğurmuyor? Neyi kaybettik, hangi yanlış tercihlerde bulunduk ve hangi savrulmaları yaşadık da bugünkü zillete sürüklendik? Hem de elimizde, insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkarmak üzere indirilmiş, şeref ve izzet kaynağı muhteşem bir Kitap, Kur'an varken...

Hangi hatalar bizi bu zillete sürükledi ve hangi sebeple bir türlü o ilk neslin onurlu temsiline yaklaşamıyoruz? Neden Kur'an ve ibâdetlerimiz bizde bir değişim, bir inkılâp meydana getiremiyor? Hem de kitap aynı kitap, ibâdetler aynı ibâdetler olduğu halde... Ümmet olarak bu hale neden sürüklendik?

96] 10/Yûnus, 57; 17/İsrâ, 82; 41/Fussilet, 44

97] 4/Nisâ, 136

Saltanata geçişle başlayan kaynaktan kopuş süreci, giderek büyük savrulmalara yol açtı. Tevhidi sahih geleneğin yerini, yüzyıllar süren bu savrulma sürecinde muharref gelenek aldı. Kur'an'dan ve Rasûlullah'ın sahih sünnetinden uzaklaşma, Müslüman halkların ümmet olma vasıflarını kaybetmesine, kitabî bir toplum olmaktan çıkarak, muharref geleneğin oluşturduğu "atalar dini"ni taklit eden nitelsiz halklar ortaya çıktı.

Allah'ın, Kur'an'da, akletmeyi, düşünmeyi, tefekkürü ve ilim tahsil etmeyi emretmesine rağmen, kurumsallaşmış tasavvufun, "aklı ve ilmi terketmedikçe hakikate ulaşamaz" yalanıyla, şeytanın ve zannın cirit attığı bir alan olan "keşf ve ilham" alanında uydurulan sahih olmayan bilgilere dayalı bir din anlayışını öne çıkarması bu büyük sapmanın, Kitabî din anlayışından kopmanın en büyük sebebinin teşkil etti. Aklın ve iradenin devre dışı bırakılıp, Allah'ın yasakladığı "kör taklid" in ve "meyyit gibi teslimiyet" in esas alınması sonucunda dinde tahrifin ve sapkınlığın önü iyice açıldı.

Din alanında kaynaktan beslenmeyen, önderlerden intikal eden yanlış bilgileri sorgulamadan taklit eden nitelsiz yığınlar ortaya çıktı. Özellikle, "ictihad kapısını kapatan" taassubun sonucunda, düşünmenin, akletmenin ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek yeni fikir ve projelerin üretilmesinin önü iyice kesildi. Bunun neticesinde yüzyıllar sonrasının toplumlarının sorunlarına yüzyıllar öncesinin fetvaları ile cevap verilmeye kalkışılmasının doğurduğu çözümsüzlük ve bunalımlar da bu bozulma sürecini hızlandıran bir katkı sağladı.

İşte bu büyük yozlaşma serüveninin sonunda geldiğimiz bugünkü noktada, Kur'an algımızdan başlayarak, hayatımızı kuşatan ve yaratılış amacımız olan "ibâdet" anlayışımıza kadar pek çok temel konuda ürkütücü boyutlarda anlam ve eksen kaybının meydana geldiğini görüyoruz.

Tevhidî Öbekler Neden İstikametini Koruyamıyor, Neden İli-keli Duruşunu Sürdüremiyor?

Türkiye'de özellikle 1970'li yıllardan sonra başlayıp, 80'lerden itibaren ivme kazanan tevhidi uyanış ve kaynağa dönüş çabalarına ve bu çabaları gösterenlere ne oldu da, bu kadar çarpıcı savrulmalar ve geriye dönüşler yaşanabildi? Bu birikim bugün ne halde?

Hani Kur'an özne olup, merkezde ve belirleyici bir kitap olarak bizi, ailemizi, toplumumuzu yeniden inşa edip ateşten korumamızı sağlayacak, karanlıktaki hayatımızı aydınlığa çıkaracaktı?

Hani insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için indirilmiş bu kitap, bize, hak ile batılı ayırma kabiliyetini kazandıracak furkan fonksiyonu görecekti?

Hani Kur'an, cahil ölçüler içinde cereyan eden toplumsal hayatımızı, ilişkilerimizi ıslah edecek ve vahyin ölçüleriyle yeniden inşa edecekti?

Hani Kur'an, bireysel ve toplumsal hayatımızın bütün alanlarını, davranışlarımızı, ilişkilerimizi vahyin ölçüleriyle inkılâba uğratmak için indirilmişti?

Ne oldu da, Kur'an'ı gereği gibi okumayı, onu hayatımızın tam içinde ve tam içinden okumayı terkettik? Ne oldu da, yıllarca süren tefsir dersleri bir türlü hayatımızı Kur'an'laştıramadı?

Sürekli elimizde, başucumuzda durması, sürekli bir irtibatla sürekli kalbimize ve hayatımıza nüfuz etmek, hayatımızı Allah'ın rengine boyamak üzere okunması gereken Kur'an'ı bu işlevini yerine getiremez hale nasıl getirdik?

Ne oldu da, kitaba varis kılınmışken, elimizdeki bu muhteşem mirasa ihanet ederek, Rasûlullah'ın hesap gününde Allah'a, *"Rabbim gerçekten benim kavmim, bu Kur'an'ı terkedilmiş olarak bıraktı"*⁹⁸ şikâyetine muhatap olan zelil konumlara sürüklendik?

Ne oldu da, dünyanın süsleri, çıkar hesapları, korkular, dünyevî endişeler, ikbal, iktidar ve rant hırsları bizi bu kadar kolayca peşine takabildi? Bizler, Kur'an halkalarında yıllarca bulunmuş olanlar, gereği gibi Kur'an okumayı da, öğrendiklerimizle amel etmeyi ve hayatımızı vahyi değer ve ölçülerle inşa etmeyi de kolayca terkedip, dünyanın süsleri uğruna, ahiret, hesap, kulluk bilinç ve imanımızı zaafa uğrattık. Gerçekten bunu nasıl becerdik? Neden imanımıza bu kadar kolayca ve bu kadar çabuk zulüm bulaştırabildik? Ne oldu da bütün bu hüsrân ve bu büyük savrulmalar yaşanabildi?

Belki samimi olarak, ancak duyguların, heyecanların yönlendiriciliğinde, henüz sınanmadan iman ettiğimizi haykırdık, ama bu teorik ve duygusal imanın altını dolduramadık, imanımızda mutmain olamadık, imanımıza yakın, sahih bir boyut ve eğitime dayalı ciddi bir derinlik kazandıramadık. İşte bu sebeple de, daha ilk imtihanda hemen savrulduk ve maalesef kaybettik.

Hâlbuki yıllarca oturduğumuz Kur'an halklarında öğrenmiştik ki; Rabbimiz, Bakara Sûresi 155-157. âyetlerde, bizleri "biraz korku", "açlık", "bir parça mallardan, canlardan, ürünlerden

98] 25/Furkan, 30

eksiltmekle" imtihan edeceğini beyan etmekte, sabredip, direnenleri ise müjdelemekteydi. Yine aynı halklarda okumuş ve öğrenmiştik ki; Rabbimiz, Bakara sûresi 214. âyetinde "sizden öncekilerin başına gelenler sizin de başınıza gelmeden cennete girivereceğinizi mi sanıyorsunuz?" ikazıyla bizi uyarıyor, "Allah Rasûlü ve beraberindeki mü'minlerin büyük sıkıntı ve darlıklarla sırandıklarını ve Allah'ın yardımı ne zaman diyecek hale gelene kadar büyük eziyetlere, darlıklara katlandıklarını ve Allah'ın vaat ettiği yardıma ancak böylece müstahak olduklarını" bildiriyordu.

Daha önce, ikbal, makam, mevki, iktidar nimetleri, ihaleler, zenginleşme fırsatları henüz kendilerine sunulmayanlar, bu tür nimetlerin ilk sunulduğu sınavda bu kadar çok sayıda dökülüyorlarsa, temel zaafın imanda olduğu kesindir. Milletvekili olma imkânı yok iken, laik demokratik partileşmeye karşı olmak kolaydı. Öğrenciyken, baldırı çıplakken, dünyevîleşme, zenginleşme, makam mevki hırsı peşinde koşanları eleştirmek, bu duruşlara karşı çıkmak kolaydı. Ama öğrencilik bitip, evlendikten, iş ve meslek sahibi olduktan sonra, tüm bu imkânlar sunulduğunda ve karşılığında İslâmî kimlik ve ilkelerden taviz istendiğinde çoğunluk ayakta kalamadı. Hatta önemli kısmı bu tür imkânlar sunulmadan bunları elde edebilmek uğruna kendileri tavize koştular. İşte gerçek iman, bu imkânlar olduğu halde, eğer bunların karşılığında İslâmî kimlik ve ilkelerden taviz verilmesi gerekiyorsa reddetmeyi gerektirirdi. Ama maalesef çoğunluk bunu yapamadı. İşte bu sebeple Rabbimiz, "Ey iman edenler iman edin..." çağrısında bulunuyor. Evet, bu iman nasıl bir imandı ki, en küçük bir rüzgârda savrulup gidi vermeye engel olamadı.

Topluma daveti götürecek olanlar, daha davet ve şahitlik görevi tam yapılmadan, hemen görevi terkedip, dünyevîleşerek, daha önce reddedip eleştirdikleri toplumun cahili değerlerine doğru savruluverdiler.

Tevhidî uyanışla oluşan öbekler ve tevhidi bilince ulaşan veya öyle zannedilen bireyler neden uzun soluklu bir direniş azmini gösteremiyorlar? Neden bir süre sonra bıkip, yorulup savrilmaya ve daha önce reddettikleri kesimlere ve yanlış din anlayışlarına doğru sürükleniyorlar?

İslâmî çalışma öbeklerinin büyük ekseriyeti, neden içinde her türlü inancı, hurâfeci anlayışları da barındıran çıkar birlikteliklerine dönüştüler? Aynı grup içinde,

Tevhidî düşünenler,

Tarihselciler,

Modernistler,

Liberal-demokratlar,

Sekülerleşenler,

Laik particiler,

Ulusalçılar,

Devleti kutsayanlar,

Tasavvufçularla birlikte bulunabiliyorlar.

Neden böyle oldu? Neden bu büyük çarpıklık bu kadar kolay ve bu kadar çabuk kanıksanabildi?

Neden bu dönüşümü yaşayanlar, yıllarca Kur'an okudukları halde tevhid inancıyla bağdaşmayan bu halden rahatsız değiller?

Neden bu çarpıklığı, savrulmayı, kargaşayı, eklektik duruşları kimse eleştirmiyor? Neden herkes birbirini idare ediyor?

Neden kimse kimseye merhamet etmiyor? Birbirinin yanlışlarına, savrulmalarına karşı çıkmamak, eleştirmemek, birbirine zulmetmek iken, neden merhamet zannedilir hale gelindi? Neden, Allah için uyarılar, emri bil maruf yapanlar kınanır oldu?

Böyle olunca, her türlü fikri aynı grup içinde barındırınca, tek amacın grup dayanışması ve grup çıkarlarını korumak olan kulüpler haline dönüşmekten korunmak mümkün olmuyor. Başlangıçta, tevhidî düşüncenin yaygınlaşması ve bu istikamette, sahih din anlayışı ekseninde İslâmî toplumsal dönüşümün gerçekleşmesi için kurulduğu iddia edilen bu tür grup, çevre ve öbeklerin çok büyük ekseriyeti bugün yukarıda zikredilen eklektik/karışık din anlayışlarına, geleneksel ve modern bid'at ve hurâfelere itibar eden ve grubu için çıkar devşiren konumlara sürüklendiler. Giderek maddî yönden güçlendiler, holdingleştiler, zenginleştiler, TV sahibi oldular, büyük kurumlar oluşturdular ve biraz da kitleleşmeye doğru yöneldiler, ama ilk çıktıkları noktadaki tevhidi duyarlılıklarının bile çok gerisine düştüler.

Kimisi daha önce tekfir ettiği laik demokratik çizgide particilik yapmaya, kimisi de hurâfeci tasavvufun kıymetini(!) yeniden keşfetmeye, ilkeleri çürütücü, direniş azmini çözücü, şahsiyetleri öğütücü pragmatizmin peşinde, oradan oraya savrulmaya başladılar.

Savrulmanın Sebepleri

1- En önemli savrulma sebebi, imanda ve şahsiyette zaaf olması, inanılan değerler konusunda emin olunmasını sağlayan yakînî bir iman ve inandığı değerler konusunda bedel ödemeyi göze almayı sağlayacak bir şahsiyetin oluşmamış olmasıydı. Tevhidî iman yerine Allah'ın varlığına iman öncelendiği bir toplumsal kültürün, toplumla çelişmeme adına kanıksanmasıydı.

İnsanların, tam bir tevhidi inançla kendilerini değiştirmeden eski gelenek ve göreneklerindeki inançlarla birlikte İslâm toplumuna girip kültürle dini birbirine karıştırmaları. *"Bedeviler 'inan-dık' dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama 'Boyun eğdik' deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah amellerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."*⁹⁹

2- İlk indığı, dönüştürdüğü toplumdan ve ilk inşa ettiği Peygamber ve ashâbının hayatından soyutlanmış, ilk pratikten kopuk teorik Kur'an okumalar, bugünkü toplum ve hayatla da bağı kurulamayan ve dolayısıyla pratiğe aktarmada sorunlar yaşayan bir okuma olmuştur. Peygamberin güzel örnekliği ve Kur'ani sünnet içselleştirilmeyince, toplumu dönüştürme sorumluluğu terkedilince, vahyi sosyalleştirmekten, Peygamberî pratikten kopuk teorik imanlar, bir süre sonra cahiliye tarafından kuşatılıp, öğütülüyor. Kulluk eksenli bir hayatı kuramayanlarda, tevhidi bir pratiği üretmeyenlerde meydana gelen boşluğu dünyevileşme dolduruyor, ibâdet bütünlüğünden ve ubûdiyet bilincinin belirleyiciliğinden kopuk hayat giderek sekülerleşiyor.

3- Kulluk eksenli mücadele yerine iktidar eksenli mücadelelere heveslenilmesi, kulluğun parçalanıp, bazı parçaların dinin/bütünün yerine ikame edilmesi, kimileri açısından kulluk bütününden soyutlanmış bir siyasi mücadelenin dinin tümü gibi algılanması, hem de diğer alanları yok sayacak derecede birinci plana çıkarılması da bir başka savrulma sebebinin teşkil ediyor.

4- İman edilen değerleri, Kur'ani ölçüleri hayat düsturu haline getirememek, Kur'an'la ahlaklanamamak, inanıldığı iddia edilen değerleri salih amel haline dönüştürememek, iman-amel bütünlüğünü parçalayan tutumlar da savrulmalarda önemli rol oynamaktadır. Allah bu durumda olanları: *"Başkalarına iyiliği tavsiye ederken kendisini unutan bilgi sahipleri"*,¹⁰⁰ *"yapmadıklarını söyleyenler"*¹⁰¹ ve

99] 49/Hucurat, 14

100] 2/Bakara, 44

101] 61/Saf, 3-5

“Kitap yüklü merkezler”¹⁰² olarak niteleyip kınamaktadır.

5- Fikirde ve tavırda yüzeysellik sebebiyle derinlik kazanamamak yüzünden slogan, duygu, heyecan ve tepkiselliğin davranış ve eylemlere yön vermesi, vahiy ve aklın yönlendirme ve denetiminden çıkılması ve bu halin çözümsüzlüklere, tıkanmalara yol açması da savrulma nedenlerinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

6- Modern kavram ve değerlerin yol açtığı kirlenme ve Batının seküler değerlerini evrensel değerler olarak kabul etme sonucunda meydana gelen zihinsel dejenerasyon ve sekülerleşme Müslümanlar üzerinde önemli bir dönüştürme etkisi yapmış bulunuyor.

Emperyalist sekülerleştirme projelerinin estirdiği medyatik rüzgâra kapılarak, dağıtılan imkânlarla teslim olarak, büyük güçlerin gücü karşısında komplekse kapılarak, onlarla sağlıklı ve ilkesiz ilişkiler kurarak Batı desteğiyle dönüştürme projelerine eklemlenme de özellikle yerel ve global “28 Şubat” projelerinin temin ettiği çok önemli ve yeni bir savrulma nedeni olarak gelişmelere damgasını vurmuştur.

*“Vay haline o kimselerin ki kitabı elleriyle yazıp, az bir paraya satmak için, ‘bu Allah katındadır derler!’ Elleriyle yazdıklarından ötürü vay haline onların!”*¹⁰³

7 - Bazılarının yaşının ilerlemesine rağmen bir türlü gelmeyen, uzun soluklu bir yürüyüşü gerektiren İslâmî yönetimden ümidi kesip, bir an önce iktidara ve onun nimetlerine ulaşma aceleciliği içine girdiler.

8- Tevhidî, inkılâbî kesimlere yapılan baskı ve zulümlerden çekinip de sistemin “meşrû”(!) saydığı alanlara doğru yönelme eğilimleri, korku krallığına teslimiyet de bu savrulmalarda önemli rol oynadı.

9- CIA raporlarının ılımlı-radikal ayrımı yaparak, Amerikancı, Batıcı seküler anlayışı temsil eden “ılımlı”lara ve sufizme sıcak yaklaşımlar geliştirmesi, onlarla egemen güçlerin temasa geçmesi, vaadlerde bulunması da bu tip yanlış din anlayışlarına rağbeti arttırdı.

10- Çözüm üretememek, alternatif bir yapı oluşturamamak gibi sebeplerle bunalıma düşüp, “biz hiçbir şey yapamıyoruz” diyerek, yanlış da olsa bir şeyler yapar görünen uzlaşmacı, hurâfeci

102] 62/Cuma, 5

103] 2/Bakara, 79

kesimlere, kitleleşip kurumlaşanlara doğru meyletmek, (üstelik bunlar ABD, AB, Papalık ve Siyonist kuruluşlarla çok yakın ilişkiler de kurmalarına rağmen) onları yücelterek eklemelenmek de önemli bir başka savrulma nedenidir.

11- Henüz görevlerini tam yapmadıkları halde, toplumu dönüştürmede haksız yere hemen sonuç almayı ve hemen bir inkılâp gerçekleştirmeyi umanlar, uzun vadeli çalışmayı göze alamadıkları ve sabredemedikleri için, hemen dönüştüremedikleri toplumun cahili değerlerini yeniden keşfederek ve daha önce hata ettiklerini itiraf ederek, ne pahasına olursa olsun kitleyle buluşmak adına topluma doğru bir dönüşüm geçirdiler.

İçinde İslâmî motiflere de yer veren fakat esasta tamamen dünyayı terk gayesinde olan “Doğu Mistizminin” ve “Batı Ruhbanlığının” özelliklerini de üzerinde bulunduran “Tasavvufî Düşünce”nin doğması, tarihî bir savrulma nedeniydi. İşte birileri bu savrulmayı eleştirerek yola çıkmışken şimdi yine ona sığınıyorlardı. *“Sonra bunların izinden ard arda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa’yı da arkalarından gönderdik, ona İncil’i verdik; ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızâsını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır.”* ¹⁰⁴

Müslümanların kolaylığı için çalışan âlimlerin görüşlerini dogmatik olarak kabul edip değişmez mezheplerin oluşması, hatta zaman zaman mezhepleri dinin önüne geçirmek, hatta kimileri açısından dinleştirmek suretiyle oluşturulan “Kör taklid”çilik ve mezhebi taassupçuluk bu süreçte yeniden baş gösterdi. Bazı tevhid ehli Müslümanların, yola çıktıklarında önceledikleri Kur’an ve sahih sünnetin belirleyiciliğini terkederek, mezhebi, Bâtınî yorumlarla, Kur’an algısını, korunmuş metinle alakasız yorumlarla tahrif eden eğilimlere ve mesnetsiz uyduruk rivâyetleri Kur’an’ın ve sahih sünnetin önüne geçiren ve üstelik bu yanlışlara tabi olmayanları mü’min saymayan sapkınlıklara doğru savrulmalar yaşandı.

Böylece, Kur’an’ı ve dini parçalayıp, kendi subjektif yorumunu dinleştiren onunla böbürlenlen kesimler oluştu. *“Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan (olmayın. Bunlardan) her fırka, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir.”* ¹⁰⁵

104] 57/Hadîd, 27

105] 30/Rûm, 32

12- Az sayıda insanla birlikte olmaktan bıkip, daha geniş kitlelerle birlikte olmanın arzu edilmesi, insanlardan itibar görmeye dair özlem ve beklentiler, marjinalleşmekten korkmak, kitleleşme uğruna ilkelerin feda edilmesi de önemli bir savrulma nedeni oldu. Hâlbuki bütün Peygamberler de önce marjinaldiler ve hatta pek çoğu bu konumdan hiç kurtulamadılar, Nuh (a.s.) 950 yılda bir gemi dolduramadı, ama tevhid gemisini inşa etmekten de hiç bıkmadı, yorulmadı ve tüm alaylara rağmen karada gemi inşa etmeyi ısrarla ve yılmadan sürdürdü.

Bir fikir, düşünce ve duruşun taraftarlarının marjinal olması, azınlığı teşkil etmesi, onun yanlışlığının ve terkedilmesi gerektiğinin delili olarak ileri sürülemez. Aslında toplumlarda büyük değişim ve dönüşümlere sebep olan fikir ve çabalar başlangıçta hep marjinal konumda bulunmuşlardır. Toplumlara hamle yaptırın, ileriye taşıyan köklü fikir ve düşüncelerin sahipleri de hep tek kişi olarak başlamışlar ve bu büyük dönüşümün yolundaki ilk adımları da ya tek başlarına ya da birkaç kişiyle atmışlardır. Marjinallikten kurtulup bir an önce kitleleşmek ve aceleyle dünyevî sonuçlar elde etmek isteyenler; dönüştürmek istedikleri toplumdan farklarını oluşturan temel ilkelerini terkederek, değiştirmek için yola çıktıkları statükoya ve toplumun cahili değerlerine savrulmaktan kurtulamazlar.

Hak ve adâlet çizgisinde ısrarlı olmaktan kaynaklanan marjinallik şüphesiz ki şereftir. İnsanlığa hayırlı büyük değişim ve dönüşümlere sebep olan çabalar başlangıçta hep marjinal olmuşlardır. Önemli olan azınlıkta olup olmamak değil doğru konumda bulunup bulunmamaktır. Kur'an birçok âyetinde "insanların çoğunun bilmeme" noktasında bulunduğunu, hakikate kendilerini kapatan konumları tercih ettiklerini vurguluyor. İblis ilk isyanı gerçekleştirip şeytanlık, saptırıcılık fonksiyonunu üstlendikten sonra, Rabbimize hitaben, *"onların çoğunu şükredici bulamayacaksın"*¹⁰⁶ diyor. Bir başka âyetle ise, *"iman edip sâlih amellerde bulunanlar başka. Onlar da ne kadar azdır"*¹⁰⁷ hükmü yer alıyor.

O halde anlamlı, değerli, itibarlı ya da doğru olmanın ölçüsü çoğunlukta olmak veya dünyada somut sonuçlar elde etmek değildir. Tek kişi bile kalınsa, hak, adâlet ve tevhid çizgisinde bulunan kişilerin durduğu yer doğru, isabetli, değerli ve anlamlıdır. Hak istikametteki büyük değişimlerin yolunu açanlar da, hep marjinal kalma pahasına temel ilke ve değerlerinden taviz vermeden

106] 7/A'râf, 16-17

107] 38/Sâd, 24

istikrarlı ve süreklilik arz eden onurlu ve şahsiyetli duruş ve çabaları ortaya koyanlar olmuştur. Bu anlamda bütün Peygamberler de marjinaldiler. Hatta toplumlarının çoğunluğunun, yani marjinal olmayanların yanı sıra direnmesi, yalanlaması sebebiyle pek çokları da marjinal olmaktan hiç kurtulamadı. Ömürlerini ve görevlerini tamamladılar. Meselâ Nuh (a.s.), 950 yıllık; tebliği, fesada karşı ıslah edici çabayı ve marufu emredip münkere karşı durmayı içeren tevhid ve adâlet mücadelesinde, toplumun batıl da direnmesi sonucu bir gemi dolduracak kadar insana bile ulaşamamış ve savrulanların ifadesiyle dünyada bir sonuç ya da başarı da elde edememiş, iktidar da olamamıştı. Zenginleşememiş, holdingleşememiş, büyük kurumlar oluşturamamış, televizyon ve gazete sahibi olamamış, kitleleşememişti. O halde, dünyada somut başarılar(!) ya da her şeye rağmen büyüme ve kitleleşme peşine düşenlerin mantığı ile Nuh (a.s.) yanlış yolda, manasız ve terkedilmesi gereken şeylerin ve marjinal tutumların, düşüncelerin, tercihlerin peşinde boşuna bir uğraş mı vermişti? Allah'a sığınarak haddimizi bilmek kadar değerli ve önemli bir şey olamaz. Bize yakışan, istikameti kaybetmeden dosdoğru yolda ısrarlı ve istikrarlı bir yürüyüşü gerçekleştirmek, her şart altında tavizsiz bir biçimde ve Allah rızası için doğru olanı yapmaktır. Hz. Nuh'un örneğinde olduğu gibi kınamacıların kınamalarına aldırmadan tevhid gemimizi inşa etmeyi ısrarla sürdürmektir, sonuçları takdir etmek ise sadece Allah'a aittir.

Sonuç almak, başarılı olmak tamamen Allah'ın takdir alanına giren hususlardır. Bizim irâdemize bırakılmış olan ise, ne pahasına ve hangi şartlar altında olursa olsun, mutlaka yaratılış amacımız istikametinde üzerimize düşen kulluk görevimizi yerine getirmekten, Hakikatin mesajını hayatımızda örnekleyerek ısrarla insanlara ulaştırmaktan, tevhidin ve adâletin ikamesi için hayırlı, olumlu adımlar atmaktan, bu çabalarımızı ısrarla ve Allah rızası için sürdürmekten ibarettir. Bize düşen, siyasi ve dünyevî çıkarlarımız uğruna, bizi biz yapan bize şahsiyet ve şeref kazandıran temel ilkelermizi, imani ve ahlaki değerlerimizi terketmemektir. Niteliksiz kalabalıklarla, küresel ve yerel zalimlerin istekleri yerine getirilerek, ilkeler feda edilerek belki marjinallikten kurtulmak mümkün olabilir, ancak bunun Allah'ın rızasına uygun bir amel ve itibar kazandıran onurlu bir tutum olduğu söylenemez. Çünkü Kur'an "izzetin, onurun, şerefin tamamının Allah'ın yanında olduğunu"¹⁰⁸ açıkça beyan etmiş bulunmaktadır. O halde izzeti ve itibarı yanlış yerlerde aramaktan Allah'a sığınmak lâzımdır.

13- Müslümanların, şirk sistemini, müesseselerini, makamlarını ve yöneticilerini gözlerinde büyütmeleri ve onlardan görecekları küçük bir ilgi ve itibardan çok fazla etkilenip onlara doğru meyletmeleri, yahut da tersine bir baskı ve tehdit aldıklarında da hemen kenara çekilmeleri, ortada görünmemeleri de, ibretlik bir savrulma nedenidir.

14- İslâmî yöntemle, sünnetullah gereği toplumsal değişimle İslâmî yönetime ulaşmanın çok uzakta görünmesi, uzun ve zorlu bir yolculuğu gerektirmesi sebebiyle bir an önce bazı imkân ve dünyevî başarılarla(!) ve bu arada can ve mal riskinden de uzak yöntemlere doğru eğilim gösterilmesi, fedakârlıktan nimetlere, riskten ikbale doğru kaçışın da savrulmalarda önemli rolü olmuştur.

15- Ülke sorunlarına âcil çözüm getirmek isteyenlerin, "Mâdemki şimdi İslâm'ın gelmesi mümkün değil, o halde yangını söndürmek için mevcut şartlar içinde beşeri sistemler, modeller çerçevesinde projeler üretmeliyiz" diyerek İslâmî olmayan çözüm yollarının arkasına takılanlar,

16- Ekonomik sıkıntılar yaşayanların veya daha yüksek refah seviyesini ve daha büyük zenginliği arzu edenlerin, ya da zenginliğine zenginlik katma hırsı içinde olanların, özetle dünyevîleşenlerin, ekonomik imkân vaadedenlerin, kredi ve ihale dağıtanların yanlarına hem de az sayılmayacak sayılarla koşmaları da dikkat çekici, ibret verici ve tarihi kökleri olan kadim bir savrulma nedeni olmayı sürdürmüştür.

17- "Saray (devlet) ulemâsının" ve bugünün "MGK ulemâsının", "zâlim yönetime itaatın" gerekliliği hususundaki açıklamalarının mevcut iktidarlara itaat bilincini oluşturmaları ve bu sapmanın sistem tarafından sürekli beslenmesi, toplumun zulüm ve fitnenin adresini hep dışarıda aramaya, "kendi zâlim ve kâfirlerini" hoş görmeye alıştırmış olmasının da genel anlamda savrulmaları kolaylaştırıcı bir tesiri olmuştur.

18- Uzlaşmacı bir anlayışla sistemle şu ya da bu ortak paydada buluşmak, resmi ideolojiden beratını tam anlamıyla ilan etmemiş olmak ve bayrakçılık, vatancılık, Türkiyecilik, devletçilik, demokratlık, ulusçuluk, muhafazakârlık vb. ulusalcı kirlilikler ve sağcı eğilimler de hep bu kolay savrulmanın zeminini oluşturmuşlardır.

19- Bazı hayırlı gelişmelerin zamanı gelince kendiliğinden meydana geleceğine yönelik sahte iyimserlik ve yanlış tevekkül anlayışı da direniş azmini kırıcı, pasifize edici bir rol oynamış,

zaman zaman gündemleşen mevzii duyarlılıkların da kolayca sönmesinde ve sürdürülememesinde önemli rol oynamıştır.

20- Zulüm ve baskılar karşısında ne yapması gerektiğinin araştırmalarına yönelip, nasıl mücadele edeceğinin projelerini üretmek yerine, hatta yeni hak ve özgürlük taleplerini dillendirmek yerine, ne pahasına olursa olsun, mevcut kazanımları korumak endişesi ile mevcudun üzerine kapanıp, eldekini de kaybetmemek için pasifleşmek, geri çekilmek, suskun ve özür dileyici bir tavra sürüklenmek de büyük bir zaaf olmuştur.

Sonuç olarak, en başta imanda zaaf ve yetersizlik, niteliksizlik, korkular, çıkarlar, fikrî ve zihnî karışıklıklar, çok yönlü pragmatizm, ilkesizlik, acelecilik, çözümsüzlük kaynaklı bunalımlar, marjinallikten ve riskten kaçış ve en son olarak da emperyalistlerin küresel dönüştürme projelerine eklenmek gibi unsurlar bu büyük savrulmanın sebeplerini oluşturuyor.

Bütün bu sorun ve zaafaların temelinde aslında sahil bir İslâmî bilgiye dayalı sahil bir iman ve doğru, isabetli bir yönelişin nitelikli ve derinlikli bir biçimde gerçekleştirilememiş olması yatmaktaydı. Bir de bunun üzerine 28 Şubat'la daha bir sertleşip keskinleşen düzenin otoriter, baskıcı tavrı eklenince büyük sapma ve savrulmalar yaygınlaşabilmiş ve üstelik savrulanlar bu konjonktürel baskıları da kendilerine mazeret kılabilmişlerdi. Sonuçta, bazen korku ve endişe, bazen dünyevî güç ve imkânlarla erişme hesabı, bazen reddedilmeme, dışlanmama tam tersine itibar görme, medyada yer alma beklenti ve telaşı, çoğu zaman da bütün bu kaygı ve hesapların içiçe geçmesi neticesinde savunulan ilke ve değerlere aykırı tutumlar gündeme gelebilmişti. Yıllarca savunula gelen doğrular bir çırpıda terkedilebilmiş, adeta tevbekâr bir ruh haliyle maziye tümüyle sünger çekilebilmişti. "Demokratik tevbe" yapan itirafçı kimlikler, işte bu zaafılar sebebiyle meydanı doldurmuştur.

Savunulan doğruların pratiğe taşınması noktasında yaşanan başarısızlıkların ve sahip olunan iddiaların gerektirdiği bedeli göze alamayışın bir sonucu olarak; "zaten savunduğumuz şey pek de doğru sayılmazdı" türünden bir inkârcı tutum içine girebilmiştir. Eksik ve zaaflarımızı gidermemize katkı sağlayacak, sorunlarımızı çözerek, zaaflarımızı aşarak ileriye gitmemizi sağlayacak bir öz eleştiri yerine, kendi zaaflarının faturasını iman ettiği, değer, ilke ve yönteme kesip, gerisin geriye dönmek zalimlerin bile alay etmelerine yol açan utanç verici bir vakıa

olarak maalesef sıklıkla yaşanabilmiştir. ¹⁰⁹

Diğer taraftan, komünizmin yıkılışı ve soğuk savaş dönemi- nin sona ermesi, dünya üzerinde pek çok değişimin de yolunu açtı. İslâm'ın vahiyle belirlenen dünya görüşünün, ilkelerinin ve sâbitelerinin bu değişimden etkilenmesi, şüphesiz ki mümkün değildi. Her şeye rağmen İslâm, insanlığı kurtaracak tek ve sahi- ci mesaj olmayı sürdürüyordu. Hatta komünizmi ve kapitalizmi üreten modern, seküler Batı paradigmasının çöküşü sebebiyle, önü daha da açılıyor, bu sebeple de Batı telaşla İslâm'ı düşman ilan etme yoluna gidiyor ve İslâm'ın önünü kesmeyi birinci me- sele haline getiriyordu. Ancak kimi Müslümanlar, Batıdaki bu tür gelişmelerin, İslâm'a yönelik menfi propagandaların ve yeni değişim rüzgârlarının etkisi altında kaldılar ve Allah'ın koruması altındaki Kur'an'la belirlenen İslâm'ın da yeni şartlara göre de-ğişmesi gerektiği zehabına kapıldılar. Çünkü hedefledikleri İslâmî sistemin kurulmasının çok uzakta ve zahmetli bir mücadele ge- rektirdiğini farkettiler. Daha fazla beklemeye takatleri yetmedi, bıktılar, yoruldular ve yılgınlığa, umutsuzluğa düştüler. Liberaliz- min dünyevîleşme eğilimlerini tahrik etmesi sonucunda da, ide-allerini, ilkelerini sorgulamaya ve terketmeye başladılar. Sonuçta dünyevîleştiler ve geçmişte tercih ettikleri duruşu mahkûm ede- rek yeni konumlarını meşrulaştırma kolaycılığına ve zilletine sü- rüklendiler.

Savrulanlar ile tevhidi çizgisini koruyanların aynı öbek içinde varlığını sürdürmesi yeni savrulma ve dönüşümlere zemin hazır- lıyor.

İşte yukarıda özetlediğimiz etkenlerin yönlendirmesi altında tevhidî zannettiğimiz öbekler ya da bireyler oradan oraya savru- luyorlar. O kadar ki, onları izleyenlerin başını döndürüyorlar. Ne- dense, büyük çoğunluk ilkeli, onurlu ve tavizsiz bir duruşu sür- düremiyor, çok çabuk ve kolayca hat değiştirebiliyor. Üstelik bu halden rahatsız da olmuyorlar. Tam tersine, kendi yeni konum- larının Allah'ın dinine uygun olduğunu ispat etmek için, Allah'ın âyetlerini yeni konumlarına uydurmak için eğip bükmeye çalışıyor- lar. Daha önce kendilerinin de savundukları vahyin ölçü ve ilkele- rini savunmayı sürdüren ilkeli Müslümanları ise, radikal, entegrist, fundamentalist vb emperyalist jargonlarla suçlayıp, sert, sivri diye damgalayıp karalamaya, işlevsizleştirmeye çalışıyorlar. Bize yöne- lik eleştirilerde açıkça sövenlere, küfredenlere bile sessiz kalanlar ise, bizim ilmî ve İslâmî ölçülere uygun ahlaklı eleştirilerimize bile

109] Rıdvan Kaya, Müstakim Olma Zorunluluğu, Haksöz Dergisi, Ocak 1999, Sayı 94.

sert damgası vurmaktan çekinmiyorlar.

Savrulanların kimisi, muharref geleneğin hurâfelerini yeniden keşfedip, Muhiddin-i Arabî'nin, Cemaleddin-i Rumi'nin şirke ve pornografiye bulaşmış düşüncelerinin propagandasını, vahdet-i vücudu, bid'at ve hurâfeden arındırılması mümkün olmayan ta-savvufu sahiplenmeye ve savunmaya yöneliyorlar.

Kimisi de, modernitenin karşısında eğilerek sekülerleşmekten, postmodernist rölativizmi (göreceliği), tarihselciliği, modern ve post modern hurâfeleri İslâm'a ve Kur'an'a bulaştırmaktan çekinmiyorlar.

Kimileri de daha önce kara dediklerine "ak" diyerek laik demokratik particilik alanında ikbal ve çıkar devşirme çalışmalarını İslâmî göstermenin vebalini cüretkârca içselleştiriyorlar.

Üstelik tüm bu savrulmuş anlayışlarla, tevhidi düşünceye sadakatini sürdüren Müslümanlar aynı grup çatısı altında birlikte olmayı da sürdürüyorlar. İnadıkları gibi yaşamayanların, zamanla yaşadıkları gibi inanmaları kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkıyor.

Savrulanların aynı grup içindeki varlığını sorunsuz bir biçimde ve kanıksanarak sürdürmeleri, yeni savrulma ve dönüşümlerin zeminini hazırlıyor. Bu yanlış tutum ve anlamsız birliktelik grubun tamamını çürütücü bir risk taşıyor.

Tabii ki, savrulan, dökülen, imanına aykırı amellere yönelenler için üzülmeli ve onların bu yanılgıdan kurtulmalarına vesile olmaya çalışmalıyız. Ama bu gidişatta ısrar edenler, hatta eski tevhidi çizgilerini reddettiklerini açıklayarak yeni fikirleriyle gurur duyanlara, yeni konumlarını İslâmî göstermeye ve başkalarına da bulaştırmaya çalışanlara tavır koymalıyız. Tıpkı Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kâ'b bin Mâlik'e ve arkadaşlarına yaptığı gibi uyarıcı tavır koymalıyız. Savrulmanın normalleşmesine, kanıksanmasına asla vesile olmamalıyız.

Ayakta kalanlar, ilkelerine, imanlarına sadık olanlar sayıca az da olsalar, işte bunlar anlamlı ve değerlidirler. Ve ancak bunlar sahih din anlayışının onurlu temsilcileri ve yeni umutların kaynağı olabilirler ve ancak bunlar saygı ve itibara layıktırlar. İmanına sadık nice az topluluk, Allah'ın yardımına müstahak olunca nice çoğunluklara galip gelmişlerdir.

Savrulanlara İtibarın Sürmesi Çok Önemli Bir Yanlış Oluşturmaktadır

Bu konudaki çok önemli bir yanlış da, savrulanlara bir bedel ödetilmemesi, tam tersine önceki itibarın aynen sürmesi, hem bu insanların savrulmalarına meşruiyet kazandırıp, kendilerini gözden geçirmelerini ve düzeltmelerini engellemekte, hem Allah'ın diniyle ilgili anlayışları bulandırıp tahrif etme rolü oynamakta, hem de çürümenin yaygınlaşmasına ve yeni savrulmaların yaşanmasına kapıyı sonuna kadar açık tutmaktadır.

Bu konudaki en büyük yanlış ise, dünyevîleşerek savrulanların, geldikleri konumu Hak'tanmış gibi gösterme çabalarının yol açtığı tahrifatın görmezden gelinmesi, ya da hoş görülmesidir. Din konusunda yapılan yanlışların, tahrifatların hiçbir eleştiriye tabi tutulmaması, şahsi sorunlarda ise aşırı tahammülsüz olunması, Müslümanların "Abdülmuttalip mantığı"na sürüklendiklerini göstermektedir.

Hiç kimse eleştiri yapmamakta, herkes dünyevî ilişkileri ve çıkarları adına susmayı, birbirini idare etmeyi tercih etmektedir. Ve bu tutum hem savrulan insana kötülük, hem kendi nefesine, hem de Allah'ın dinine zarar vermek sonucunu doğurmaktadır.

Halka doğru din anlayışının ulaşmasını engelleyen tutumlara, basit gibi görünenden başlayarak birkaç örnek verelim:

Laik Kemalist sistem uğruna ölenlere verilen "şehitlik" payesi,

Abant toplantıları ile tevhid dininde reform çabaları, Dinler arası diyalog, Papalık, ABD, AB ve İsrail'le kurulan ilkesiz ilişkilerle İslâmı "sekülerleştirme" "Protestanlaştırma" projelerine destek verenleri abartılı yüceltmeler ve bu konularda eleştiri yapanları mahkûm etmeler,

Vahdet-i vücud anlayışını yüceltenlere, propaganda edenlere, tasavvufî önderlerin düşüncelerini propaganda edenlere karşı gösterilen sessizlik ve dolaylı destek...

Bu tür anlayışların da İslâm'dan aldıkları doğru tarafları olabilir. Nitekim vardır da. Ancak İslâm'a katılan pek çok hurâfeyi ve tevhid akiesine aykırılıkları da barındıran bu tür yanlış din anlayışlarını ve önderlerini yüceltmek, gündeme getirmek, üstelik bu tür yanlışlarına vurgu yapmadan, yanlışlarını reddetmeden doğrularından bahsetmek bile doğru değilken, yanlış düşünceleri bile önemli görülüp, tevil edilerek ya da tevil dahi edilmeden anlatılıyor ve savunuluyorsa bu tutum İslâm'a zarar vermek demektir.

Hem de kim yaparsa yapsın. Hatta doğruları çok olup, kendilerine güvenilenlerin yapması çok daha fazla zarar verecektir.

Mekke müşrikleri de putları kendilerini Allah'a yaklaştırmaları için vesile kıldıklarını söylerken,¹¹⁰ bugün bunların yerine şeyhleri üstadları ya da onların kabirlerini vesile kılanların yanlış din anlayışlarına neden sessiz kalınır?

İslâm'ı ve Müslüman halkları sekülerleştirme çabası içinde olan, Batının ürettiği seküler değerleri evrensel sayan ve pozitif insan hakları hukuku ile dini öğreti arasında bir çelişki olmadığını iddia ederek Allah'ın dinine iftira edenlere hiçbir eleştiri yapmadıkları gibi, bu tür çevrelerle birlikte iş yapmayı sürdürenlerin ve böylece onlara meşruiyet kazandırmaktan çekinmeyenlerin tutumu da ibret vericidir.

Bir hadisi çarpıtarak "Devlet gemisini gözümüz gibi korumalıyız" diye yazı yazan İlahiyatçı profesörü kimse eleştirmede.

Allah'ın muhkem âyetlerine rağmen "İslâm'a göre mü'minlerin kâfirlerle velâyet ilişkisi kurması mümkündür" diye yazan yazarı kimse eleştirmede. Eleştirenler ise hep sert ve sivri olarak suçlanıp engellenmek istendi.

İslâmî camia olarak nitelendirilen alanda çıkarılan bunca dergi ve gazetede yazı yazanların, birçok İslâm'a aykırılıklar da aynı yerlerde İslâm adına yazılıp çizildiği halde, bugüne kadar birbirlerine emri bil maruf nehyi anil münker sorumluluğunu, görevini yerine getiren, ilmi eleştiri yapan bir tek yazar gördünüz mü?

Müslüman olduğundan beri, İslâm'ı babasından miras olarak almamış, doğrudan Kur'an'dan ve Rasûlullah'ın (s.a.s.) sahih sünnetinden, güzel örnekliğinden almanın sağladığı furkan etkisiyle, bu görevi gücü ve kapasitesi yettiğince Allah rızâsı için yerine getirmeye çalışan yazar ve âlimler sürekli tepki alıyor. Netliği sertlikle karıştıranlara, "söylediklerin doğru, ama üslûbun sert!" diyenlere, sert olan yeri gösterin" denildiğinde çoğu kez gösterememektedirler. Aslında takip edilen çizgiye esasta karşı olanların sertlik suçlaması ise zaten bir bahaneden öte gidememektedir. "Yumuşak eleştiri yaparı gösterin de onu örnek alalım" denildiğinde ise, tek bir örnek gösterememenin sıkıntısı içine düşmektedirler.

Çeşitli hurâfeci cemaatlerin, birbirlerine karşı kullandıkları üslûbu, hakaretleri, internet sitelerinde, CD savaşlarında, dizi filmlerde birbirlerini aşağılayıcı, tekfir edici içeriği görmezden

110] 39/Zümer, 3

gelenlerin; muvahhid dâvetçilerin bu çevrelere yönelik ilmî ölçüler içinde ve delile dayalı eleştirilerini sertlikle yaftalayıp mahkûm etmeye kalkışmalarını iyi niyetle bağdaştırmak mümkün mü?

Son Yüzyıla Damgasını Vuran İman Konusundaki Sapma

Aslında bu sonucu doğuran sebeplerden biri de, iman konusunda yaşanan ve özellikle Türkiyeli Müslümanlar olarak son yüzyılımıza damgasını vurmuş olan çok önemli bir sapmadır.

Kimi bireylerin, bir topluluk olmayı hiçbir zaman başaramayan, ateist eğilimlere sahip olmaları abartılarak çok yaygın gibi gösterilmiş ve buna karşı mücadele öne çıkarılıp Allah'ın varlığını ispat gündemde tutulmak suretiyle, tevhidin tebliği ihmal edilmiştir. Bu sebeple, şirke bulaşmış kitap ehliyle sanki çok büyük bir ortak payda varmış gibi gösterilerek ateizme karşı ittifak arayışlarına gidilmiştir.

Bu yanlış tespite dayalı yanlış tutum, İslâm'ı tebliğ mücadelelerinde sapmalara ve sonuçta şirkin devre dışı bırakılmasına, görmezden gelinmesine, mazur görülmesine, tevhidî mücadelenin gündemden düşürülmesine yol açmıştır.

Allah'ın varlığına inanıp, kimi parça ibâdetleri şeklen yerine getirenlerin de mü'min ve Müslüman kabul edilmesi sonucunda, onlara ve şirke bulaşmış yanlış inançlarına eleştiri yöneltip Tevhidî imana davet edenlerin ise kınanmasına, tekfirci olarak suçlanmasına zemin hazırlanmıştır.

Cebriyecilik, kaderiyecilik gibi tarihî kökleri de olan, imanla ameli ayıran, insanların sadece iman ettin demekle kurtulabileceklerini iddia eden yanlış anlayışlar, 20. yüzyılda emperyalizmin istekleri doğrultusunda yönlendirilmiştir. Özellikle "mutlak küfür" olarak nitelenen "komünizme" karşı yeşil kuşak projesi çerçevesinde yönlendirilen bu anlayışla sol ve komünizm düşman ilan edilirken, sağ ve kapitalizm dost kabul edilmiştir. Solcular dışlanırken sağcılar ve kapitalistler Müslüman kabul edilmiştir. Böylece din adına kapitalist emperyalizme, NATO ve ABD projelerine hizmet edilmiştir. Ve halen de aynı anlayış, yeni bir formatla ve bu sefer "dinler arası diyalog" çerçevesinde, emperyalizme suna geldiği hizmetini sürdürmektedir.

Bugün uygulamaya konan küresel dönüştürme projeleri dikkate alındığında bu anlayış geçmişe nazaran daha büyük zararlar vermektedir.

Bir de “post modern” yaklaşımla ortaya atılan “hakikatin tek olmadığı” düşüncesi de bu tür savrulmaların, her türlü inanç ve düşüncenin meşru görülmesine, İslâm adına her söylenin doğru olduğuna dair sapmanın yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Bunlara göre mutlak hakikat Allah nezdindedir. Yeryüzünde mutlak hakikat yoktur. Hakikat zannedilenler aslında hakikatin farklı fenomenlerinden, tezahürlerinden sadece biridir. Bu sebeple “kesrette vahdet”, “çokluk içinde birlik” gibi ifadelerle izah edilmeye çalışılan bu düşünceye göre, hakikate ulaşabilmek için onun yeryüzündeki bütün tezahürlerini kucaklamak gerekir. Böylece sadece İslâm adına ortaya çıkan hurâfelerin değil, İslâm dışındaki bütün dinlerinde hakikatin fenomenleri, görüntüleri olduğu ve hatta bütün dinlerin kurtuluşa çıkaracağı iddia edilebilmiştir. Sonuçta kendini İslâm’a nispet eden her akımın, bu arada her türlü bid’atçı ve hurâfeci anlayışın da İslâm ve bunlara inananların Müslüman olduğunun iddia edilebilmesi kolaylaşmıştır.

Rölativizm (görecelilik) de doğrunun tek olmadığı, herkesin kendine göre doğrusunun farklı olabileceği, dolayısıyla herkesin Kur’an’ı ve İslâm’ı farklı algılayabileceği, İslâm anlayışlarının farklı olabileceği gibi sâbite kabul etmeyen anlayışlar da bu yanlışın yaygınlaşmasını desteklemiştir. Böylece şirk diye bir şey kalmamış, tevhidi tebliğ etmek, ma’rûfu emretmek, münkerden nehyetmek de anlamsızlaşmıştır. Çünkü herkesin İslâm’ı, ma’rûf anlayışı, münker anlayışı farklı ve hepsi de doğru kabul edilince bu tür bir sapma kaçınılmaz sonuç ortaya çıkmıştır.

Hâlbuki bütün Peygamberler, şirke karşı tevhid mücadelesini gündemleştirmişlerdir. Allah’ın varlığını ispat gayreti hiçbir Peygamberin yolu olmamıştır. Çünkü ateizm insanlık tarihi boyunca, hiçbir zaman bir ümmet, bir cemaat, bir topluluk olma boyutlarına ulaşamamıştır. İnsanların büyük çoğunluğu hep Allah’ın, bir yaratıcının varlığına ve evreni yönettiğine iman etmişlerdir. Bu hem fitratın yönlendirmesi ve aklı selimin gereğidir. Hem de kevnî âyetlerle ilgili gözlemlere dayalı düşüncenin doğal bir sonucudur.

Bu sebeple, tarihin hiçbir döneminde ateizmle tevhid dininin, dinsizlikle dinin mücadelesi sözkonusu olmamıştır. Ali Şeriatî’nin de isabetle tespit ettiği gibi bütün Peygamberlerin ve izinde gidenlerin mücadeleleri, hep şirk dinine karşı tevhid dinini üstün kılma mücadelesi olmuştur.

“Andolsun ki Biz, ‘Allah’a kulluk edin ve Tâgut’tan sakının (kaçının)’ diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah,

onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!”¹¹¹

“Senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki ona: “Benden başka ilâh yoktur; şu halde Bana kulluk edin” diye vahyetmiş olmayalım.”¹¹²

Allah Kur'an'da, tek tek Peygamberleri sayarak, onların kavimlerine, “Allah’tan başka ilah yoktur, o halde sadece O’na kulluk edin” diyerek tevhide çağırdıklarını beyan etmektedir. Peygamberler, insanları, Allah’ın varlığına inanmaya değil, zaten inandıkları ve bazı alanlarda da kendisine ibâdet ettikleri Allah’a eş koştuktan arınmaya, Allah’ı ulûhiyette, rubûbiyette ve isim, sıfat ve fiillerinde birlemeye, tevhid etmeye çağırmışlardır.

İblis’in tutumu bile bu konuda uyarıcıdır ve Tevhid-Şirk mücadelesinde asıl tehlikenin yönü hakkında ipucu vermektedir. Şeytan bile Allah’ın zati varlığını inkâr etmemekte hatta O’na dua etmektedir. Ancak şeytanın bu zorunlu pazarlıklı teslimiyeti onu ve takipçilerini müşrik olmaktan kurtarmamaktadır. (İblis dua ederek Allah’tan kendisi ve askerleri şeytanlar için Kıyamete kadar insanların imtihanında fitne olma izni almıştır.)¹¹³

Müşrik Araplar da Allah’ı bütünüyle reddetmemekte, O’nu yaratan, öldüren, rızık veren, belalardan koruyan, evreni yöneten olarak kabul etmektedirler. Fakat O’nun, çeşitli alanlarda özellikle de hayatın düzeninde bu egemenliğini paylaştığı ortaklarının olduğunu iddia etmektedirler. Allah’ın çeşitli ilâhlar, rabler, veliler, niddler, şahitleri ortak olarak edindiğini iddia ederler.

“Onlar Allah’ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve: ‘Bunlar, Allah katında bizim şefaathilerimizdir’ diyorlar. De ki: ‘Siz Allah’a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Hâşâ! O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir.’”¹¹⁴

“İlâhları, tek ilâh mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şey!’ dediler. Onlardan ileri gelenler: ‘Yürüyün, ilâhlarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır.’”¹¹⁵

“Andolsun ki, onlara ‘gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye sorsan; ‘Onları şüphesiz güçlü olan, her şeyi bilen Allah yarattı’ derler... Allah’ı bırakıp

111] 16/Nahl, 36

112] 21/Enbiyâ, 25

113] 15/Hicr 35-36

114] 10/Yunus 18

115] 38/Sad 5-7

da taptıkları putlar, şefâat edemezler. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler bunun dışındadır. Andolsun onlara kendilerini kimin yarattığını sor-san elbette "Allah" derler. O halde nasıl (Allah'a kulluktan) çevriliyorlar? (Rasûlullah'ın:) "Yâ Rabbi! Bunlar, iman etmeyen bir kavimdir" demesini de (Allah biliyor)." ¹¹⁶

Atizm (tamamıyla yaratıcıyı inkâr etmek), yeryüzündeki adâlet cihadında sahte bir hedeftir. Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük zorbaları, diktatörleri bile yaratıcılık iddiasında bulunmamıştır. Meselâ Firavun sıkışınca, zorda kalınca Allah'a teslim olmuştur. Fakat bu teslimiyet icbara tabi tutulmayan özgür bir irade ile olmadığından değersizdir. Çünkü Allah'ın bağışladığı olanaklar, istikbâr ahlakını tercih etmekten dolayı heder edilmiş, Rabbimizin dünyadaki ege-menlik alanına küstahça girilmiş ve bu tavır ölüm ânına kadar sür-dürülmüştür. İman tercihinin tam yapmak gerekir. ¹¹⁷

Firavun'un, Yüce Allah'ı hayatın belli merkezlerin kovma girişi-mi; günümüzde sekülerizm ve laiklik silahlarıyla yapılmaya çalışıl-maktadır. Bu iki kavram ile Rabbimizin gönderdiği Din'in şeriatını siyasal, toplumsal ve kamusal alanlardan kovma mücadelesi veril-mekte, hannâslar'ın dili ile kalplere Rabbânî gerçeklerden şüphe duymayı ilham eden vesvese malzemelerinin harcı karılmaktadır. Bu vesile ile hakikati bulandıran fitne tohumları cahiliyye bata-kıllarında büyütölmektedir.

Kur'an itikadına göre bir insan icmalen iman ettiğini izhar etse, bazı ibâdetleri de yerine getirirse, hayatın rengini belirleyen toplumsal ilişkilerin temel ölçülerini, siyaset, ekonomi ve ahlâkın ilkelerini hâkimiyetinde ortak tanımayan Allah'tan başka bir gü-cün değer yargılarına göre düzenlemeyi savunsa müşriktir. Bütün-lükten yoksun bir soyut iman iddiası, sözde sâlih amellerin değe-rini sıfırlamakta, bütün artıları eksiye çevirmektedir. Çünkü Allah ile indirdiği şeriatının bazı unsurları üzerinde pazarlığa girişmek şirktir

Tevhid inancının önündeki en büyük engel; insanın kendini kendine yeterli görüp, hak etmediği, gurura dayalı bir özgüven-den dolayı ilâh olarak hevâsına güvenmesidir. Gurura kapılmanın, kula yakışan tevâzuyu terketmenin, beşerî değerleri kutsamak ol-duğu gerçeğine işaret eden bazı âyetler için bk. 3/Al-i İmrân, 103; 8/Enfâl, 24, 63; 9/Tevbe, 40; 28/Kasas, 68; 53/Necm, 24; 67/Kalem, 38-40.

^{116]} 43/Zuhurf, 9, 86-88

^{117]} 17/İsrâ, 67; 22/Hacc, 11; 29/Ankebut, 69; 31/Lokman, 32

*"Kalpler, ancak Allah'ın zikri ile huzura erecektir."*¹¹⁸ hakikatine uygun davranan mü'minler, hakkanî değerlerle nefsin olumsuz tutkuları olan hevâ (fucur) arasında doğru tercihi yapmış olmanın sükûneti içindedirler. İman ile gelişen selim akıl, yaratılıştan gelen Rabbânî değerlere bağlanabilme yeteneklerini de kullanarak geçici bedensel arzuların baskısından kurtulup mutmain olma imkânı vermektedir.

Hevâsına uyanlar ise, insanın yaratılıştan gelen dur durak bilmeyen arayış gerilimini asla dindirmeyecek sahte isteklerin ardında hayatlarını heba etmektedirler. Bedensel arzuların cazibesine kapılarak Ateş'e sürükleyici arzuların peşinden sürüklenmektedir. Böylece insanı huzura ulaştıran imanın meyvelerinden mahrum kalmaktadırlar.

Bu durum hevâsının tutkularının ardından biteviye koşanlarda huzursuzluk ve gerilime yol açmaktadır. İşte manevi dünyası fırtınalı böylelerini Rabbimiz, Kitabında "köpek gibi" davranmakla suçlamaktadır. *"Biz eğer dileseydik onu âyetlerimizle yüceltir, üstün kılardık. Fakat o, hep dünyaya sarıldı ve yalnızca kendi arzu ve heveslerinin (hevâsının) peşinden gitti. Bu bakımdan, böyle birinin durumu, kışkırtılan bir köpeğin durumu gibidir. Öyle ki, onun üzerine korkutup varsan da dilini sarkıtıp hırlar, kendi haline bıraksan da..."*¹¹⁹

İnsan hareket ve davranışlarına etki etmeyen bir Allah inancının varlığı ile yokluğu birdir. Tevhid akidesinden yoksun bir alan takdir etmek neticede iki alan tasavvur etmeye götürür. Birinde Allah'ın hâkim olduğu, diğerinde insanın ürettiklerinin hâkim olduğu iki alan. Böyle bir ilah, hâkimiyetini paylaşan, söz geçiremeyen, niçin yarattığı belli olmayan, yer yüzündeki egemenliğini zâlim sultacılara bırakan bir ilahtır ki, Allah böyle tasavvur edilmekten müstağnîdir.

İşte, bu Kur'ânî ve peygamberî mücadele ve tebliğ hattı, tevhid-şirk eksenli mücadele çizgisi terkedilerek, Allah'ın varlığına inanan şirke bulaşmış inanç sahipleri de -ki bunlar hep geniş kitleleri oluşturmuşlardır- hak gibi kabul edilince, Hak-bâtıl ayırım çizgisi ateizmin yanından çizilince, tevhid mücadelesi anlamını yitirmiş, Allah'ın varlığını ispat mücadelesi tevhid mücadelesi gibi algılanmıştır. Bu sebeple şirke bulaşmış geniş kitleleri Müslüman sayan anlayış, tevhidî dâveti gündemleştirmek isteyenleri de hep, "sert", "sivri", "aşırı uç", "marjinal" ve "tekfirci" gibi yaftalarla karalamak yoluna gitmiştir.

118] 13/Ra'd, 28

119] 7/A'raf, 176

Sonuçta Allah'a inanan ve ben "Müslümanım" diyen herkesi Müslüman sayan yaygın anlayış, tevhidi bilince ulaşmanın önünü tıkayan en büyük engeli oluşturmuştur. Böylece tevhide aykırı tutumlar, hurâfeci din anlayışları meşrulaştırılırken, tevhidî duruş ve dâvet, emr-i bi'l-ma'rûf mahkûm edilmeye, radikalizm, aşırılık olarak yaftalanıp kınanmaya başlanmıştır.

Tevhidî kimi öbekler de işte bu yaftalanmadan kurtulmak ve yanlış din anlayışına sahip geniş kitlenin tasvibini alabilmek için, şirke bulaşmış, bid'atçı, hurâfeci anlayışlara prim veren onları meşru sayan konumlara doğru sapmışlardır.

İşte Bu Tehlikeli Gidiş, Mutlaka Engellenmelidir.

Emr-i Bi'l-Ma'rûf ve Nehy-i Ani'l-Münker'in Terkedilmesi, Hatta Kınanması Savrulmaları Yaygınlaştırıcı Rol Oynamıştır.

Münkerin yaygınlaşması, yanlış din anlayışlarının İslâm'danmış gibi sunulması, buna rağmen ıslah edici bir çabanın gösterilmemesi, üstelik sadece birkaç kişinin gösterdiği bu tür çabaların ise kınanması ve engellenmeye çalışılması büyük bir vebal ve tehlike oluşturmaktadır.

Hâlbuki Peygamberlerin pratiğinde yanlış din anlayışlarını ıslah ve emri bil maruf çok önemli bir yer tutmaktadır. Kendilerini hak dinden sayanların yanlış anlayışları cepheden hedef alınmış ve dışlanmış, hatta aşağılanmıştır.

Evet, bir yandan egemen sisteme ve cahili yapıya siyasal ve sosyo ekonomik eleştiriler ve tavırlar geliştirilirken, diğer yandan yine ilk âyetlerden itibaren içinde yaşanan toplumun, hem de hak din zannı ile tabi oldukları yanlış din anlayışları da açık ve net eleştiri ve tavırlardan nasibini almıştır.

74/Müddessir, 18-19: Vahyî mesajın önerdiği muhkem doğrular karşısında teslim olmayan, demagoji yaparak lafı eğip büken kişilere tavrı konulur.

81/Tekvîr, 8-9: Kız çocuklarını diri diri gömen sapkın inanç ve uygulamalar dışlanır, kınanır.

74/Müddessir, 43-48: Namaz kılmamaları, yoksulu doyurmamaları (Batıla) dalanlarla beraber dalmaları, ceza gününü yalan saymaları, şefaathçilerinin şefaathleri ile kurtulacaklarına inanmaları eleştirilir.

53/Necm, 19-23: Allah'ın haklarında hiçbir delil indirmedeği Lat, Uzza, Menat veya toplum vicdanında yer etmiş olan diğer putlar

kınanmakta, bunların ancak zan ve hevânın ürünleri olduklarının altı çizilmekte, yanlış din anlayışına cepheden saldırılmaktadır.

53/Necm, 26: Allah'ın izni dışında şefaatin fayda vermeyeceği, yanlış din anlayışında önemli yer tutan ve insanları rehavete sürükleyen şefaatin batıl olduğu vurgulanmaktadır.

38/Sâd, 6-7: Gelenekle intikal eden "Atalar dinine" sahiplenler eleştirilir ve azapla tehdit edilir.

7/A'râf, 28, 33: Atalardan intikal eden, hem de "Allah böyle emretti" denilerek yapılan çirkinlik, kötülük ve günahlar, din adına da yapılsa, bunların Allah'ın dininde bulunmadığı ve Allah'ın böyle şeyleri emretmeyeceği zikredilerek, aşağılanır, reddedilir ve bu yanlış din anlayışının şirk olduğu vurgulanır. (Bugün de İslâm'da olmayan pek çok bid'at ve hurâfe Allah ya da Rasûlü böyle emretti denilerek dinin içine sokulmuştur.)

7/A'râf, 38-39: Topluma yanlış din anlayışları ve uydurma ilahlar üreten samiri konumundaki önderlerle, sorgulamadan onları takip edenlerin acı akıbetine dikkat çekilerek, bu kesimler uyarılır.

7/A'râf, 188: Gaybı bilme iddialarına çok net cevap verilmekte ve gaybı sadece Allah'ın bildiği vurgulanmaktadır.

7/A'râf, 191-198: Allah'tan başka ilah edinenlerin acizliği, Bu uydurma ilahların zarar ya da fayda vermeye güçlerinin yetmeyeceği, ne arkalarından gidenlere ne de kendilerine yardım edemeyecekleri, veli edinilmesi gerekenin ancak Allah olduğu, onların da yaratılmış oldukları ve Allah'a eş koşulamayacakları, onların da bizler gibi kul oldukları vurgulanır.

Görüldüğü üzere yine Mekke döneminde ve ilk surelerden itibaren, egemen sisteme ve onun haksızlık zulüm ve ifsadına karşı tavır koymanın, başta akidevi olmak üzere, siyasi, sosyal ve ekonomik konularda eleştiri ve tavırlar geliştirmenin yanında, aynı zamanda toplumun "Allah'ın dini", "İbrahim dini" (İslâm) adı altında da olsa sahip oldukları hurâfeler yanlış din anlayışları temelinden eleştiriye tabi tutulur ve tabiri caizse yerle bir edilir, aşağılanır, küçümsenir ve dışlanır. Hatta bu eleştirilerde bugün bazılarının sık başvurdukları eleştiri amaçlı nitelemeyle, üslup zaman zaman "sertleştirilir."

Allah'ın ve Peygamberlerinin, yanlış din anlayışlarını üretip yaygınlaştırarak dinde tahrifat yapanlara ve bu tür muharref düşüncelere tabi olanlara yönelik üslûbu da gerçekten dikkat çekicidir.

Bugün de birçok yanlış inanış İslâm adına ortaya konduğu halde kimse bunları eleştirmeye, yanlış din anlayışlarına doğru savrulanları uyarmaya teşebbüs etmiyor, emri bil maruf yapmıyor, yapanlar ise kınanıyor ve münker giderek yaygınlaşıyor. Maruf ve Münkerin herkese göre farklılığı iddiasıyla bu sorumluluğun yerine getirilmesi engellenmektedir.

Hâlbuki, ma'ruf ve münkerin ne olduğunu Kur'an ve sahih sünnet belirlemekte, bize de bu ölçüleri birbirimize hatırlatıp, uyar-mak görevi verilmiş bulunmaktadır. Üstelik bizim eleştirdiğimiz konular da, yorum alanına girmeyen, dinimizin sâbiteleri alanına dâhil olan hususlardır. Sâbitelerin varlığına inanmamız, değişime kapalı dogmatik tutum olarak nitelenip mahkûm edilince, rölativizm esas alınınca "emri bil maruf" da anlamını kaybetmektedir. Çünkü sâbite yoksa, rölativizm (izafilik-görecelik) esas alınarak, herkese farklı şeyler söyleyen bir Kur'an anlayışına savrulunmuş-sa, o zaman kimsenin kimseye "emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker" yapma imkânı kalmaz. Çünkü ortak bir Kur'an ve İslâm anlayışı, ortak bir maruf ve münker tanımlaması yoktur.

İslâmî hayat tasavvurunda, şüphesiz ki, öncelik insanın kendi nefisini vahyin ölçüleriyle ıslah edip Kur'an'la ahlâklanmasındadır. Bu sorumluluğunu her Müslümanın süreklilik arz eden bir biçim-de yerine getirmesi kulluk görevidir. Ancak süreklilik arz etmesi gereken bu sorumluluğun yerine getiriliyor olması, bu süreçte gördüğü bir münkerden kardeşini men etme sorumluluğunu, asla ertelemesini gerektirmez. Çünkü kulluk bütününü içinde yer alan bu sorumlulukların tümünün erteleme kabul etmez bir süreklilik içinde yerine getirilmeleri gerekir.

Bazıları bizi "entegrist" olarak suçlasa da, onlara da rağmen, hepimizi bağlayan ve kıyamete kadar geçerli olan mutlak doğruların varlığına inanmak zorundayız. Dinimizin sâbitelerinin varlığına ve değişmezliğine inanmak mecburiyetindeyiz. Tevhid inancımız gereği hayatın hiçbir alanı Allah'tan ve Allah'ın dininden soyutlanamaz. Dinin sâbitelerini teşkil eden bu muhkem hükümler dışındaki yoruma açık alandaki farklılıkların ise hoş görülmesi gerekmektedir. Yorum alanında, hiçbir düşüncüyü hiç kimseye dayatmamalıyız, böyle bir tutumu da hiçbir zaman onaylamadık. Bu bağlamda, hayatın bütün alanlarını düzenleyen dinimizin temel ilke, değer ve ölçülerine aykırılık yapanlara, üstelik bu yaptıklarının İslâm'a da uygun olduğunu iddia ederek en büyük iftiralar-ı Allah'ın dinine yapmaktan çekinmeyenlere, "emr-i bi'l-ma'rûf" görevimiz gereği eleştiriler yapmanın önemli bir sorumluluk olduğunu kabul etmeliyiz.

Mü'min insanların Allah'a teslim olmalarının ve imanlarının kaçınılmaz bir gereği olarak Allah'ın ve Rasûlünün verdiği hükümleri aynen kabul etmeleri şarttır. Din konusunda Allah ve Rasûlü bir hüküm vazetmiş ise mü'min kadın ve erkeklerin bunun dışındayken bir tercih haklarının bulunmadığı Kur'an'ın değişik âyetlerinde açık ve net bir biçimde ortaya konmuştur.¹²⁰ Allah ve Rasûlüne inanıp, şeriatıyla amel etmek maruf, Allah'a şirk koşmak, peygamberi yalanlamak ve nehyettikleriyle amel etmek veya Allah'ın kerih gördüğü veya yapılması hoş olmayan işler ise münkerdir.¹²¹ Kur'an ve sünnetin yapılmasını emrettiği şeylerin yapılması gerekir. Ve bunlar maruftur. Kur'an ve sünnetin nehyettiği yasakladığı şeylerin de yapılmaması gerekir. Ve bunlar da münkerdir.¹²² Ayrıca bunlara ilaveten ve nasslara aykırı düşmemek kaydıyla, toplumda hayırlı, adil, doğru, iyi, faydalı, temiz ve değerli olarak bilinen her şey maruf, Kur'an ve sünnette yasaklanan, toplumda şer, zulüm, batıl, fâsid ve kötü olarak bilinen her şey de münkerdir.¹²³ "Emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker"; Kur'an'da ve sünnette üzerinde önemle durulan ve mü'min kadın ve erkeklere ısrarla yüklenen son derece ciddi bir yükümlülüktür. Mü'minler bu yükümlülüğün gereğini maruf olanı emretmek, münker olandan da nehyetmek sûretiyle yerine getirmekle emrolunmuşlardır.

"Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker" ifadesi pek çok âyette geçmekte olmasına rağmen doğrudan emir veya nehiy biçiminde geçen şekli Lokman'ın (a.s.) oğluna tavsiyeleri arasında yer almaktadır: *"Ey oğlum, dosdoğru namaz kıl, maruf olanı emret, münker olandan sakındır ve sana isabet eden (musibetler)e karşı sabret, çünkü bunlar azmedilmesi gereken işlerdendir."*¹²⁴ Görüldüğü gibi Allah'ın bazı âyetlerde, önemine binâen birlikte zikrettiği namaz ve sabrın arasına yerleştirilerek emredilen bu yükümlülüğün de tıpkı namaz ve sabır gibi azmedilmesi gereken işlerden olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmanın öyle kolay bir şey olmadığı, bu sebeple bu görevi yerine getirenlerin başlarına bazı musibetlerin gelebileceği ikazı da yapılmaktadır. Emr-i bil-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker görevi oto kontrol ve özeleştirici için tüm mü'min kadın ve erkeklere,¹²⁵ ümmetin birliği ve helaktan kurtuluşu için hiç olmazsa ümmet içinde

120] 33/Ahzâb, 36

121] Yard. Doç. Dr. Ömer Dumlu, Kur'an-ı Kerim'de Maruf ve Münker, Ravza Yay. Sayfa 34

122] İzzet Derveze, et-Tefsirul-Hadis, c. 7, 137

123] İzzet Derveze, a.g.y.

124] 31/Lokman, 17

125] 9/Tevbe, 71

bir topluluğa,¹²⁶ tüm insanlığın uyandırılması için İslâm ümmetine¹²⁷ ve ilâveten İslâm devletine¹²⁸ yüklenen, çeşitli âyetlerde tüm bu kesimlere ciddiyetle hatırlatılan çok önemli bir görevdir. İbn-i abbas'ın nakline göre Rasûlullah'ın (s.a.s.) şöyle dediği rivâyet edilmektedir: "...iyiliği emredip kötülükten yasaklamayan bizden değildir." ¹²⁹

Bir toplumun kurtuluş veya helâkini tayin edecek kadar önemli olan "emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker", ma'rûfu temsil eden ıslah edicilerin yani mü'minlerin hayatlarının vazgeçilmez bir parçasıdır. Yapmaları gereken en sürekli işlerdendir. Namaz ve sabırla birlikte en çok ısrar edilmesi gereken ibâdetlerin başında yer almaktadır. Günümüzde "emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i anil-münker" yapmak, küçümsenen, dışlanan, suçlanan, hatta alaya alınan bir konuma düşürüldü. Allah ve Rasûlünün, ısrarla, ciddiyetle ve büyük bir önemle yapmamızı istedikleri bu görevin yerine getirilmesi bazı Müslümanları rahatsız ediyor. Bu önemli görevin ifa edilmesi engelleniyor, bu sorumluluğu yerine getirenler kınanıyor. Hâlbuki böyle yaptıkları, birbirlerini münkerden nehyedip, ma'rûfu emretmedikleri için, İsrail oğulları toptan lanetlenmişlerdi. "İsrailoğullarından inkâr edenlere, Dâvud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânet edilmiştir. Bu isyan etmeleri ve haddi aşmaları nedeniyledir. Yapmakta oldukları münkerlerden birbirlerini sakındırmıyorlardı, yapmakta oldukları şey ne kötü idi" ¹³⁰

Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadisinde şöyle buyurmaktadır; "Allah Teâlâ bütün halka, birkısım insanların yaptıkları (kötülük) münker yüzünden azab etmez. Ancak aralarında kötülüğü görüp ve onu ayıplamazlarsa, nehyetmeye güçleri yettiği halde bunu yapmazlar ise, böyle yaptıkları zaman, Allah hepsini mahveder." ¹³¹ Bir toplum içinde, ellerinde imkânlar olduğu halde, sırf bazı insanlarla iyi geçinmek, bu insanların tepkilerini çekmemek için veya bazı dünyevî çıkarlar, hesaplar uğruna, münker işleyenleri, Allah'ın dininin muhtevasını saptırmaya sebep olanları, hak adına batıl söz ve eylemleri icra edenleri eleştirmekten, "emr-i bil maruf nehy-i anil münker" den, yani ıslah edici fonksiyon ifa etmekten kaçınanlar, hem kendilerinin hem de tüm toplumun helâkine katkıda bulunuyorlar demektir. Rasûlullah (s.a.s.) bu görevin önemine ısrarla dikkat çekmektedir. "Abdullah b. Mes'ud'un rivâyetine göre de Hz. Peygamber

126] 3/Âl-i İmran, 104

127] 3/Âl-i İmran, 110

128] 22/Hacc, 41

129] Tirmizi, Birr 15

130] 5/Mâide, 78-79

131] Mevdudi, İslâmî Kavramlar, Pinar y., 2. baskı, sayfa 99

(s.a.s.): “İsrail oğullarının ilk eksikliği şöyle olmuştu” diye buyurduktan sonra “birileri münker işleyen birini ilk gördüğünde ona bunu yapmasının helâl olmadığını söylerdi. Ertesi gün o kimseyi aynı halde görmesine rağmen oturur, onunla yer, içerdi. Bunun üzerine Allah kalplerini birbirine çarptı.” Daha sonra Hz. Peygamber Mâide sûresini 78. âyetin başından 81.âyetin sonuna kadar okudu ve şöyle buyurdu: “Allah’a yemin ederim, ya iyiliği emreder kötülükten alıkoyar, kötülük işleyenin Hakkın dışına çıkmasına fırsat vermezsiniz. Ya da Allah sizin de kalplerinizi birbirine çarpar. Onları lânetlediği gibi sizi de lânetler.”¹³²

Düşünebiliyor musunuz, “emr-i bi’l-ma’rûf ve nehy-i ani’l-münker” yapmak bile yetmiyor! O kişiler işledikleri münkerden vazgeçmedikçe, onlarla birlikte oturmak, yiyip içmek bile yasaklanmaktadır. Çünkü münkerden vazgeçmeyenle, onun bu halini nehyetmeden kurulacak birliktelik, beraber oturup kalkmak, yiyip içmek, dahi ona ve onun işlediği münkere meşruiyet kazandırabilecektir. Bu ise münkerin işlenmesine katkıda bulunmak, meşruiyet kazandırmak, rızâ göstermek anlamına gelecektir. Böylece zamanla diğerinin de ona benzemesi, toplumun bozulması ve helakı kaçınılmaz hale gelecektir. Bugün ise, münker ehline daha bir defa bile “emr-i bil-ma’ruf ve nehy-i ani’l-münker” yapmadan, hoş görerek, rızâ göstererek birliktelik kurulmaktadır. Rahatsız olmadan beraber olunmaktadır. Üstelik böyle olması gerektiği savunulmaktadır. Şüphesiz ki bu, büyük bir vebali üstlenmektir.

Bugün genelde eleştiri ve emri bil maruf sorumluluğu ya hiç yerine getirilmemekte, ya da artık tarih olmuş, faaliyetleri bitmiş yapılara yönelik tarihi eleştiriler yapılmaktadır. Yaşanan fesad ise görmezden gelinmektedir. Ancak yaşayan grup ya da bireylerin devam eden yanlışlıkları yüzlerine ve açıktan eleştirilmeyince, hem düzeltme imkânı ortadan kalkmakta, hem de bu çevreler birbirlerinin, arkadan çok daha sert ve hatta tahkir edici boyutlarda gıybetini yapabilmektedirler. Böylece açıktan yapılacak ilmî eleştiriden hem yanlış yapanlar, hem de onların yanlışının tebliğine muhatap olmuş toplum mahrum kalmaktadır. Ayrıca bu arkadan çekiştirmelerle, kalpler düşmanlaşıyor, ancak dünyevî ilişki ve diyaloglar riyakârca sürdürülüyor. Maalesef Müslümanlar arasında iki yüzlülük yaygınlaşıyor. Birbiri hakkındaki düşüncesinde içinde farklı dışında farklı Müslümanların sayısı artıyor. Samimiyet, eminlik ve adâlet yok oluyor. Şahsiyetler zaafa uğruyor.¹³³

132] Ebû Dâvud, Melâhim17; Tirmizî, Tefsir, s. sûre, hadis 5, 6

133] Mehmet Pamak

İmanı Bozan Haller

İmanın, bâtil hale gelmemesi için, itikadın doğru ve tam olarak hayât boyu sürmesi gerekir. Kur'an ve sahih sünnet dışı olması ve imanı bozucu bir davranışın yapılmaması gerekir. İmanı bozan hallerin en önemlileri şunlardır:

a- Cibt ve tâğuta da inanmak: Cibt: Asılsız ve bâtil olan hurâfeler, Allah'tan başka kulluk edilen her şey, put vb. şeylerdir. Tâğut ise: Allah'ın çizdiği sınırları aşan, sapmış, azgın kimse-ler; Allah'ın hükmüne alternatif olma iddiasındaki anlayış, düzen, put veya şahıslardır. Bunlar, Allah'ın Kitabında olmayan ve Kitab'a aykırı olan hükümleri ve kanunları insanlara Allah'ın kanunları gibi sunarlar. Cahil kimseler de bunlara aldanıp inanırlar. Böylece imanlarını boşa çıkarırlar. *"Kitaptan bir nasip verilenleri görmüyor mu-sun? Cibt ve tâğuta (putlara ve bâtil tanrılara) iman ediyorlar. Sonra da kâfirler için 'bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır' diyor-lar. İşte bunlar, Allah'ın lânetledikleridir. Allah'ın rahmetinden uzaklaştır-dığı (lânetli) kimseye gerçek bir yardımcı bulamazsın."*¹³⁴; *"Sana indirilene ve senden önce indirilenlere iman ettiklerini iddia edenleri görmedin mi? Tâğutun önünde mahkemeleşmek, onların hükümlerini uygulamak isti-yorlar. Oysa onu tanımamakla emrolunmuşlardı. Şeytan onları uzak bir sapıklığa düşürmek istiyor."*¹³⁵

b- Şirk koşmak: Şirk koşma imanı bozan ve insanın bütün iyi amellerini yok ederek ebedî cehennemlik olmasına neden olan bir davranıştır.

*"Sana da, senden öncekilere de vahyolunmuştur ki 'eğer şirk ko-şarsan, şüphesiz bütün amellerin boşa gider ve hüsrâna uğrayanlardan olursun."*¹³⁶

*"Allah, kendisine şirk/ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan baş-kasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a şirk koşan kimse büyük bir günah ile iftira etmiş olur. Kim Allah'a şirk/leş koşarsa büsbütün sapmıştır."*¹³⁷

c- Kâfirleri velî ve yönetici tanımak: Velî kelimesi, Arapçada hem dost, hem de sahip, yönetici anlamına gelir. Mü'minler bir-birlerinin dostudur. Allah da mü'minlerin sahibi ve yöneticisidir. Bir mü'min, mü'minleri bırakıp kâfirleri dost ve yönetici olarak kabul ederse imanı boşa çıkar ve kâfir olur.

134] 4/Nisâ, 51-52

135] 4/Nisâ, 60

136] 39/Zümer, 65

137] 4/Nisâ, 48 ve 116

“Allah, mü’minlerin velisidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velisi ise tâğuttur. Onları aydınlıktan karanlıklara çıkarırlar. Onlar ateş arkadaşlarıdır. Orada temelli kalacaklardır.” ¹³⁸

“Ey iman edenler, kendilerine Kitap verilenlerden herhangi bir gruba itaat ederseniz, onlar sizi, imanınızdan sonra çevirip kâfir yaparlar.” ¹³⁹

“Ey iman edenler, mü’minleri bırakıp kâfirleri velî edinmeyin. Allah için kendi aleyhinizde apaçık bir delil vermek ister misiniz?” ¹⁴⁰

Bâtıla İman

Kur’an, imanı sadece olumlu alanlar için kullanmaz. Gönülden benimseme ve tasdik etmenin, yani imanın olumsuz görünümünün bulunabileceğine de dikkatimizi çeker. İman, Allah’ın inanılmasını istediği şeylere olursa doğru; hakkında Allah’ın hiçbir delil indirmedeği şeylere olursa bâtıl olur.

“De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla iman eden ve Allah’ı inkâr edenler var ya, işte ziyana uğrayacaklar onlardır.” ¹⁴¹

“Tek Allah’a ibâdete çağrıldığı, duâ edildiği zaman küfrederdiniz. O’na şirk koşulunca (buna) iman ederdiniz. Artık hüküm, yüceler yücesi Allah’ındır.” ¹⁴²

“Onların çoğu, ancak şirk koşarak Allah’a iman ederler.” ¹⁴³

Bu âyetlerden anlaşılıyor ki, mutlak anlamda aldığımızda inkâr da bir imandır. İnkâr, imansızlığa imandır. Yani, her imanda bir inkâr, her inkârda bir iman vardır. Mü’min de Allah’a iman etmiş olmak için, hatta imandan önce, bazı şeyleri inkâr etmesi, küfür etmesi gerekir. Küfür edip reddetmesi gerekenlerin başında tâğut gelir. ¹⁴⁴ Doğru iman, Kur’an’ın gösterdiği imandır. Bu iman insanlara Allah’tan başka ilah olmadığını, Allah’ın âlemlerin Rabbî olduğunu, Allah’tan başkasına duâ ve kulluk edilmemesi gerektiğini öğretir. Doğru imanın zıddı, bâtıla iman, yani şirktir. Şirk, doğru olduğunu isbatlamak için Allah’ın, hakkında delil/âyet indirmemiş olmasına rağmen; insanların uydurdıkları bâtıl inançlardır. *“Allah’tan başka kulluk ettiğiniz şeyler, sizin ve atalarınızın uydurduğu putlardan başka bir şey değildir. Allah, onların doğru olduğuna*

138] 2/Bakara, 257

139] 3/Âl-i İmran, 100

140] 4/Nisâ, 144

141] 29/Ankebut, 52

142] 40/Mü’min, 12

143] 12/Yûsuf, 106

144] Bk. 2/Bakara, 256

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

*dair bir delil indirmemiştir. Hükmetmek, yalnızca Allah'a aittir. O'ndan başkasına değil!"*¹⁴⁵

Kur'an, imanlarını zulümle (şirkle) lekeleyenler için kurtuluş kapısını kapatmıştır. *"İman edip de imanlarına herhangi bir zulüm buluşturmamışlar var ya, işte emn (güven) onlarındır. Ve onlar hidâyeti (doğru yolu) bulanlardır."*¹⁴⁶ Kur'an, imandan sonra küfre sapanlara karşı çok sert ve şiddetli bir tavır takınmaktadır. Kur'an, bu olaya tebdil veya irtidat demektedir. Tebdil, imanı küfürle değiştirmek; irtidat ise, İslâm dininden çıkmak, geriye dönmek demektir. Tebdil ve irtidat Kur'an'a göre en iğrenç ve onur kırıcı hastalığın adlarıdır.¹⁴⁷

Doğru iman Kur'an'ın gösterdiği imandır. Bu iman, insanlara, Allah'tan başka ilâh olmadığını, Allah'ın âlemlerin Rabbi olduğunu, Allah'tan başkasına duâ ve kulluk edilmemesi gerektiğini öğretir. Doğru imanın zıddı, bâtıl iman, yani şirkdir. Şirk, doğru olduğunu isbatlamak için Allah'ın, hakkında delil/âyet indirmemiş olmasına rağmen; insanların uydurdukları bâtıl inançlardır. *"Allah'tan başka kulluk ettiğiniz şeyler, sizin ve atalarınızın uydurduğu putlardan başka bir şey değildir. Allah, onların doğru olduğuna dair bir delil indirmemiştir. Hükmetmek, yalnızca Allah'a aittir. O'ndan başkasına değil!"*¹⁴⁸

145] 12/Yûsuf, 40

146] 6/En'âm, 82

147] Bk. 3/Âl-i İmran, 86, 90; 2/Bakara, 217

148] 12/Yûsuf, 40

İmanla İlgili Âyet-i Kerimeler

İman Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 45 Yerde:) 2/Bakara, 93, 108, 109, 143; 3/Âl-i İmrân, 86, 90, 100, 106, 167, 173, 177, 193; 4/Nisâ, 25; 5/Mâide, 5, 6/En'âm, 82, 158, 158; 8/Enfâl, 2; 9/Tevbe, 23, 66, 124, 124; 10/Yûnus, 9, 98; 16/Nahl, 106, 106; 30/Rûm, 56; 32/Secde, 29; 33/Ahzâb, 22; 40/Mü'min, 10, 28, 85; 42/Şûrâ, 52; 48/Fetih, 4, 4; 49/Hucurât, 7, 11, 14, 17; 52/Tûr, 31; 58/Mücâdele, 22; 59/Haşr, 9, 10; 60/Mümtehine, 10; 74/Müddessir, 31.

Mü'min, Mü'mine ve Çoğullarının Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 230 Yerde:) 2/Bakara, 8, 91, 93, 97, 221, 221, 223, 248, 278, 285; 3/Âl-i İmrân, 28, 28, 49, 68, 110, 121, 122, 124, 139, 152, 160, 164, 166, 171, 175, 179; 4/Nisâ, 25, 25, 84, 92, 92, 92, 92, 92, 92, 92, 93, 94, 95, 103, 115, 124, 139, 141, 141, 144, 146, 146, 162, 162; 5/Mâide, 5, 11, 23, 43, 54, 57, 88, 112; 6/En'âm, 27, 118; 7/A'râf, 2, 72, 75, 85, 132, 143; 8/Enfâl, 1, 2, 4, 5, 17, 19, 62, 64, 65, 74; 9/Tevbe, 10, 13, 14, 16, 26, 51, 61, 62, 71, 71, 72, 72, 79, 105, 107, 111, 112, 122, 128; 10/Yûnus, 57, 78, 87, 99, 103, 104; 11/Hûd, 53, 86, 120; 12/Yûsuf, 17, 103; 14/İbrâhim, 11, 41; 15/Hicr, 77, 88; 16/Nahl, 97; 17/İsrâ, 9, 19, 82; 18/Kehf, 2, 80; 20/Tâhâ, 75, 112; 21/Enbiyâ, 88, 94; 23/Mü'minûn, 1, 38; 24/Nûr, 2, 3, 12, 12, 17, 23, 30, 31, 31, 47, 51, 62; 26/Şuarâ, 3, 8, 51, 67, 102, 103, 114, 118, 121, 139, 158, 174, 190, 199, 215; 27/Neml, 2, 15, 77; 28/Kasas, 10, 47; 29/Ankebût, 44; 30/Rûm, 4, 47; 32/Secde, 18; 33/Ahzâb, 6, 6, 11, 22, 23, 25, 35, 35, 36, 36, 37, 43, 47, 49, 50, 50, 58, 58, 59, 73, 73; 34/Sebe', 20, 31, 41; 37/Sâffât, 29, 81, 111, 122, 132; 40/Mü'min, 28, 40; 44/Duhân, 12; 45/Câsiye, 3; 47/Muhammed, 19, 19; 48/Fetih, 4, 5, 5, 12, 18, 20, 25, 25, 26; 49/Hucurât, 9, 10, 15; 51/Zâriyât, 35, 55; 57/Hadîd, 8, 12, 12; 58/Mücâdele, 10; 59/Haşr, 2, 23; 60/Mümtehine, 10, 10, 11, 12; 61/Saff, 13; 63/Münâfikun, 8; 64/Teğâbün, 2, 13; 66/Tahrîm, 4, 5; 71/Nûh, 28, 28, 28; 74/Müddessir, 31; 85/Bürûc, 7, 10, 10.

İman Kelimesinin Türediği E-m-n ve Türevlerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 878 Yerde)

İman Konusuyla İlgili Âyet-i Kerimeler

Gaybe İman: Bakara, 3; En'âm, 59; Yunus, 20; Nahl, 77; Fâtır, 82; Yasin, 11; Mülk, 12.

Haktan Şüphe Etmemek: Bakara, 147; Al-i İmran, 60; En'âm, 114; Yunus, 94-95; Hucurât, 15.

İmanda Samimi Olmak: Al-i İmran, 16-17; Mü'minun, 57-61; Ankebut, 2-3; Feth, 29; Hadîd, 7

Ye's (Ümitsizlik Halinde İman Geçersizdir: Nisa, 159; En'âm, 158; Yunus, 90-91, 98; Enbiya, 122-15; Sebe', 54; Mü'min, 84-85; Muhammed, 18-19; Fecr, 21-23.

İman Edilecek Şeyler: Bakara, 177, 285; Nisa, 136.

İman Edenlerin Mükâfatı: Bakara, 62, 82, 186, 218, 277; Al-i İmran, 57; Nisa, 57, 122, 173; Maide, 9; En'âm, 48; A'raf, 42-43; Tevbe, 20-22; Yunus, 9, 26; Hud, 23; Ra'd, 29; Kehf, 107-108; Ankebut, 58-59; Lokman, 8-9; Secde, 19; Ahzab, 35; Fâtır, 7; Fussilet, 8; Şura, 22-23; Muhammed, 12; Tûr, 21-24; Mülk, 12; İnşikak, 25; Buruc, 11; Leyl, 5-7; Tîn, 6; Beyyine, 7-8; Asr, 1-3.

Mü'minlerin İmanını Artıran Allah'tır: Feth, 4-5; Hucurât, 7-8.

Gerçek Mü'minler: Enfâl, 2-4; Tevbe, 71, 112; Ra'd, 19-23; Hacc, 41; Mü'minun, 1-11

57-61; Nur, 51, 62; Furkan, 63-68, 72-75; Neml, 3; Ankebut, 2-3; Secde, 15-18; Sebe', 6; Şura, 36-39; Hucurât, 15; Mearic, 22-35

Mü'minlerin Mükâfatı: Bakara, 25; Nisa, 57; En'âm, 127; A'raf, 42-43; Tevbe, 20-22, 72; Yunus, 9-10; Ra'd, 23-24; İbrahim, 23; Nahl, 97; Kehf, 30-31, 107-108; Meryem, 61-63; Taha, 75-76; Enbiya, 101-103; Hacc, 14, 23, 50, 56;

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

Mü'minin, 10-11; Furkan, 75-76; Secde, 17; Ahzab, 47; Zümer, 10, 61; Duhan, 51-57; Ahkaf, 16; Muhammed, 2-3; Feth, 5; Hadid, 12; Mücâdele, 22; Teğabün, 9; İnsan, 12-22; İnfitar, 13, 15-16; Mutaffifin, 22-28.

Allah, Mü'minlerin Yardımcısıdır: Bakara, 257; Al-i İmran, 139, 160; En'am, 127; Tevbe, 40; Rûm, 47; Casiye, 19; Muhammed, 11.

Mü'minlerin Kutsal Kitaplardaki Özellikleri: Feth, 29.

Mü'minlerin Dostluğu: Al-i İmran, 118; Nisa, 144; Tevbe, 16, 71, 119.

Mü'minle Kâfir Karşılaştırması: Al-i İmran, 162-163, 196-198; En'am, 50, 122; Hud, 24; Ra'd, 19-21; Kehf, 32-44; Kasas, 61; Secde, 18; Fâtır, 19,22; Sâd, 28; Zümer, 9, 21-22; Mü'min, 58; Fussilet, 40; Casiye, 21; Muhammed, 14; Haşr, 19-20.

Mü'minle Münafığın Misali: A'raf, 58; Enfal, 20-23; Tevbe, 109.

Mü'minlerin Misali: Beyyine, 7.

Mü'minlerin Fazileti: Tevbe, 20-22, Beyyine, 7.

Allah, Mü'minleri Sevdirebilir: Meryem, 96.

Kur'an, Mü'minlerin İmanını Artırır: Enfal, 2; Tevbe, 124-125; Nahl, 102; Furkan, 73; Secde, 15; Zümer, 23; Zariyat, 55.

Mü'minler İçin Firavun'un Karısı Misal Getirildi: Tahrir, 11.

Mü'minlerin Dünyaya Bakışı: Kasas, 60.

Kâfirlerle Mü'minlerle Alay Ederler: Bakara, 212; En'am, 10; A'raf, 49; Yunus, 48; Meryem, 73-75; Furkan, 63.

Kâfirlerin Hayâtı Mü'minleri Aldatması: Al-i İmran, 196-197; Hicr, 88; Taha, 131; Furkan, 10; Kasas, 79-82; Mü'min, 4; Zuhuruf, 33-35; Ahkaf, 20; Kalem, 14.

Mü'minlerin Ölümü: Nahl, 28-29, 32-33; Vâkıa, 88-91; Naziat, 2-3; Fecr, 27-30.

y- Allah'ın Rahmetine Ulaşacak Mü'minler: A'raf, 156-157.

z- Kıyamet Günü Mü'minler: Taha, 112; Enbiya, 101-103; Furkan, 24; Rum, 14-16; Yâsin, 55; Zümer, 73; Mü'min, 51; Zuhuruf, 68-73; Câsiye, 30; Fecr, 27-30

İmanla İlgili Hadis-i Şerif Kaynakları

1. (Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, İbrahim Canan, Akçağ Y. –İlk rakam cilt; ikinci rakam sayfa numarasıdır.-)
2. İman, İslâm, İhsan Nedir? 2, 216-217.
3. İman Kapısı Her Zaman Herkese Açıktır: 3, 366.
4. İman Sahibi ve Doğru Olan Cennete Girer: 17, 603.
5. İman ve İslâm'a Giren Müteferrik Hadisler: 2, 319-325.
6. İman ve İslâm'ın Fazileti: 2, 197-198.
7. Kâmil İmana Ermenin Yolu: 12, 398-399.
8. Kalbinde Hardal Tanesi Kadar İmanı Bulunan Cennete Gidecek: 14, 407.
9. İmanın Artıp Eksilmesi: 10, 494-497.
10. İmanın Fazileti: 14, 381-382.
11. İmanın Hakikati: 2, 213.
12. İmanın Şu'beleri: 2, 240-245.
13. İmanın Tadını Almak İçin Üç Şeyin Yapılması: 2, 234-235.
14. Diliyle İmanını İkrar Edenin Kanı Haramdır: 14, 139.
15. Hz. Peygamber'in Müslüman Olan Mültecî Kadınların İmanını İmtihani: 5, 120-1
16. Kimsenin İmanının Varlığı ve Yokluğu Hakkında Konuşamayız: 12, 221.

17. İmanla Ölen Herkes, Cezasını Çektikten Sonra Cennete Girecektir: 14, 467-469.
18. İmansız İyiliğin Sevabı Olmaz: 2, 203.
19. İmtihan Olunacak Beş Şey: 17, 540.
20. Asırlarca Her Yerde Aynı İnançlar: 11, 231-232.
21. Mü'minler
22. Mü'min Bir Yılanın Deliğinden İki Defa Sokulmaz: 16, 337-338.
23. Mü'minde Bulunması Gereken İki Mümtaz Sıfat: Şükür ve Sabır: 2, 208.
24. Mü'min Kabirde Bile İbâdeti Düşünür: 17, 600.
25. Mü'min Neden En Çok Hayır Görür: 17, 193.
26. Mü'min Olabilmenin Asgari Ölçüsünü Belirten Hadis: 2, 201.
27. Mü'mine Ancak Hüsn-i Zan Edilir: 17, 522.
28. Mü'mine La'net Etmek Onu Öldürmek Gibidir: 16, 366.
29. Mü'mine Yakışmayan Sözler: 15, 143.
30. Mü'mine Yakışmayan Vasıflar: 15, 143.
31. Mü'mine Zarar ve Hile: 16, 358-359.
32. Mü'mini Kasten Öldürenin Günahının Affedilip Affedilmeyeceği: 3, 414-415.
33. Mü'minin Devamlı Bela ve Musibetlere Giriftar Olması: 2, 320; 4, 326.
34. Mü'min Hususiyetleri: 15, 392; 16, 337-338.
35. Mü'minler Birbirine Buğzetmez: 10, 93.
36. Mü'minler Kardeştir: 15, 145.
37. Mü'minler Sayıca Az Olmalarına Rağmen Kâfirleri Yener: 3, 499.
38. Mü'minlerin Düşüğü Bir Vesvese: Her Zaman Aynı Uhrevî Hâleti Yaşayamamak: 2, 366-367.
39. Mü'minin Hastalığı: 9, 545.
40. Mü'minin Kanı, Malı Haramdır: 17, 521.

Konuyla İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar

1. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Yenda Y. c. 1, s. 160-172
2. Tefsir-i Kebir, -Mefatih-i Gayb- Fahreddin Razi, Akçağ Y. c. 1 s. 449-456
3. Fi Zılali'l-Kur'an, Seyyid Kutub, Hikmet Y. c. 1 s. 78-80
4. Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, Çağrı Y. c. 2 s. 162-170
5. Şifa Tefsiri, Mahmut Toptaş, Cantaş Y. c. 1 s. 82-83
6. Davetçinin Tefsiri, Seyfuddin El-Muvahhid, Hak Y. c. 1 s. 33
7. Kur'an'da Temel Kavramlar, Ali Ünal, Kırkambar Y. s. 486-500
8. Kelimeler Kavramlar, Yusuf Kerimoğlu, İnkılab Y. c. 1 s. 98-100
9. İslâm Ansiklopedisi, Şamil Y. c. 3 s. 145-151
10. İslâm Düşüncesinde İman Kavramı, Toshihiko İzutsu, Pınar Y.
11. Epistemolojik Açıdan İman, Hanifi Özcan, İFAV Y.
12. İman, Şartları ve Onu Bozan Şeyler, Seyfuddin El-Muvahhid, Hak Y. s. 218-230
13. İman Risalesi, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 302-309
14. İslâm, Mevdudi, Furkan Y.
15. Kur'an'da Mü'minlerin Özellikleri, Beşir İslâmoğlu, Pınar Y. s. 37-53
16. Düzeltilmesi Gereken Kavramlar, Muhammed Kutub, Risale Y. s. 15-124
17. İlahi Kanunların Hikmetleri (Sünnetullah), Abdülkerim Zeydan, İhtar Y. s. 290-301

18. Tevhid, Muhammed Kutub, Risale Y. s. 1-127
19. Kur'an'da Tevhid, Mehmet Kubat, Şafak Y. s. 262-263
20. Dini Hayâtın Psiko - Sosyal Temelleri, Ali Murat Daryal, İFAV Y. s. 11-31
21. Kur'an ve Sünnete Göre Tevhid ve Akaid, Muhammed Karaca, Ribat Y. s. 208-223
22. Risale-i Nur'dan Vecizeler, Şaban Döğen, Gençlik Y. s. 129-225
23. Sorularla Tevhid ve Akaid, Mehmet Alptekin, Saff Y. s. 113-117
24. İslâm'ın İnanç İlkeleri, Mevlüt Uyanık, Esin Y. s. 25-49
25. İnanç ve Amelde Kur'ani Kavramlar, Muhammed El-Behiy, Yöneliş Y. s. 76-80
26. İslâmî Terimler Sözlüğü, Hasan Akay, İşaret Y. s. 219-220
27. Kur'ani Terimler ve Kavramlar Sözlüğü, Mustansır Mir, İnkılab Y. s. 98
28. Terimler Sözlüğü -Kitabu't- Ta'rifat- , Seyyid Şerif Cürçani, Bahar Y. s. 29, 31, 43
29. Yeryüzünün Varisleri, Kul Sadi Yüksel, Madve Y. s. 82-99; 278-281
30. Kelime-i Tevhid Davası, Kul Sadi Yüksel, Yenda Y. s. 13-72
31. Akide, Şeriat ve Hayât Yolu La İlahe İllallah, Muhammed Kutub, Ravza Y. s. 73-89
32. İslâm'da İman Esasları, Bekir Topaloğlu, İFAV Y. s. 20-25
33. İslâm'da İman ve Esasları, Ali Arslan Aydın, Hikmet-Dava-Çağ Y. s. 33-43
34. İslâm Akaidi, Ahmet Lütfi Kazancı, Marifet Y. s. 11-57
35. İman ve Sosyal Hayât, Beheşti, Birim Y. s. 11-25
36. Güven: İslâm Nizamı, Ali Rıza Demircan, Eymen Y. c. 3, s. 178-183
37. İman Küfür Sınırı, Ahmed Saim Kılavuz, Marifet Y. s. 19-54
38. Kur'an'da Uluhiyet, Suat Yıldırım, Kayıhan Y. s. 269-270
39. Esmâü'l Hüsna, Ali Osman Tatlısu, Yağmur Y. s. 52-55
40. Esmâü'l Hüsna, Metin Yurdagör, Marifet Y. s. 80-82
41. Esmâü'l Hüsna Şerhi, Mustafa Necati Bursalı, Erhan Y. s. 91-93
42. Esmâü'l Hüsna, A. Süleyman Tilmisani, İnsan Y. s. 181-182
43. Esmâü'l Hüsna'dan Esintiler, Sadettin Kaplan, Marifet Y. s. 21-22
44. Kur'an Okulu, Cüz Cüz Kur'an Meal ve Tefsiri, 5. Sayı s. 234-238
45. Kur'an'da İman, Veysel Özcan, Mirfak Y.
46. İman, M. Zahid Kotku, Seha Neşriyat
47. İman, Abdülmecid Zindani, Risale Y.
48. İman, Mustafa Kasadar, Ravza Y.
49. İman, A. Nedim El-Cisr 1, 2 Kitabevi Y.
50. İman Bilgileri, Ahmet Efe, Seha Neşriyat
51. İman Buhranı, İsmâüddin Attar, Yunus Emre Y.
52. İman Hakikatları, Bediüzzaman Said Nursi, Sözler Y.
53. İman Hakikatleri Etrafında Suallere Cevaplar, İ. Fenni Ertuğrul, Sebil Y.
54. İman-İslâm-İhsan, Abdülaziz Hatip, Nesil Y.
55. İman-Küfür Muvazeneleri, Bediuzzaman Said Nursi, Tenvir Neşriyat
56. İman Nurları, Âhiret Sırları, Ali Küçüker, Bahar Y.
57. İman Prensipleri, Hüseyin Emin Öztürk, T. Diyanet Vakfı Y.
58. İman Risalesi, Sâlih El-Sırrıyye, Sor Y.
59. İman Üzerine, İbn Teymiyye, Pınar Y.

60. İman ve Ahlakın Hayâtî Değerleri, Mikdat Yalçın, Hikmet Y.
61. İman ve Altı Esası, Mahmut Toptaş, Cantaş Y.
62. İman ve Cihad, Yusuf Yiğitalp, Rehber Y.
63. İman ve İnsan, Haydar Baş, Belge Neşriyat
64. İman ve İslâm Atlası, Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Y.
65. İman ve Şirk, Adil Akkoyunlu, Hidâyet Y.
66. İman-Mü'min, Sâlih Çavuşoğlu, Hanif Y.
67. İmana Çağrı, Hatice Özyiğit, Şelale Y.
68. İmanın Tadı Alınınca, Abdullah Ulvan, Uysal Y.
69. İmanın Temel Esasları, Süleyman Aksoy, Sır Y.
70. İmanla Gelen İlim, Haluk Nurbaki, Damla Y.
71. İman Aynası (Müslüman Yiğit Erkekler), Abdullah Naim Şener, Sönmez Neşriyat
72. İnancımız, Ömer Küçükağa, Buruc Y.
73. İnançlar, Kenan Çiğman, Gonca Y.
74. İnançta Hassas Ölçüler, İmam Gazali, Hisar Y.
75. Kur'an'da İnsan, İman ve Âhiret, Murtaza Mutahhari, Endişe Y.
76. Kur'an Ölçülerine Göre Mü'min, Kafir, Münafık, Ahmed Taşgetiren, Büşra Y.
77. İmanı Çabuk Anlamak, Harun Yahya, Vural Y.
78. Kâmil İman, Harun Yahya, Vural Y.
79. İman-Amel İlişkisi: İman ve Tavır, Beşir Eryarsoy, Şafak Y. s. 277-283
80. İman Risalesi, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 171-174; 342-349
81. İman Küfür Sınırı, Ahmed Saim Kılavuz, Marifet Y. 32-40
82. Kur'an'da İnsan ve Toplum, Ekrem Sağıroğlu, Pınar Y. s. 249-260
83. Yirminci Y.Y.da Tevhid ve Şirk, Mehmed Alagaş, İnsan Dergisi Y. s. 80-82
84. İslâm, Mevdudi, Furkan Y. s. 39-50
85. Kelimetü'l İhlas, 37-38
- 86.

SÂLİH AMEL

- Amel ve Amel-i Sâlih (Sâlih Amel) Ne Demektir?
- Amellerde Niyet
- Amellerin Önemi
- Sâlih Amelin Tanımı
- Kur'an-ı Kerim'de Sâlih Amel İfadesi
- İman – Sâlih Amel İlişkisi
- İhlâs – Sâlih Amel İlişkisi
- Sâlih Amel - Hasenât
- Sâlih Amellerin Tamamını Gerçekleştirmek Mümkün mü?
- Fert Açısından Sâlih Amelin Önemi
- Kişinin Durumunu Islah Etmesi / Düzeltmesi
- Sâlih insan Kimdir?
- Sâlih Amelin Sonuçları:
 - a- Güzel Bir Gelecek ve Mutluluk
 - b- Güzel Bir Hayat
 - c-Bol Rızık ve Mağfiret
 - d- Tevbelerinin Kabul Görmesi
 - e-Kötülüklerinin Örtülmesi ve İyiliklere Tebdili
 - f- Sevginin Oluşması
 - g- İnsanların En Hayırlıları Olmak
 - h- Dinamizm Kazanmaları
 - i- Yeryüzüne Vâris Olmaları
 - k- Cenneti Kazandırması

"İman edip sâlih amel işleyenler için, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! O cennetlerdeki bir meyveden kendilerine rızık olarak yedirildiği vakit, 'bu, bundan önce dünyada bize verilenlerdendir' derler. Ve bu rızık onlara bazı yönlerden dünyadakine benzer olarak verilmektedir. Onlar için cennette tertemiz eşler vardır. Ve onlar orada ebedi kalacaklar." ¹⁴⁹

Amel ve Amel-i Sâlih (Sâlih Amel) Ne Demektir?

Amel-i Sâlih: İyi, güzel, faydalı, sevaba ve Allah'ın rızasına

sebeplere olacak, haram sınırına girmeksizin kişinin iman, iyi bir niyet ve ihlâs ile yapmış olduğu davranışlar. Amel, iş manasına gelir. Sâlih ise, elverişli, yararlı, yararlı, kendisi doğru olan, kendini düzelten demektir. Dolayısıyla amel-i sâlih; kişiye âhiret saadetini sağlamaya, Allah'ın rızasını kazanmaya elverişli olan, Allah katında bir değer ifade eden davranışlardır.

Amel: İş, vazife, hareket, idare, işlemek, yapmak, davranış, etki, ibâdet, hayırlı iş anlamlarına gelir. Daha ziyade canlıların bir maksatla, bilinçli bir şekilde yaptıkları işe amel denir. Yapılan işte bir gaye ve maksat yoksa buna fiil denir, amel denmez. Amel, niyete, iradeye bağlı olarak yapılan iştir; amel, bilinçli bir aksiyondur. Fakat fiilde bilinç her zaman söz konusu olmayabilir. Kur'ân-ı Kerim'de amel kelimesi çeşitli kalıplarda 350 defa geçmektedir. Amel, iyi (sâlih) ve kötü (seyyi') amel olmak üzere ikiye ayrılır. İnsan yeryüzüne, nasıl davranışlar göstereceği, iyi ve kötü amellerden neler yapacağı belli olsun diye çıkarılmıştır. "Hanginizin daha iyi amel işleyeceğini denemek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur." ¹⁵⁰; "Şüphesiz ki sizi biraz korku, açlık, mal, can ve ürün eksikliğiyle imtihan edeceğiz. (Ey Muhammed) sabredenleri müjdele!" ¹⁵¹ İslâm'da bir iyiliğin ve sâlih amelin dünya ve âhirette ecir ve sevap kaynağı olması için bu ameli işleyen kimsenin imanlı olması şarttır. Bu konuda iman ön şarttır.

İmanı kuvvetlendiren, sağlamlaştıran, onu çepeçevre sarak koruyan sâlih amellerdir. Kur'ân-ı Kerim'de sâlih amel anlamında "sâlih" kelimesi ve çoğulu, toplam 132 yerde geçer. Amel-i sâlih, Kur'ân-ı Kerim'de doksan küsur yerde doğrudan doğruya veya dolaylı olarak emredilmiştir. Sâlih amelden söz eden âyetler genellikle önce imana değinerek başlarlar. Bunların hep "iman edip sâlih amel işleyenler..." şeklinde oldukları görülmektedir. Bu da iman ile amelin, bir bütünün ayrılmaz parçaları olduğunu ortaya koyar. İman olmadan güzel davranışların hiçbir önemi olmadığı gibi, sâlih amel olmadan da kuru bir imanın tadı yoktur. ¹⁵²

Allah ve Rasûl'üne iman etmenin, çok geniş anlamda, sâlih amelden sayıldığını görmekteyiz. Nitekim bir hadiste Hz. Peygamber'e "hangi amel efdaldır?" diye sorulmuş, o da: "Allah ve Rasûl'üne iman etmektir" buyurmuştur. ¹⁵³ İman kavramında olduğu gibi, takva, şükür, sabır gibi diğer kalbî fiilleri de sâlih amel içerisinde mütalaa etmek mümkündür. Meselâ şükür, kalp

150] 67/Mülk, 2

151] 2/Bakara, 155

152] Şamil İslâm Ansiklopedisi, Şamil Y. c. 1, s. 128

153] Buhârî, İman 18

amellerindendir ve kalp amelleri de, âzâların amellerinden daha şerefli dir. Bundan dolayı Allah'ı zikretmek, en faziletli amellerden sayılmıştır. Fiilleri, kalbî ve bedenî, yani organlara ait olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür. Buradan hareketle, müfessirler, sâlih ameli çeşitli kısımlara ayırmaktadırlar. Fahreddin Râzi, kulun amelini üç kısma ayırmakta ve bunları da:

Kalbin ameli, kulun fikri, inancı ve tasdiki,

Dilin ameli, kulun zikri ve şehadeti,

Âzâların ameli, kulun tâaati ve ibâdeti şeklinde sıralamaktadır.

Elmalılı da, bir yerde sâlih ameli, kalbî, bedenî ve mâlî olmak üzere üçe ayırırken, başka bir yerde ise, sâlih amelin iki kısım olduğunu, bunlardan birinin bedenî ibâdetler gibi, mükellefin öncelikle kendi salahına yarayan ameller; diğerinin de, zekât ve sadaka gibi başkalarına faydalı olan ameller olduğunu kaydeder. Sâlih amelleri, kalbî ve bedenî olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Bedenî olan da, namaz gibi sadece bedeni ve kişiyi ilgilendiren; zekât gibi hem ferdi ve hem de toplumu ilgilendiren mâlî olmak üzere ikiye ayrılır.

Amellerde Niyet

Niyet, kasdetmek, azmetmek anlamlarına gelmekte olup, kalbin, şimdiki halde veya gelecekte, bir faydayı celb veya bir zararı def için, maksada uygun gördüğü şeye yönelmesinden ibarettir şeklinde formüle edildiği gibi, çok geniş anlamda, gerçekleştirilmesi ve sakındırılması eşit olan muayyen bir şeye doğru, iradenin meydana geldiği bir harekettir şeklinde de tanımlı yapılmaktadır. Ayrıca, Allah'ın rızasını kazanmak veya bir hikmete imtisal için, iradeyi bir fiile yönlendirme, tahsis etme diye de tarif edilmektedir. Gazali ise, niyeti: "şu anda veya gelecekte faydalı olduğunu anladığı şeye gönlün meyli ve yönelmesidir" şeklinde tarif ederek, "gönlün temayülü olmadan kuru bir irade ile bir şey meydana getirmek mümkün değildir" şeklindeki açıklaması da, niyette kalbin önemine dikkat çekmekte ve ayrıca, irade ile niyet arasındaki bağı vurgulamaktadır. Çünkü **mesuliyet, niyet ve buna bağlı olarak da işi irâdî olarak yapmaktır**. "Ameller ancak niyetlere göredir."¹⁵⁴; "Ameller, ancak niyete göre değerlendirilir. Kimin hicreti, Allah ve Rasûl'üne ise, onun hicreti Allah ve Rasûlünedir. Kimin de hicreti, nail olacağı bir dünya veya nikâh edeceği bir kadın ise, onun hicreti de onadır."¹⁵⁵

154] Buhâri, Bed'ü'l-Vahy 1; Müslim, İmâre 155

155] Müslim, İmâre 155; Buhâri, İman 41

Ameller, niyetlerle değer kazanmakta ve şekillenmektedir. Çünkü amellerin direği niyettir ve bir amel, hayırlı olması için **niyete muhtaçtır.** Aynı şekilde, amellerin bâki kalması, sâlih olması, Allah rızasına bağlanırken; sâlih amellerde niyetin şart olduğu da açıktır. Muaz bin Cebel'in, sâlih amelde, **ilim, niyet, sabır ve ihlâsın bulunması gerektiği** kanaatinde olduğu rivâyet edilmektedir. Bu rivâyette zikredilen hususlar, birbirine bağlı kavramlardır. İlim, dünya ve âhiret ile ilgili şeyleri, akıl ile alakalı gerçekleri bilmektir. İlim, yapılacak olan işleri bilerek yapmayı sağlayacaktır. Sonra da niyet gelir. Niyeti ilim ve amel desteklemektedir. Ancak ilim önce gelir. Zira ilim asıdır. Amel ise, ilme tâbidir ve ilmin dalı ve meyvesidir. Daha sonra da sabır gelmektedir ki, bu da meşakkat, güçlük ve belalara karşı tahammül etmektir. İşte bunların neticesinde ihlâs ortaya çıkmaktadır.

Niyetin önemi, şu misalde daha belirgin bir şekilde görülmektedir: Bir kimse öğle vaktinde, güneşin karşısında, alnını secdeye koysa ve yaptığı bu secde ile Allah'a ibâdeti kasdetse, bu hareket İslâm'ın tasvip ettiği bir davranış olur. Fakat bu secdesi ile güneşe tapmayı kasdetse, bu da küfür olur.¹⁵⁶ Bu misal bize, *"ameller niyetlere göredir"* prensibinden hareketle, niyet gerçeğini en güzel bir şekilde anlatır. Nitekim Hz. Peygamber'in: *"Allah, sizin ceset ve sûretlerinize değil; kalplerinize ve amellerinize bakar"*¹⁵⁷ hadisi de ayrıca niyet gerçeğini beyan etmektedir.

Amellere kıymet kazandıran niyettir. Bir amelin sâlih olup olmaması niyete bağlıdır. Hz. Ömer'in: *"Amellerin efdal olanı, Allah'ın farzlarını eda, haramlardan kaçınmak ve Allah katında sadık niyettir."*¹⁵⁸ şeklindeki ifadesinde de görüldüğü gibi niyet esastır. Bununla birlikte, ilim ve amel de niyette gözetilen unsurlardır. Ayrıca saadete de, ilim ve amelle erişilebileceği bir gerçektir. Çünkü hayır, saadet, kemal ve salah, faydalı ilim ve sâlih amelle mümkündür ki, bunlar da niyeti destekleyen unsurlardır.

Amellerin Önemi

Ameller, iyi (sâlih) ve kötü olmak üzere ikiye ayrılmakta olup, sâlih amelin zıddı olarak kötü amel zikredilmektedir. Mü'minlerin kurtuluşlarının iman ve sâlih amel sayesinde olacağı Kur'an'da ısrarla ifade edilmektedir.¹⁵⁹ Bununla birlikte, namaz kılıp, kendilerine rızık olarak verilenden infak ettikleri, hem

^{156]} Fahreddin Râzi, Tefsir-i Kebir, 9/25

^{157]} Müslim, Birr ve Sıla 10; İbn Mâce, Zühd 9

^{158]} Gazâli, İhyâ-i Ulûmi'd-Din, 4/362

^{159]} 28/Kasas, 67

kendi peygamberlerine ve hem de diğer peygamberlere ve getirdiklerine inandıkları,¹⁶⁰ oruç tuttıkları,¹⁶¹ Allah anıldığı zaman yüreklerinin ürperip Allah'ın âyetleri okunduğunda da imanlarının arttığı,¹⁶² kısaca namazlarında huşu içerisinde olmaktan, boş şeylerden yüz çevirmekten tutun da, ırzlarını korumaya, sözlerinde durmaya varıncaya kadar¹⁶³ bütün ahlakî özelliklere sahip oldukları belirtilmektedir. Bu özelliklere sahip mü'minlerin Firdevs cennetlerine varis olacakları zikredilir.¹⁶⁴ Buna mukabil, **kötü amel işleyenlerin cehennemlik oldukları da vurgulanır.**¹⁶⁵

Böylece inanç açısından iki zıt kutupta olan insanlardan hangisinin daha rahat olacağı, ruh enginliği kazanacağı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Zira sâlih amel, kişiyi Mevlâ'sına yaklaştırır. Bununla birlikte insan, **sâlih amellerle, önce kendisini düzeltir, sonra da başkalarının salâhına çalışır.** Kişinin kendini düzeltmesi asıldır, başkasının düzelmesine çalışması ise ikinci derecededir. **Başkasını ıslah, salâh nisabının zekâtıdır.** Kendisi sâlih olmayan, başkasını nasıl ıslah edebilir, ağaç doğrulmadan gölge nasıl doğrulabilir, doğru olabilir?

Dengeli bir hayat sürdürebilmek için, insan **ruhu, sadece nazarî hakikatlerle beslenemez.** Bilmeye ve inanmaya olan ihtiyacından başka, ister şahsî davranışlarında, isterse Allah veya insanlarla olan münasebetlerinde olsun, insan, **hareketlerini devamlı bir şekilde tanzim edecek amelî kurallara muhtaçtır. Bu amelî kurallar, çeşitli şekilleriyle Kur'ân-ı Kerim'de gösterilmektedir.** Meselâ, sıkıntı anında Allah'a yapılacak bir yalvarış, bir duâ ve bu duânın da Allah tarafından kabul edileceğini bilmek,¹⁶⁶ insanı son derece rahatlatılabilir ki, bu da sâlih ameldir. Aslında insanda iki kuvve bulunmaktadır. Bunlar, nazarî ve amelî kuvvetler olup, nazarî kuvvenin kemali, insanın Hakk'ı tanınmasıyla; amelî kuvvenin kemali ise, onun sadece hayırları işlemekle gerçekleştirebileceği kaydedilmektedir.¹⁶⁷

İnsanda bulunan bu kuvveler, onun, hem maddî ve hem de manevî yönünü işaret etmektedir. Böylece insandan sudur eden fiillerin bilinçli olduğu ve dolayısıyla âyetlerde geçen *"iman edenler"*

160] 2/Bakara, 3-4

161] 2/Bakara, 183

162] 8/Enfâl, 2

163] 40/Mü'min, 2-8

164] 23/Mü'minün, 9-10

165] 2/Bakara, 81

166] 2/Bakara, 47

167] Fahreddin Râzi, Tefsir-i Kebir, 12/53

kaydı ile insanın Allah'ı bilmesindeki nazârî kuvvesine; “sâlih amel-ler” kaydı ile de, onun Allah'a kulluk/ ibâdet etme konusundaki amelî gücünün kemaline delâlet etmektedir. Şu halde biz, insanın **dinen olumlu sayılabilecek davranışlarının sâlih amel olduğu genel hükmüne varabiliriz.**

“İslâmiyet'in çok önemli olan amelî yönü, Kur'ân-ı Kerim'de esaslı ve açık bir şekilde kurtuluş ve ebedî saadete ermenin kaçınılmaz bir şartı olarak zikredilir. Hatta bu amelî yönün Kur'an'da açıkça geçmediği hallerde imanla ilgili olarak daha önce belirtilen esaslar uyarınca sade mü'min tabiriyle bile zımnen ifade edilmiş olduğunu görmek hiç de zor değildir.”¹⁶⁸ Çünkü “sâlih amel, Allah'ın bir lütfudur ve nimetine şükreden kullarını buna muvafak kılar.”¹⁶⁹

Sâlih amelin önemini, İmam Şafii'nin dünyayı büyük bir denize, sâlih amelleri de, bu denizde seyreden gemiye benzetmesinden anlamak mümkündür. Aynı şekilde Gazali'nin: “Ameller, kalp hastalığının ilacıdır. Kalp hastalığı çoğu zaman hissedilmez. Aynası olmayan bir adamın yüzündeki alaca hastalığı gibidir. Zira o, bu hastalığı hissetmez. Ona söylense, bunu doğrulamaz”¹⁷⁰ şeklindeki açıklaması ve benzetmesi de, sâlih amelin önemini ifade etmektedir.

Sâlih amelin önemi, insanı mutluluğa kavuşturmasıyla da anlaşılabilir. İnsanın mutluluğu, Râzi'nin ifadesine göre¹⁷¹ ya ruhî veya bedenî veyahut da hâricî şeylerle olmaktadır. Rûhî olanı, en mükemmeli, bedenî olanı ortası, harici olanı ise en düşüğüdür. Ruhî mutluluk, kalbin taat ve hizmetle meşgul olmasıyla, harici mutluluk ise aile efradının mutluluğuyla olmaktadır. Aslında Kur'ân-ı Kerim'de ahlakî terimler genellikle tasvîridir.

İyinin ne olduğunu mü'minlerin; kötünün ne olduğunu ise kâfirlerin, münafıkların ve şeytanın tasvirlerinden çıkarabiliriz. Kur'an'daki felâh, necât ve hidâyet gibi saadete ilgili terimler çok kere mü'minlerin vasıflarından sonra zikredilmiştir. Amellerin önemi, insanları mutlu veya mutsuz etmesi, başka bir ifadeyle saadete ve şekavete, bedbahtlığa götürmesiyle bilinebilir. Burada da sâlih amelin, **kişiyi mutlu ettiği; kötü amelin de bedbaht ettiği, onu karamsarlığa sürüklediği açıktır.**

168] Abdullah Draz, Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru, s. 91

169] Seyyid Kutub, Fi Zılâli'l Kur'an, Hikmet Y., c. 11, s. 137

170] Gazali, İhyâ-i Ulûmî'd Din, c. 4, s. 138

171] Fahreddin Râzi, Tefsir-i Kebir, 28/20

Sâlih Amelin Tanımı

Sâlih amelin çok çeşitli tarifleri yapılmıştır. Bu tariflerden bazıları genel tarifler olmakla beraber, tahsisli diyebileceğimiz tarifler üzerinde de durulmuştur. İbn Abbas, sâlih ameli genel anlamda farzlardır, namaz kılmak, oruç tutmaktır şeklinde tarif ederken, Hz. Ali, vaktinde tâdil-i erkân ve heyetine riâyet ederek kılınan namazdır şeklinde tanımlamıştır. Bunlar, tahsisli tanımlardır. Katâde, sâlih ameli imana dâhil olan şeyler ve hayır işlemektir diye tanımlar.

Müfessirler, daha ziyade umumi tarifler üzerinde durmaktadırlar. Sâlih amelin, Allah ve Rasûl'ünü tasdik etmek, emrettiklerini yapıp nehyettiklerinden kaçmak, Allah'a itaat etmek ve yasakladıklarından kaçmak şeklinde tanımlar yapıldığı gibi, üzerine sevap terettüp eden tüm doğru ameller; Allah'ın rızası istenilen şey; akıl, kitap ve sünnetteki delillerle yapılan her doğru iş; Allah'ın emrettiği tâatleri işlemek şeklinde de tanımlar yapılmaktadır. Ahmed Hamdi Akseki: "Sâlih ameale gelince, o da, akl-ı selimin (sağduyu), insan fıtratı ve tabiatının reddetmediği birtakım hayırlı amellerdir ki, insanın kendisine, ailesine, toplumuna ve bütün insanlara, faydalı ve onların menfaatine olan şeylerle bağdaşan iyi ve güzel işlerle davranışlardır"¹⁷² şeklinde tarif etmektedir.

Elmalılı, sâlihât, sâliha'nın çoğuludur. Sâlih, aslında iyi, faydalı, aklen ve naklen müstakim/dosdoğru, hayırlı manasına vasıftır; kalbî, bedenî ve mâlî olmak üzere üç kısmı vardır diye sâlihâtı tarif ettikten sonra, sâlih ameli de şöyle tanımlamaktadır: "Amel-i sâlihe gelince, bu da, Allah'a ve âhirete imanın muktezasına göre ve Allah'ın inzal ve irsal buyurduğu deliller, hükümler ve haberlere ihlâsla ve hüsn-i niyyetle Allah'ın razı olacağı güzel ameller yapmaktır."¹⁷³ Sâlih ameli, şöyle de tanımlayabiliriz: "İmanın gereklerini gerektiği şekilde yapmak"; güzel bir ameli güzel bir niyetle ve güzel bir şekilde yapmaktır (tabii, "güzel" in tanımının da güzel olması kaydıyla)."

Görüldüğü gibi, sâlih amelin dar manada tarifleri yapılmasına karşılık; oldukça geniş tanımları da yapılmıştır. Yapılan bütün tariflerde zahiren veya zımnen imanın şart koşulduğu görülmektedir. Zira ister sâlih amelin, sadece *farzlardır* diye, isterse *namaz, oruç* gibi tahsisli tarifi yapılsın; iman etmek şarttır ve zaten bu amellerin de iman olmadan yapılması düşünülemez. Yapılan bu tarifler içinde Elmalılı'nın yaptığı tarifi efradını câmi, ayyarını mâni bir

172] Ahmed Hamdi Akseki, Ahlak İlmi ve İslâm Ahlâkı, s. 18

173] Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Y., c. 1, s.274; c.3, s. 1740

tanım olduğunu söyleyebiliriz. Zira bu tarifte, Allah'a ve âhirete iman şart koşulduğu gibi, bu imanın gerektirdiği şekilde hareket edilmesi de vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, sâlih amelde bulunması gereken ihlâs ve niyet de belirtilmektedir. Bütün bunların yanında, Allah'ın razı olacağı kaydı da ayrıca dikkat çekmektedir. Şu halde, bir amelin sâlih olabilmesi için iman ve bunun gerektirdiği şekilde hareket etmenin esas olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü **iman, sâlih amelin düşünce planında olmasını sağlayacaktır ki, sâlih amelde de bu esastır.**

Kur'ân-ı Kerim'de Sâlih Amel İfadesi

"İman eden ve sâlih amelleri işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetle müjdele!" ¹⁷⁴

"İman eden ve sâlih amelleri işleyenlere gelince, imanlarından dolayı Rableri onları altlarından ırmaklar akan nimet cennetlerine iletir." ¹⁷⁵

Kur'an'da *"iman eden ve sâlih amel işleyenler"* ifadesi 58 defa geçmektedir. Kur'an'da sâlih amel kavramı çeşitli kalıplarda geçmektedir. 3 yerde emir sigası ile geçer:

"Kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse, sâlih amel işlesin ve Rabbine ibâdetle hiç kimseyi ortak etmesin." ¹⁷⁶; *"Sâlih ameller işleyin."* ¹⁷⁷

Kur'an'da daha ziyade *"iman eden ve sâlih amel işleyen(ler)"* şeklindeki ifadelerde geçen *"sâlih"* veya *"sâlihât"* lafızları mutlak olarak zikredilmektedir. Bundan dolayı, sıla-i rahim, Allah yolunda infak etmek, fert ve topluma faydalı olacak her türlü hayır, adalet, takva gibi, ister bedenî ve isterse kalbî davranış olsun, aklımıza gelebilecek bütün iyi ve güzel davranışlar sâlih amel olarak sıralanmaktadır. Bununla birlikte *"sâlih amel işleyenler"* ifadesi, sadece namaz ve zekât gibi dinin erkânından olan amellere ait olmayıp; usûl, fûru, farz, nâfile ibâdet, muamelat, Allah rızasına muvafık ve salâha hizmet eden, hayra yarayan bütün faydalı amelleri içrisine almaktadır.

Mukayyed olarak geçmesi: Kur'an'da sâlih amelden bahseden âyetlerden bazıları da takyid edilmiştir. Nitekim Bakara sûresinin 82-83. âyetlerinde böyle bir durumun olduğuna işaret eden İzutsu, şöyle demektedir: **"Allah'ın İsrailîliler ile ahdi olarak verilen bu âyet, sâlihâtın özlü bir tanımı gibi ele alınabilir. Söz konusu**

174] 2/Bakara, 25

175] 10/Yûnus, 9

176] 18/Kehf, 110

177] 23/Mü'minûn, 51; 34/Sebe', 11

âyet, şu beş unsuru sıralamaktadır: Allah'tan başkasına kulluk etmemek, ana-baba, yakın akraba, yetim ve miskinler ile ihtiyaç sahiplerine karşı iyilik (yani sıcak kanlı ve lütufkâr olmak, ihsan etmek), herkese güzel konuşmak, namazı kılmak, zekâtı ödemek.” ¹⁷⁸

Kur'ân-ı Kerim'de sâlih ve sâlihât kelimelerinin geçtiği âyetlerin bazılarında, sâlih amel ifadesinden hemen sonra, sâlih ameller açıklanmaktadır. Böylece, mutlak olarak zikredilen sâlih veya sâlihât lafzı, takyid edilmektedir. Nitekim; *“İman edip sâlih amelleri işleyenler, namazı kılan, zekâtı verenlere gelince, onlara Rableri katında mükâfat vardır.”*¹⁷⁹ âyetinde durum böyledir. Zira bu âyetle zikredilen namaz, zekât birer sâlih amel olup, bunların sâlih amellere dâhil olduklarında hiçbir ihtilaf yoktur. Âyetle özellikle namaz ve zekâtın zikredilmesi ise, bu iki ibâdetin fazilet ve önemi ne dikkat çekmek içindir. Bu duruma işaret eden müfessirler, bu ibâdetlerden namazın bedenle yapılanların en büyüğü; zekâtın ise, mal ile yapılanların en üstünü olduğunu beyan etmektedirler. Sâlih lafzının takyid edildiğini şu âyetle de görmekteyiz: *“Allah yolunda susuzluğa, açlığa uğramaları, kâfirleri kızdıracak bir yeri işgal etmeleri ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları yoktur ki, mutlaka bunlarla kendilerine sâlih bir amel yazılmış olmasın. Allah, muhsinlerin ecrini zayı etmez.”* ¹⁸⁰

Sâlih amel kavramının âyetlerde, bazen emir sigası, bazen mutlak ve bazen de mukayyed olarak gelmesinin şüphesiz pek çok sebepleri vardır. Emir sigası ile gelmesi, mükelleflerin mutlaka sâlih ameller yapması gerektiğine işaret etmektedir. Nitekim mükelleflerin yerine getirmek mecburiyetinde oldukları sâlih amelleri bunlara örnek gösterebiliriz. Sâlih amelin mukayyed olarak zikredilmesi, âyetlerde zikredilen sâlih amellerin belli başlılarına işaret ettiği gibi, bunların da önemli olduklarını vurgulamaktadır. Nihâyet mutlak olarak gelmesi ise, mükelleflerin sâlih amellerin sadece âyetlerde zikredilenlerden ibaret olduğu fikrine kapılmalarına işaret etmekte ve İslâm inancına bağlı olarak, insanlığın hayrına yapılacak her türlü güzel, iyi davranışların da sâlih amellerden sayılacağına delâlet etmektedir. Çünkü sâlih ameller, sadece âyetlerde zikredilen namaz, oruç, hac, anne ve babaya güzel davranma vs. gibi hareketlerden ibaret olmayıp, bunların dışındaki iyi davranışlar da sâlih amellerdendir. Âyetlerin emir sigası, mutlak ve mukayyed şeklinde gelişleri, mükelleflerin bir an bile

178] Toshihiko İzutsu, Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar, Pınar Y., s. 270

179] 2/Bakara, 277

180] 9/Tevbe, 120

olsa, güzel davranışlardan uzak kalmamalarını temin içindir.

*“Mal ve oğullar, dünya hayatının süsüdür. Ama bâki kalacak sâlih ameller, sevap olarak da, amel olarak da, Rabbinin katında daha hayırlıdır.”*¹⁸¹; *“Ne mallarınız, ne de evlatlarınız size huzurumuzda bir yakınlık sağlamaz. Ancak iman eden ve sâlih ameller işleyenler müstesna. Onlara yaptıklarının fazlasıyla kat kat mükâfat vardır. Ve onlar oralarda güven içindedirler.”*¹⁸² Bu âyetlerden anlaşıldığına göre, iman ve buna bağlı olarak yapılacak sâlih ameller, bâki kalacak olan amellerdir. Bu ameller de akla gelebilecek her türlü hayır, birr, ma’ruf, ihsan gibi hususlardır. Kur’ân-ı Kerim’de, gerek takva, sabır gibi kalbî, gerek namaz gibi bedenî ve gerekse zekât gibi mâlî her türlü davranış birer sâlih ameldir.

İman – Sâlih Amel İlişkisi

Âyetlerde, iman ile sâlih amel genellikle beraberce zikredilmekte olup, bu şekildeki âyetler oldukça fazladır. Hatta İzutsu’nun tesbitine göre, *iman* ve *sâlih* kelimeleri birbirlerine var olacak en kuvvetli semantik bağ ile bağlı olup, neredeyse ayrılması imkânsız bir şekilde birbirleriyle girift haldedirler.¹⁸³ İman ve sâlih amel ifadesi, Kur’ân-ı Kerim’de 52 defa beraberce zikredilmektedir.

Genellikle âyetlerde *“İman eden ve sâlih amel işleyenler”* şeklinde geçen *“iman”* ve *“sâlih amel”* lafızları, bazı âyetlerde *“Kim iman ederek sâlih amellerden işlerse...”*¹⁸⁴ veya *“Erkek ve kadından her kim iman ederek sâlih amellerden işlerse...”*¹⁸⁵ şeklinde şartlı geçmektedir. Şartlı ifade biraz farklı olarak şu âyetlerde de geçmektedir: *“Kim de O’na sâlih amelleri işlemiş bir mü’min olarak gelirse, işte onlar için de yüksek dereceler vardır.”*¹⁸⁶ *“Rabbine kavuşmayı uman kimse, sâlih amel işlesin ve Rabbine kullukta hiç ortak koşmasın.”*¹⁸⁷

*“...Kim Allah’a ve âhiret gününe iman eder, sâlih amel işlerse, elbette onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”*¹⁸⁸

İman olmadan, sâlih amelin kişiyi kurtaracağını söylemek son derece yanlıştır. Zira, amelin, imansız kabul edilemeyeceği açıktır. Bunun yanında sâlih amelin mutlaka dayanması gereken köklü bir dayanağı olması gerekir ki, bu da, imandır. Âyette *“iman*

181] 18/Kehf, 46

182] 34/Sebe’, 37

183] T. İzutsu, a.g.e. s. 269

184] 20/Tâhâ, 112; 21/Enbiyâ, 94

185] 4/Nisâ, 124

186] 20/Tâhâ, 75

187] 18/Kehf, 110

188] 2/Bakara, 62; 5/Mâide, 69

etmiş olarak” ifadesinin yer alması gösteriyor ki, **iman olmadan, sâlih amelin bir faydası olmamaktadır. Hatta bir amelin, sâlih olabilmesi için, imana bağlı olarak yapılması gerekmektedir.** İmanın, hem dünyevî, hem de uhrevî boyutta olduğu düşünülünce, bir fiilin sâlih amel olabilmesi için her şeyden önce imana dayanması gerektiği daha iyi kavranır. İmandan kaynaklanmayan bir amelin kabul edilmemesi kadar tabii ve mantıkî bir şey olmaz. Malum bir gaye ve muayyen bir düşünceden doğan **sâlih bir amel, ancak, Allah’a iman sayesinde zuhur imkânı bulabilir.** Başka bir ifade ile amel, imandan akan bir nurdur. Zaten âyetlerde, **imanın, sâlih amelden önce gelmesinde, sâlih amelin, imandan doğup neşv ü nemâ bulduğuna işaret vardır.** Zira iman, sahibini hayra ulaştırır, şerden korur ve sâlih amel, imanla itibar kazanır.

Kur’ân-ı Kerim’de yetmiş âyette iman ile sâlih amel beraberce zikredilmektedir. İman ile sâlih amel arasında kuvvetli bir semantik bağ olup, birbirlerinden ayrılması imkânsızdır. Gölge, nasıl bedeni takip ederse, aynı şekilde sâlih amel de imanı takip etmektedir. Nerede iman varsa, orada sâlih amel de olmalıdır. Öyle ki, birinci ikinci ile veya ikinci birinci ile tarif edilse, doğru kabul edilebilir. Çünkü **iman, ıslahın en faziletlisidir. Amellerin en üstünü ise sâlih olanıdır.** İman ve sâlih amel ifadelerinin beraberce zikredildiği âyetlerde, insanın ebedî kurtuluşa ermesi genelde iman ve sâlih ameli beraberce yapmasına bağlanmaktadır. **Sâlih amel olmadan, yalnız kuru bir imanın kişiyi ebedî saadete kavuşturacağı pek mümkün görülmemektedir.** Amel, imanı ayakta tutacak bir rûkûn olarak imana dâhil değildir. Dolayısıyla amelin yokluğu ile kişinin, dünyada kâfir oluşuna ve imandan çıkışına; âhirette ise devamlı azap olunacağına ve cehennemde ebedî kalacağına hükmedilebilsin. Yine amel, imanın ayrılmaz bir parçası olarak imanın dışında da değildir. Dolayısıyla amelin yokluğu ile kişi, bu dünyada kınanmayı hak etmeyeceğine; âhirette ise ikap ve azabı gerektirmeyeceğine hükmedilebilsin.

O halde sâlih amel ile iman arasında önemli bir bağ vardır. Çünkü Allah, kendisine kavuşmanın sâlih amel işlemede ve yapılacak ibâdetle hiç kimseyi kendisine ortak koşmamada olduğunu bildirmektedir.¹⁸⁹ Yine kötülüklerin keffâreti ve kişinin en güzel şekilde mükâfatlandırılması, iman ve sâlih amelleri işlemeye bağlanmaktadır.¹⁹⁰ **Sâlih amel, imanın semeresidir.** Sâlih amel işleyeninin ne zulümden, ne de hakkının çiğnenmesinden korkmayacağı,¹⁹¹

189] 18/Kehf, 110

190] 29/Ankebut, 7

191] 20/Tâhâ, 212

yaptıklarına karşılık kat kat fazlasıyla mükâfat verileceği,¹⁹² cennetlerin vaad edilmesi¹⁹³ gibi daha pek çok hususlar âyetlerde belirtilmektedir.

Bütün bu ve benzeri âyetler, iman ile sâlih amel arasında kuvvetli bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Aslında iman lafzı müşterek bir lafızdır. Gazali bu konuda şunları söyler: İman lafzı, üç mânâ arasında müşterektir. Zira iman kelimesinden, bazen yakînî delillere dayanan tasdik, bazen herhangi bir şüphe bulunmamak şartıyla taklid elde edilen inanç kastedildiği gibi, bazen de bu isim, tasdik bir gereği olarak, kendisiyle beraber amelin de bulunduğu bir inanca verilir.¹⁹⁴ Görüldüğü gibi aslında iman lafzının içerisinde amel de bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki, **iman denilince akla amel de gelmelidir. İnsan, amele devam etmesi sebebiyle, kendi inancına karşı bir yakınlık duyar ve bununla da huzur ve güveni artar.** Bundan dolayı, kendi inancına uygun olarak uzun zaman amel işlemeyen bir kimsenin, bu inancını değiştirmek veya bu konuda kendisini şüpheye düşürmek isteyen bir kimsenin, amele devamı uzun olmayanıkinden daha zor olur.¹⁹⁵ **insan inandığı gibi yaşamıyorsa, yaşadığı gibi inanmaya başlar.**

İman ile sâlih amel arasındaki ilişkiyi İbn Teymiye daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ona göre, sâlih amelin imanla ilişkisi, ya dudakla dilin ilişkisi gibi veya kalbin bedenle olan irtibatı veya yahut da bir buğday danesinin bütünlüğü gibidir. Zira konuşmak, dudak ve dil ile olur. Kalpsiz bir beden düşünülemez. Aynı şekilde danenin içi ve dışı vardır, özellikleri ayrı olduğu halde iki dane denilmez.¹⁹⁶

Sâlih amel, imanı olgunlaştırma ve tamamlama özelliğine sahip olmasının yanında, imanın semeresi ve sıhhatidir de. Zaten amelsiz imanı olan kişinin, zâhir ve bâtın bütün uzuvlarını kaybedip yaşamaya çalışan bir insana benzetilmesi de iman ile sâlih amel arasındaki ilişkiyi daha belirgin bir hale getirmektedir. Mücerret bir iman, ebedî bir cehennemden kurtuluş ifade etse bile derecelerin yükselmesini ifade etmez. Mü'minin yüksek derecelere ulaşması, ancak iman ve sâlih amelle olur.

“Kim de O'na sâlih ameller işlemiş bir mü'min olarak gelirse, işte onlar için yüksek dereceler vardır.”¹⁹⁷ Âyetle zikredilen yüksek derecelere

192] 34/Sebe', 37

193] 2/Bakara, 82

194] Gazâli, İtikadda Orta Yol, s. 167-168

195] Gazâli, a.g.e. s. 169-170

196] İbn Teymiye, Kitabu'l-İman, s. 286

197] 20/Tâhâ, 75

nail olmak, sadece imanla olmayıp, bunun yanında sâlih amellere de bağlanmıştır. Yine aynı şekilde *“İman eden ve sâlih amelleri işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlerle müjdele!”*¹⁹⁸ anlamındaki âyette de müjde, sadece imana olmayıp, aynı zamanda sâlih amele bağlıdır. Allah, cennetlere girmeyi, iman edip sâlih amelleri işlemeye bağlayarak şöyle buyurmaktadır: *“İman eden ve sâlih amelleri işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağız.”*¹⁹⁹ Amelsiz iman, nefsi tezkiye etmeye yetmeyeceği gibi, vaad edilen mükâfatları da elde etmeye kâfi gelmeyecektir. Kur’ân-ı Kerim, Sâlih amel konusunu çeşitli yönleriyle ele alır.

İhlâs – Sâlih Amel İlişkisi

İhlâs, riyaıı terketmek, kalbi karışık şaibelerden saflığa ulaştırmak, ameline Allah’tan başkasını şahit olarak istememektir. İhlâs, Allah ile kul arasında bulunan bir sırdır; Şeytan onu bilemez ki ifsad etsin. Hevâ ve hevesin rolü yoktur ki ona meyletsin. **Bedene göre ruh ne ise, amele göre ihlâs odur. Ruhu olmayan bir beden, cansız bir maddeden ibarettir. İhlâssız amel de hebâ olmuş bir iş gibidir.**

İhlâslı davranmak, samimi olmak, gösteriş ve riyaıdan uzak bir şekilde hareket etmek oldukça zor bir iştir. Kişinin bütün tutum ve davranışlarında ihlâslı olması, hele sâlih amel işlerken ihlâslı davranması daha da zor gibidir. Ancak kişi, bu durumlarda samimi bir şekilde hareket ederse, ameli değer kazanır ve herhalde ameli makbul olur. İhlâs kavramı, Kur’ân-ı Kerim’de 31 defa tekrar edilmektedir.²⁰⁰ *“Ancak tevbe edenler, ıslah olanlar, Allah’a sarılanlar ve dinlerinde Allah için ihlâslı olanlar müstesnadır. Onlar iman edenlerle beraberdir. Allah mü’minlere büyük ecir verecektir.”*²⁰¹ Bu âyette Allah, münafıkların, içinde bulundukları durumdan kurtulmalarını, tevbe, ıslah, Allah’a yönelme, O’na sığınma ve dinde ihlâslı bir şekilde hareket etmeye bağlamaktadır.

İhlâs aynı zamanda dinin esasındandır. *“Oysa, kendilerine, dini yalnız Allah’a hâlis kılarak, Allah’ı birleyenler olarak O’na kulluk etmeleri,*

198] 2/Bakara, 25

199] 4/Nisâ, 57

200] “İhlâs” Kelimesinin Kökü “H-l-s” ve Türevlerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (31 Yerde): 2/Bakara, 94, 139; 4/Nisâ, 146; 6/En’âm, 139; 7/A’râf, 29, 32; 10/Yûnus, 22; 12/Yûsuf, 24, 54, 80; 15/Hicr, 40; 16/Nahl, 66; 19/Meryem, 51; 29/Ankebût, 65; 31/Lokman, 32; 33/Ahzâb, 50; 37/Sâffât, 40, 74, 128, 160, 169; 38/Sâd, 46, 46, 83; 39/Zümer, 2, 3, 11, 14; 40/Mü’min, 14, 65; 98/Beyyine, 5.

201] 4/Nisâ, 46

*namaz kılmaları, zekât vermeleri emredilmişti. İşte doğru din budur.*²⁰² anlamındaki âyetle zikredilen üç esas, yani dinde ihlâs ile Allah'a ibâdet etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermek doğru dinin esaslarıdır. İhlâslı bir şekilde Allah'a ibâdet etmek, sâlih amel cümlesindendir. Bu özellikleri kendisinde bulunduran mü'minin kalbine hile girmez. Böyle mü'minler, Allah için amelde ihlâslı olmak, devlet adamlarına ve yöneticilere nasihatle bulunmak ve müslümanlarla bir arada olmak²⁰³ isterler. Şu halde **kişinin faaliyeti ve samimiyeti, ihlâslı olmasıyla değer kazanır** ve böylece amelinin ecrini arttırır. Neticede de derecesi yükselir ve toplumda örnek bir şahıs durumuna gelir. Çünkü ihlâslı bir kişi riyadan arınmış bir şekilde dine hizmet etmeyi kendisine vazife bilen bir insandır. Böylece mü'min kişi *"...Ben dinimi yalnız Allah'a hâlis kılarak, O'na kulluk ediyorum."*²⁰⁴ âyetinin ifade ettiği anlam bütünlüğüne erer.

Sâlih Amel - Hasenât

Farklı formlarda birçok yerde gelen ("*amilû's-sâlihât*", "*amelen sâlihan*") "**sâlih amel**", Kur'an'ın 23 yıllık iniş sürecinde farklı vurgular kazanır. Vahyin ilk yıllarındaki vurgusu "**sorumlu davranış**"tır. Bu davranış, Bakara 2'den yola çıkarak "**hidâyetten önceki takvâ**" diyebileceğimiz sorumluluk bilincine ve ahlâkına dayanır. Erdemlilik ve dürüstlüğü ifade eder. İlerleyen yıllarda vahiy; Allah'ın râzı olup olmadığı, imana yaraşan ve yaraşmayan eylemleri beyan ettikten sonra "**sâlih amel**" terkibi "**Allah'ın râzı olduğu imana uygun davranış**" vurgusunu kazanmıştır. İslâm cemaatinin iktidar yıllarını teşkil eden Medine'de ise aynı terkip "**sahibini ve başkalarını ıslah edici iyilikler**" vurgusuna ulaşmıştır. Aslında bu son vurgu, "**sâlihât**" kelimesinin aslı vurgusudur ve imkânla orantılı olarak her dönemde sâlih amelin mükemmel bir örneğidir.

Başta iman olmak üzere Allah'a itaat, namaz kılmak ve zekât vermek gibi hukukullah ile ilgili ibâdetler bu yüzden Kur'an tarafından "**sâlihât**"tan değil; "**hasenât**"tan sayılmıştır.²⁰⁵ Fakat hasenât, sosyal amaçları gerçekleşince "**sâlihât**" vasfını da kazanır. Mâûn sûresi, namaz ibâdeti özelinde, hasenât'ı sâlihât'a tebdil etmenin formülünü sunar.²⁰⁶ Hasenât bir'e on vaad edilirken ("*Kim bir hasene ile (iyilikle) gelirse, ona getirdiğinin on mislikatı vardır.*"),²⁰⁷ sâlihâta kesintisiz nimet ve cennet vaad edilmektedir. "*Men câe*

202] 98/Beyyine, 5

203] Bak. İbn Mâce, Mukaddime 18

204] 39/Zümer, 14

205] 11/Hûd, 23 ve 2/Bakara, 277

206] Krş. 107/Mâûn, 5

207] 6/En'âm, 160

bi'l-haseneti felehû aşru emsâlihâ; ve men câe bi's-seyyieti felâ yüczâ illâ mislehâ vehum lâ yuzlemûn (Kim bir hasene ile (iyilikle) gelirse, ona getirdiğinin on misli/katı vardır. Kim de bir seyyie ile (kötülükle) gelirse o, sadece onun misliyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.)"²⁰⁸; "İllâlezzîne âmenû ve amilû's-sâlihâti felehum ecrun ğayru memnûn ("İman edip sâlih amel amel işleyenler için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır.)"²⁰⁹; "İnnellezîne âmenû ve amilû's-sâlihâti lehum cennâtin tecrî min tahtihâ'l-enhâr, zâlike'l-fevzu'l-kebîr. ("İman edip sâlih ameller işleyenlere ise, içinden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte en büyük kurtuluş odur.)"²¹⁰

Hasenât sahipleri seyyiâtı örtülmekle müjdelenirken, sâlihât sahipleri canlıların en hayırlısı/iyisi olmakla müjdelenir. "İnne'l-hasenâte yuzhibne's-seyyiât ("...Haseneler (sevaplar, iyilikler) seyyiâtı (günahları, kötülükleri) giderir...)"²¹¹; "İllâ men tâbe ve âmene ve amile sâlihan feulâike yubeddilullahu seyyiâtihim hasenât [Ancak, tevbe ve iman edip sâlih amel işleyenler başka; Allah onların seyyiâtını (günahlarını, kötülüklerini) hasenâta (sevaplara, iyiliklere) çevirir.]"²¹²; "İnnellezîne âmenû ve amilû's-sâlihâti ulâike hum hayru'l-beriyyeh (İman edip sâlih amel işleyenlere gelince, onlar halkın en hayırlısıdır.)"²¹³ Hz. Peygamber'e nispet edilen "Bir saatlik âdil yönetim, altmış yıllık nâfile ibâdetten hayırlıdır."²¹⁴ hadisi, sâlihât ile hasenât arasındaki büyük farka dair nebevî bir okumadır.²¹⁵ Hasenât sahiplerinin haseneleri, onların günahlarını giderirken; sâlih amel seyyiâtı hasenâta, günahları sevaplara tebdil edip değiştirir. "İnne'l-hasenâte yuzhibne's-seyyiât ("...Haseneler (sevaplar, iyilikler) seyyiâtı (günahları, kötülükleri) giderir...)"²¹⁶; "İllâ men tâbe ve âmene ve amile sâlihan feulâike yubeddilullahu seyyiâtihim hasenât [Ancak, tevbe ve iman edip sâlih amel işleyenler başka; Allah onların seyyiâtını (günahlarını, kötülüklerini) hasenâta (sevaplara, iyiliklere) çevirir.]"²¹⁷

Sâlih Amellerin Tamamını Gerçekleştirmek Mümkün mü?

Kur'ân-ı Kerim'de sâlih amellerden bahseden âyetlerin bir

208] 6/En'âm, 160

209] 95/Tîn, 6

210] 85/Burûc, 11

211] 11/Hûd, 114

212] 25/Furkan, 70

213] 98/Beyyine, 7

214] Taberânî, el-Kebîr

215] M. İslamoğlu, Hayat Kitabı Kur'an, Asr Süresi, 3, s. 1300

216] 11/Hûd, 114

217] 25/Furkan, 70

kısımının mutlak, bir kısmının da mukayyed olduğunu daha önce kaydetmiştik. Bu âyetlerden bazılarında sâlih amel sayılan davranışlar zikredilmektedir. Yine bu âyetlerden bazılarında da "sâlihât" lafzının başında, kısım, parça, bölüm anlamına gelen "min" harf-i cerinin bulunduğu görülmektedir. "Erkek veya kadın, mü'min olarak sâlih amellerden işlerse, işte böyle kimseler cennete girerler ve zerre kadar onlara zulmedilmez."²¹⁸; "Kim iman ederek sâlih amellerden işlerse o, zulümden ve hakkının çiğnenmesinden korkmaz."²¹⁹; "Mü'min olarak sâlih amellerden işlerse, çalışması inkâr edilmeyecektir ve biz onu yazmaktayız."²²⁰

Bu âyetlerden hareketle diyebiliriz ki, bir mü'minin bütün sâlih amelleri yerine getiremeyeceği açıktır. Nitekim: "İman edip sâlih amelleri işleyenler -ki, hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmeyiz- işte onlar cennet halkıdır. Onlar orada ebedî kalacaklardır."²²¹ âyetinden de anlaşılacağı gibi, **gücümüzün yettiği oranda sâlih amelleri yerine getirmemiz istenmektedir.**

Hz. Peygamber, ashâbına güç yetirebilecekleri amelleri işlemelerini emrederdi. Hz. Âişe (r.a.)'nin rivâyet ettiği hadiste bu görülmektedir: "Rasûlullah, ashâbına emrettiği zaman, güçlerinin yeteceği amelleri işlemelerini emrederdi. Ashâb: 'Yâ Rasûlallah, biz senin gibi değiliz; Allah senin olmuş ve olacak günahlarını bağışlamıştır (biz, senden daha çok ibâdet etmek zorundayız)' derlerdi de, Rasûlullah kızar ve hatta kızdığı yüzünden belli olurdu. Sonra şöyle derdi: "Sizin en müttakiniz ve Allah'ı en çok bileniniz benim."²²²

Netice olarak diyebiliriz ki, mükellefin sâlih amellerin hiç birini bırakmaksızın tümünü yerine getirmesi imkânsız ve gücünün dışındadır. Ancak, mü'minin, mümkün merteye bu konuya ihtimam göstermesi gerekmektedir. Zira âyetlerde sâlih amellerin bir hayli tekrar edilmeleri buna işaret etmektedir. Bu konuda şöyle bir ayırım yapmak gerekmektedir: **Sâlih amellerin bir kısmı tüm mükelleflerin yapmak zorunda olduğu farz amellerdir; bir kısmı ise nafilelerdir. Kur'an, farz ve nafilâ tüm sâlih amelleri eksiksiz istemese de, bu konuda gevşek davranmaları hoş görmemektedir. Aslında ibâdetler/sâlih ameller, ne insanoğlunun kaçınacağı kadar ağır ve çok; ne de onu tembellik ve rehavete sevk edecek kadar basittir.**

218] 4/Nisâ, 124

219] 20/Tâhâ, 112

220] 21/Enbiyâ, 94

221] 7/A'râf, 42

222] Buhâri, İman 13

Fert Açısından Sâlih Amelin Önemi

Kişinin İtikadını Islah Etmesi/Düzeltmesi: Kur'an- ı Kerim'de "sâlih" kavramı ile yine aynı kökten gelen "islah" kelimesi, ferdi ilgilendiren yönleri ile ele alındığında görülür ki, bu kavramlarla öncelikle toplumun bireylerinin düzelmesi ve düzeltilmesi hedeflenmektedir. Nitekim: *"Biz peygamberleri sadece müjdeleyici olarak gönderiyoruz. Kim iman eder ve kendini düzeltirse (islah ederse), onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."*²²³ anlamındaki âyet buna işaret etmektedir. **Bu düzelme ise, âyetten de anlaşılacağı gibi "iman" sayesinde olacaktır. Âyetle belirtilen imanın da, Kur'an'ın istediği tevhid fikrine dayanması, kısaca "Allah'tan başka ilah yoktur" prensibi çerçevesinde olması gerekir.**

Bu prensibin içerisinde Allah'ın ölümsüzlüğünü, yaratıcılığını, yüceliğini, ebediliğini, mutlak birliğini, âdil oluşunu ve merhametini mütalaa etmek mümkündür. Çünkü **bütün iyiliklerin ve güzelliklerin aslı, esası ve temeli tevhiddir.** Tevhid ise, Allah'ı bir bilmektir. Böylece insan Allah'ın karşısında güçsüzlüğünü kavrar. Böylece insan, İslâm'ın özünün tevhid, tevhidin özünün de Allah'ın birliği, O'nu tek, mutlak, yüce yaratıcı ve her şeyin sahibi ve yöneticisi olarak kabul etmek olduğunda şüphe olmadığını anlar ve O'na yönelerek sadece O'ndan yardım ister ve yine **sadece O'na kulluk eder. Çünkü Allah'la fert arasında sağlıklı bir ilişkinin olması gerekmektedir.** Bu noktada fert düşünür ki, Allah'tan başka her şey Allah'a bağımlıdır. Allah, bütün kudreti ve yüceliği ile beraber, temelde sonsuz rahmet sahibidir.

Kur'an-ı Kerim'de *"iman eden ve sâlih amel işleyenler"* ifadesinin çok geçmesiyle birlikte, *sâlih amel* olmadan, sadece *iman* kavramının da çeşitli şekillerde vurgulandığını söyleyebiliriz. Bu âyetlerde ifade edilen tüm iman esasları doğrultusunda **fert, inancını düzeltmeli ve bilmeli ki, iman, kokusunu asla içerisinde tutmayan ve kokusu kendiliğinden çevreye yayılan, yayılmadığı zaman yok olabilen bir çiçeğe benzetilmektedir.** Böylece şekillenen saf ve berrak inanca, ferdin itikadının, inancının ıslahı diyebiliriz.

Kişinin Durumunu Islah Etmesi/Düzeltmesi

Islah, bir şeyi iyi ve sâlih kılmak, başlangıçta veya sonradan olabilecek fesadı gidermek, onarmak anlamlarına gelmektedir. Islah kelimesi Kur'an-ı Kerim'de toplam 7 yerde zikredilir.²²⁴ Islah,

223] 6/En'âm, 48

224] Islâh Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 7 Yerde): 2/Bakara, 220, 228; 4/Nisâ, 35, 114; 7/A'râf, 56, 85; 11/Hûd, 88. Sulh ve Islah Kelimesinin Türevlerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 32 Yerde): 2/Bakara, 160,

kişinin hem kendisini ve hem de başkalarını düzeltmesi anlamını taşımaktadır. Nitekim "Sizden kim, bilmeyerek bir kötülük yapar da sonra ardından tevbe eder, kendini ıslah eder, düzeltirse, muhakkak O, bağışlayan ve merhamet edendir."²²⁵ anlamındaki âyette kişinin kendisini düzeltmesi istenmektedir.

Âyetlerde ferdin hırsızlık yaptıktan sonra hemen tevbe etmesi ve bundan vazgeçip, durumunu düzeltmesi istenmekte, sonra da: "Kim yaptığı haksızlıktan sonra tevbe eder, durumunu ıslah eder/düzeltilirse, şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah, bağışlayan ve merhamet edendir."²²⁶ buyrulmaktadır. Bunun yanında, fertlerin kendi durumlarını düzeltmelerini belirten âyetlerin²²⁷ yorumlarında, onların kendi durumlarını kontrol etmeleri, hallerini ifsad etmemeleri ve kendilerinde aşırı olan hususların telafisi, amellerinin ıslahı, ahlâklarının düzeltilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yine âyetlerde ifade edilen ıslah, sâlih amel işlemek, kötülüklerden el çekmek sûretiyle durumunu düzeltmek, kendi aralarında durumlarını düzeltmek ve Allah'ın kendisinden razı olacağı şekilde sâlih amel işlemek sûretiyle O'na yaklaştırmaya çalışmak ve böylece nefsin düzeltmek şeklinde yorumlanmaktadır ki, bütün bunlar aynı zamanda kişinin kendi durumunu nasıl kontrol edebileceğini göstermektedir.

Kişinin hem davranışlarını, hem de içini düzeltmesi, ıslah etmesi gerekir. Bu da ferdin Allah'ı tanınması ve O'nun emir ve yasaklarına uyması ile gerçekleşir. Böylece biz, öncelikle toplumda ferdin kendi durumunu düzeltmesinin asıl olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü kişinin kendini düzeltmesi asıl, başkasını düzeltmesi ise fer'îdir. Başkasını ıslah, sâlih insan olma nisabının zekâtıdır. Kendisi sâlih olmayan, başkasını nasıl ıslah edebilir? Ağaç doğrulmadan gölge nasıl doğrulabilir? Yüzme bilmeyen insan, denizde boğulan başka birini nasıl kurtarabilir? Bununla birlikte, ferdin gerek inancını ve gerekse tutum ve davranışlarını düzeltmesi, onun dünya ve âhirette mutlu olacağının bir göstergesi demektir. Bu şekilde kendilerini düzeltenleri Allah'ın bağışlayacağı ve onlara merhamet edeceği de âyetlerde belirtilmektedir.²²⁸ Islah eden, düzelten

182, 224; 3/Âl-i İmrân, 89; 4/Nisâ, 16, 128, 128, 128, 129, 146; 5/Mâide, 39; 6/En'âm, 48, 54; 7/A'râf, 35, 142; 8/Enfâl, 1; 10/Yûnus, 81; 13/Ra'd, 23; 16/Nahl, 119; 21/Enbiyâ, 90; 24/Nûr, 5; 26/Şuarâ, 152; 27/Nenml, 48; 33/Ahzâb, 71; 40/Mü'min, 8; 42/Şûrâ, 40; 46/Ahkaf, 15; 47/Muhammed, 2, 5; 49/Huucurât, 9, 9, 10.

225] 6/En'âm, 54

226] 5/Mâide, 38-39

227] 2/Bakara, 160; 3/Âl-i İmrân, 89; 4/Nisâ, 46; 16/Nahl, 119)

228] 3/Âl-i İmrân, 89; 6/En'âm, 54

anlamındaki muslih kelimesi ve çoğulu Kur'an'da 7 yerde zikredilir.²²⁹

Sâlih insan Kimdir?

Sâlih, aslında fâsid'in zıddıdır. Fâsid ve müfsid: Yükümlülüğün gerektirdiği hususları yerine getirmeyen; sâlih de: **Yükümlülüğün gerektirdiği hususları yerine getiren** diye tanımlanmaktadır. Sâlih, **inancında ve amelinde doğru** olandır şeklinde de tanımlanır. Ayrıca sâlih, **Allah'ın kendisi üzerindeki haklarını yerine getiren, Allah'a karşı farzları, kullara karşı da haklarını ödeyen, itikad ve amelinde doğru olan, Allah'a itaat eden ve haramlardan kaçınan, ömrünü Allah'a itaatte, malını da O'nun rızası yolunda sarfeden, dünya ve âhiretini düzelterek kâmil bir insan olan** şeklinde de tarif edilmektedir. Fakat yapılan bu tariflerden her biri, sâlih insanın bir yönüne işaret etmektedir. Mevdûdi ise, sâlih insanı, **inancında, niyetinde, sözlerinde ve hareketlerinde doğru olan ve hayatının her yönünde doğruluğu benimseyen kimsedir**²³⁰ şeklinde tanımlayarak, onun derli toplu bir tarifini vermektedir. Sâlih insanın tarifi, Kur'an'da ehl-i kitap'tan bahseden âyetlerde şöyle tarif edilmektedir: *"... Onlardan geceleri secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyanlar vardır. Bunlar Allah'a ve âhiret gününe inanır, iyiliği emreder, kötülükten yasaklar ve hayır işlerine koşarlar. İşte onlar sâlih insanlardır."*²³¹ Bu âyete göre sâlih insanın özelliklerinden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1 Allah'a ve âhiret gününe inanmak,
- 2 Allah'ın âyetlerini okumak,
- 3 Allah'a secde etmek,
- 4 İyiliği emredip kötülükten sakındırmak,
- 5 Hayır işlerine koşmak,

Sâlih amel işlemek.

Kur'an-ı Kerim'de sâlih insan olmak, mü'minlere ait çok üstün bir özelliktir. Peygamberler bile bu özelliğe sahip olmak için duâ ve temennilerde bulunmuşlar, sâlih insanlardan olmayı arzu

229] Muslih Kelimesi ve Çoğulunun Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 5 Yerde): 2/Bakara, 11, 220; 7/A'râf, 170; 11/Hûd, 117; 28/Kasas, 19.

230] Mevdûdi, Tefhimu'l-Kur'an, insan Y., c. 1, s. 307

231] 3/Âl-i İmran, 114

etmişlerdir. Hz. İbrahim,²³² Hz. Yusuf²³³ ve Hz. Süleyman'ın²³⁴ sâlih insanlardan olmak için Allah'a duâ ettiklerini Kur'an'dan öğreniyoruz. Yine Hz. İbrahim'in *"Rabbim, bana sâlihlerden bir çocuk lutfet"*²³⁵ diye temenni ve duâda bulunduğu görülmektedir. Peygamberlerin sâlih kullar olduğu zikredilmektedir.²³⁶

Peygamberlerin sâlih insanlardan olmayı arzu etmelerinin sebebi şudur: **Sâlih, Kur'an'da her bakımdan mükemmel bir insan tipi olarak çizilmektedir.** Peygamberler ise, insanlar içinde Allah'ın seçtiği insanlar olmaları sebebiyle en mükemmel insanlardır. Dolayısıyla onlar sâlih insanlardan olmaya daha layıktırlar. Kâmil bir sâlih insan, Allah'a isyan etmeyen ve mâsiyeti/günah ve isyanları hatırına getirmeyendir. Hadis-i şeriflerde sâlih amelle ilgili çeşitli açıklamalar yapılır.

Gerçek anlamda sâlih insan olmak, derecelerin en yükseği, mertebelerin en büyüğü ve makamların en şereflişi demektir. Peygamberlerin hedefleri, yeryüzünü ıslah etmek, fesadı kaldırmaktır. Böylece iyiliğin emredildiği, kötülüğün yasaklandığı ahlâk temellerine dayanan ve Allah'ın hâkimiyetini esas kılan bir toplum düzeni kurmak için başarılı bir tebliğ yapan insanlar, sâlih insan vasfına layık olurlar ki, bunların başında peygamberler ve onların izini takip eden mü'minler gelir.

Peygamberlerin sâlih insan vasıfları yanında, mü'minlerin de sâlih insanlardan olmaları gerektiği Kur'an'da vurgulanmaktadır. *"Rabbim, beni yakın bir süreye kadar ertelesen de, sadaka versem, sâlih insanlardan olsam" diyeceği zaman gelmeden önce size verdiğimiz rızıklardan infak edin.*²³⁷ Sâlih insanlardan olma arzusu sadece peygamberler ve mü'minlerde olmayıp, diğer insanların da istedikleri bir vasıf olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'e kâfir ve münafıklarla mücadele etmesi gerektiğini bildiren âyetlerden sonra şöyle buyrulmaktadır: *"Onlardan kimi de: 'Eğer Allah, lütuf ve kereminden bize verirse, elbette sadaka vereceğiz ve sâlih insanlardan olacağız' diye Allah'a and içtiler."*²³⁸

Sâlih insanlardan olmanın en önemli özelliği, Allah tarafından dost edinilmiş olmak²³⁹ ve peygamberler, siddıklar ve şehid-

232] 26/Şuarâ, 83

233] 12/Yusuf, 101

234] 27/Neml, 19

235] 37/Saffat, 100

236] 2/Bakara, 130; 21/Enbiyâ, 72; 6/En'âm, 85...

237] 63/Münafıkun, 10

238] 9/Tevbe, 75

239] 7/A'râf, 196

lerle beraber olma gerçeğidir.²⁴⁰ Sâlih insanlardan olmanın temel şartı ise, iman ve sâlih amel işlemektir. *“İman eden ve sâlih amel işleyenleri, sâlih insanlar arasına sokarız.”*²⁴¹ Bunun yanında Allah’a ve Rasûl’üne itaat etmek gerekmektedir.²⁴² Sâlih insanların derecelerine ulaşmak için, sarp ve dik yokuşları aşmak, canlı bir Kur’an olmaya gayret etmek lazımdır.

Sâlih Amelin Sonuçları

a- Güzel Bir Gelecek ve Mutluluk

Kur’ân-ı Kerim’de, iman edip sâlih amel işleyenleri güzel bir gelecek ve mutluluğun beklediği ifade edilerek şöyle buyrulmaktadır: *“İman eden ve sâlih amel işleyenler için güzel bir gelecek ve mutluluk (tûbâ) vardır.”*²⁴³ Âyetle ifade edilen güzel bir gelecek ve mutluluğun, iman edip sâlih amel işleyenlerin olacağı belirtilmektedir. Çünkü iman etmek ve bu iman gerektirdiği şekilde güzel davranışlarda bulunmak, helâl ve haram kavramlarını en ince noktasına kadar düşünüp, bu doğrultuda hareket etmek, mü’min için umulan, ama oldukça da zor başarılan davranışlardandır. İşte kim bunları yerine getirirse, Allah böylelerine mutluluk ve güzel gelecek vaad etmektedir ki, Allah’ın verdiği sözden dönmeyeceği açık bir şekilde beyan edilerek şöyle buyrulmaktadır: *“Bu, Allah’ın vadidir. Allah, vadinden caymaz.”*²⁴⁴ Ra’d sûresi 29. âyetle geçen *“tûbâ”* kelimesinin, nimet, gıpta etmek, sevinç ve göz aydınlığı, güzellik, hayır, keramet, cennet, cennette bir ağaç anlamlarına geldiği rivâyet edilmektedir.

b- Güzel Bir Hayat

Kur’ân-ı Kerim’de ister kadın, isterse erkek olsun, mü’min olarak sâlih amel işleyene güzel bir hayat vaad edilmekte ve şöyle buyrulmaktadır: *“İman etmiş olarak, kadın – erkek kim sâlih amel işlerse ona güzel bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfatlarını, yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz.”*²⁴⁵ Âyetle ifade edilen güzel bir hayatın bu dünyada mı, yoksa âhirette mi olacağı konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İbn Abbas ve Dahhâk’e göre vaad edilen bu hayat, bu dünyada; Katâde, Mücahid ve İbn Zeyd’e göre âhirette ve Süddî’ye göre de kabirde olacaktır.²⁴⁶ “Güzel

240] 4/Nisâ, 69

241] 29/Ankebut, 9

242] 4/Nisâ, 69

243] 13/Ra’d, 29

244] 39/Zümer, 20

245] 16/Nahl, 97

246] Fahreddin Râzi, Tefsiru’l-Kebir, 20/113

bir hayat"la ne kast edildiği konusunda da çeşitli görüşler vardır. Kurtubi, bunları helal rızık, kanaat, Allah'ın rızasını kazandıran tâatleri yapmak, saâdet, cennetteki hayat şeklinde sıralar.

Âhiret hayatı, ebedî saadet ve mutluluğu ifade etmekle beraber, sâlih bir mü'min, sâlih ameliyle ve şahsiyetli bir kişiliği ile bu dünyada da mutlu bir hayat sürebilir. Çünkü davranışlarında samimi, doğru, âdil ve temiz olanlar, diğer insanlara oranla bu dünyada da çok daha iyi bir hayat yaşarlar. Çünkü onlar, kusursuz kişilikleriyle, bu özelliklere sahip olmayanların görmediği saygı, şeref ve güven içinde yaşarlar. Başarı kazanmak için kötü yollar deneyenlerin elde edemediği temiz ve göze çarpan bir başarı kazanırlar. Dünya hayatındaki güzel yaşayış, âhiretteki mükâfatı eksiltmez, onların zevaline yol açmaz. **Bahşedilecek güzel bir hayatın, sadece âhirete tahsis edilmeyeceği kanaatindeyiz. Çünkü mü'min, sâlih amelle, kendisi ve çevresiyle hoş bir atmosfer içinde yaşama imkânını bulabilir. Fakat önemli olan bu yaşantıyı kendisine sağlayacak iman ve bu iman gerektirdiği sâlih ameli işlemektir. Kadın olsun, erkek olsun bu güzel hayata ulaşabilmek için insanların Allah'a iman etmekle beraber, Allah'ın kitabına ve rasulünün sünnetine tâbi olarak sâlih ameller işlemeleri gerekmektedir.**

c- Bol Rızık ve Mağfiret

Kur'an-ı Kerim'de, iman eden ve sâlih amel işleyenlerin bağışlanıp bol ve güzel bir rızıkla rızıklandırılacağı belirtilmekte ve şöyle buyrulmaktadır: *"(Allah,) iman eden ve sâlih amel işleyenleri mükâfatlandıracaktır. Onlar için mağfiret ve güzel bir rızık vardır."*²⁴⁷ **Âyette geçen mağfiret, iman mükâfatı; rızık-ı kerim ise, sâlih amelin ödülüdür.** Başka bir âyette ise: *"İman eden ve sâlih amel işleyenlere mağfiret ve bol rızık vardır."*²⁴⁸ buyrularak, bunlara nail olmak için iman ve amel-i sâlih gerekliliği vurgulanmaktadır. Bazı âyetlerde ise, iman eden ve sâlih amel işleyenlerin, büyük mükâfatla birlikte mağfiret edilecekleri belirtilmektedir.²⁴⁹

Bütün bu âyetler, iman eden ve bu inancına bağlı olarak sâlih amel işleyenlerin affedileceğini, bunlarla da kalmayıp gerek bu dünyada ve gerekse âhirette yaptıklarının karşılıklarını göreceklerini göstermektedir. Çünkü Allah, **ğafur ve rahimdir.** Nitekim Allah, tevbe eden, durumunu ıslah eden/düzelten, ıslah işinde çalışanı bağışlayacağını ve ona aynı zamanda merhamet edeceğini

247] 34/Sebe', 4

248] 22/Hacc, 50

249] 5/Mâide, 9; 35/Fâtır, 7; 48/Fetih, 29

de beyan etmektedir.²⁵⁰

Kur'an, tevbe eden, iman eden ve sâlih amel işlemek sûretiyle hidâyete ulaşan insanı bağışlayacağını zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Ve Ben, tevbe eden, iman eden ve sâlih amel işleyen, sonra da hidâyete ulaşan kimseye karşı elbette çok bağışlayıcıyım."*²⁵¹

Bu âyete göre bağışlanma için dört husus gerekmektedir. Bunlar:

Tevbe: İsyan, itaatsizlik ve küfürden sakınmak ve vazgeçmek,

İman: Allah'a, Rasûl'üne, Kitab'a ve âhiret gününe samimiyetle inanmak,

Sâlih amel: Allah ve Rasûl'ünün emirlerine uygun işler yapmak,

Hidâyet: Sebatla doğru yolu takip etmek ve yanlış yola saptıktan sakınmak.

Sayılan bu hususlara, doğrudan ve dolaylı olarak Kur'an'ın hemen her yerinde rastlamak mümkündür. *"Ancak sabredenler ve sâlih amel işleyenlere gelince, işte onlar için mağfiret ve büyük ecir vardır."*²⁵² Bu âyette de, bağışlanma ve büyük mükâfata nail olma, sabretmeye ve sâlih amel işlemeye bağlanmaktadır. **Başka bir âyette ise, amellerin ıslah edilip günahların bağışlanması, Allah'tan korkmaya ve doğru söz söylemeye bağlanmakta ve:** *"Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki (Allah) amellerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın."*²⁵³ buyrulmaktadır.

d- Tevbelerinin Kabul Görmesi

Kur'an-ı Kerim'de sâlih ve muslih insanların tevbelerinin kabul edileceği beyan edilerek şöyle buyrulur: *"Rabbimiz içlerinizdekini daha iyi bilir. Eğer siz, sâlih insanlar olursanız, şüphesiz ki O, tevbe edenleri bağışlar."*²⁵⁴ Bu âyette Allah, mağfiretini sâlih bir insan olma ve tevbe edip O'na itaat etme şartına bağlamaktadır ki, böyle bir insanın da Allah'a iman eden ve sâlih amel işleyen birisi olduğu da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. **Başka bir âyette ise, bir kötülük yapıp, sonra durumlarını düzelterek de tevbelerinin kabul göreceği beyan edilmektedir.**²⁵⁵ Kısaca geçmişi tamamen tasfiye etme, günahlardan vazgeçip pişmanlık duyma anlamını ifade eden tevbe, iman da dâhil olmak üzere, her şeyden önce

250] 3/Âl-i İmran, 89; 5/Mâide, 39; 6/En'âm, 54...

251] 20/Tâhâ, 82

252] 11/Hûd, 11

253] 33/Ahzâb, 72

254] 17/İsrâ, 25

255] 4/Nisâ, 16

gelmektedir. Nitekim âyetlerde bunu görmekteyiz.²⁵⁶ Çünkü tevbe, gerçek iman etmenin bir teminatı durumundadır. Çünkü tevbe, bu durumda olan bir şahsın, ayrılmaz vasfıdır. Hatta diyebiliriz ki, tevbe, mü'minlerin en önde gelen vasıflarından biridir.²⁵⁷

Bir âyette ise, **tevbe ve sâlih amel, Allah'a gereği gibi yönelmenin şartı durumundadır.** *"Kim tevbe eder ve sâlih amel işlerse, o, gereği gibi Allah'a yönelmiş olur."*²⁵⁸ Bu âyet, aynı zamanda tevbe edip kendilerini düzelterler için bir müjdedir. Zira bu âyette, tabir câizse "genel af" ilan edilmektedir.

e- Kötülüklerinin Örtülmesi ve İyiliklere Tebdili

İçerisinde sâlih amel ifadesinin geçtiği âyetlerden bazılarında, iman eden ve sâlih amel işleyenlerin kötülüklerinin örtüleceği ve iyiliklere tebdil edileceği vurgulanmaktadır. Bunlardan birinde şöyle buyrulmaktadır: *"Ancak kim tevbe eder, iman edip sâlih amel işlerse, işte onların kötülükleri iyiliklerle değiştirilir."*²⁵⁹ İlgili âyetlerden anlaşıldığına göre, kötülüklerin örtülüp iyiliklere tebdil edilmesinde bazı şartlar söz konusudur. Bunlar da, genel anlamda tevbe, iman ve sâlih amel olarak ifade edilmektedir.

f- Sevginin Oluşması

Kur'an-ı Kerim'de iman edip sâlih amel işleyenlere, Rahman'ın bir sevgi yaratacağı belirtilerek şöyle buyrulur: *"İman eden ve sâlih amel işleyenler (var ya), Rahman onlara bir sevgi yaratacak."*²⁶⁰ Âyette ifade edilen sevginin yaratılmasını Hz. Peygamberimiz'in şöyle izah ettiği rivâyet edilmektedir: *"Allah bir kulunu sevdiği zaman Cebrâil'e der ki: 'Ben falanı sevdim, sen de sev.' Cebrâil de göktekilere aynı şekilde nida eder. Sonra onun için yeryüzünde bir sevgi yerleşmiş olur. İşte Allah'ın "iman eden ve sâlih ameller işleyenler (var ya), Rahman onlara bir sevgi yaratacak" âyeti bunu ifade eder."*²⁶¹

Allah'ın muhsinleri/iyilik yapanları,²⁶² Allah'tan tam anlamı ile sakınanları / müttakileri,²⁶³ sabredenleri,²⁶⁴ adâletli

256] 19/Meryem, 60; 20/Tâhâ, 82; 25/Furkan, 70; 28/Kasas, 67

257] Bak. 9/Tevbe, 112

258] 25/Furkan, 71

259] 25/Furkan, 70 ve yine bak. 47/Muhammed, 2; 29/Ankebut, 7; 64/Teğâbün, 9

260] 19/Meryem, 96

261] Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'an 20

262] 2/Bakara, 195; 3/Âl-i İmran, 134; 5/Mâide, 93

263] 3/Âl-i İmran, 76; 9/Tevbe, 4, 7

264] 3/Âl-i İmran, 146

davrananları,²⁶⁵ Allah'a tevekkül edenleri,²⁶⁶ çok tevbe edenleri,²⁶⁷ temizlenenleri²⁶⁸ seveceği zikredilirken; zâlimleri,²⁶⁹ haddi aşanları,²⁷⁰ fesâdı ve fesad çıkaranları,²⁷¹ kâfirleri,²⁷² kibirlenenleri,²⁷³ günahkârları,²⁷⁴ israf edenleri,²⁷⁵ hâinleri,²⁷⁶ nankörleri²⁷⁷ de sevmeyeceği belirtilir.

Allah'ın kulunu sevmesi demek, ona nimetlerini sunması demektir. Kulun Allah'ı sevmesi ise, O'na yakın olmayı arzu etmesi, istemesi demektir. Böylece kul, daima kendini kontrol etmeyi hissedecek demektir. Çünkü Allah'ın sevgisini kaybetmek istemeyecektir. Bundan dolayı da kulun Allah'a sevgisi kuvvetlenecek ve âyetle işaret edilen boyuta ulaşacak demektir ki, âyetle şöyle buyrulur: "... Mü'minlerin Allah'ı sevmesi ise daha kuvvetlidir."²⁷⁸ Allah sevgisini kazanmak için O'na iman ve bu iman gerektiği şekilde sâlih amel gerekmektedir.

g- İnsanların En Hayırlıları Olmak

Kur'ân-ı Kerim'de iman eden ve sâlih amel işleyenlerin mahlûkatın en hayırlıları olacağı ifade edilerek şöyle buyrulur: "İman eden ve sâlih amel işleyenler mahlûkatın en hayırlılarıdır."²⁷⁹ Bu âyetle geçen "beriyye" kelimesinin genel bir mânâ arzedeceği gibi, kendi asırlarında yaşayan mahlûkatın en hayırlısı anlamını ifade edeceği beyan edilmektedir. Gerçekten insan, "en güzel bir şekilde yaratılmış" olup, şeklen mahlûkatın en mükemmeli olduğu gibi, akıl sayesinde de onların en üstünüdür. Fakat insan, bu mükemmelliğin nereden kaynaklandığını unuttuğundan dolayı, kendisini yaratan, öldüren ve sonra yine diriltecek olan Allah'ı unutmuş ve böylece "nankör" durumuna düşmüştür.²⁸⁰ Dolayısıyla mahlûkatın en şerlisi olmuştur. Ancak, onu bu durumdan kurtaracak yol da yine Allah tarafından gösterilmiştir ki, bu da genel anlamda iman

265] 5/Mâide, 42; 49/Hucurât, 9; 60/Mümteherine, 8

266] 3/Âl-i İmran, 159

267] 2/Bakara, 222

268] 2/Bakara, 222; 9/Tevbe, 108

269] 3/Âl-i İmran, 57; 42/Şûrâ, 40

270] 2/Bakara, 190; 5/Mâide, 87; 7/A'râf, 55

271] 2/Bakara, 205; 5/Mâide, 64; 28/Kasas, 77

272] 3/Âl-i İmran, 32; 30/Rûm, 45

273] 4/Nisâ, 36; 16/Nahl, 23; 28/Kasas, 76

274] 4/Nisâ, 107

275] 6/En'âm, 141; 7/A'râf, 31

276] 8/Enfâl, 58; 2/Bakara, 276

277] 22/Hacc, 38

278] 2/Bakara, 165

279] 98/Beyyine, 7

280] 22/Hacc, 66

ve sâlih amel olup, insan bu sayede yaratıkların en hayırlısı konumuna gelmiştir.

h- Dinamizm Kazanmaları

İman edip sâlih amel işlemek, insanı dinamizme sevkeder. Çünkü iman ve sâlih amel, bir noktada, mü'minin boş işlerle meşgul olmasını engeller. Çünkü mü'minler âyetlerde de ifade edildiği gibi "... Faydasız bir şeye rastladıkları zaman, yüz çevirip vakarla geçerler. Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığı zaman onlara karşı kör ve sağır davranmazlar." ²⁸¹

İnsanın sabahın erken saatlerinden, gecenin belirli bir vaktine kadar Rabbi ile baş başa kalması, bir sâlih ameldir ve bunu insana ancak inancı yaptırabilir. Yani kılacağı beş vakit namaz, mü'minin Rabbi ile başbaşa kalmasını sağlayacaktır ki, namazın sâlih amellerin en üstünü olduğu belirgindir. Namaz, özellikle cemaatle kılındığında mü'minin hem kendisine ve hem de çevresine karşı sorumlu ve uyanık olmasını sağlayacaktır. Böylece mü'min sâlih ve muslih (aktif bir insan) olma yolunda gayret gösterecek demektir. Ramazan'da oruç tutan bir mü'min, toplumdaki yoksulları düşünür. Bu durum, mü'mini dinamik tutarak onun devamlı çalışmasını sağlayacak ve yine çevresinde fakir ve yoksul olanlara sadaka ve zekât yoluyla yardıma koşacaktır ki, bunlar da sâlih amelin birer göstergeleridir. Psikolojik açıdan ibâdetlerin insan ruhu üzerinde etkisinin olduğu ve insanı huzur ve sükûna kavuşturduğu bilinmektedir. Günlük ibâdetlerini yerine getiren bir mü'min, Allah'a karşı görevini yapmanın rahatlığı yanında, kendini de yenilemiş ve dinamik bir hayata kavuşmuş olacaktır. Böylece mü'minler, Allah'ın bütün insanları sadece kendisine kulluk etmeleri için yarattığının ²⁸² şuuru içinde hareket etmeleri gerektiğini idrâk etmiş olacaklardır.

i- Yeryüzüne Vâris Olmaları

Kur'ân-ı Kerim'de iman edip sâlih amel işleyenlere, yeryüzüne halef kılınacakları vadedilerek şöyle buyrulur: "Allah, sizden iman edip sâlih amel işleyenlere, onlardan öncekileri halef kıldığı, sahip ve hâkim kıldığı gibi, onları da yeryüzüne halef kılacağına, sahip ve hâkim yapacağına onlar için râzı olduğu dinî temelli yerleştireceğine ve korkularını güvene çevireceğine dâir söz vermiştir. Çünkü onlar Bana kulluk eder, hiçbir şeyi Bana ortak koşmazlar. Ama kimler bundan sonra da inkâr

281] 25/Furkan, 72-73

282] 51/Zâriyât, 56

ederse, işte onlar artık yoldan çıkmışlardır.”²⁸³ Bu âyetle Allah, iman edip bu imanlarının gerektirdiği şekilde sâlih amel işleyenlere üç şey vadetmektedir. Bunlar:

Yeryüzüne halef kılınmaları,

Kendileri için seçilen ve beğenilen/râzı olunan dinin kendilerine sağlamlaştırılacağı,

Korkularından sonra güvene erecekleridir.

Âyetle vaad edilen “yeryüzünde halef kılma” şeklinde ifade edilen hususla ne kast edilmektedir? Müfessirler, bu konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Allah’ın hangi ırktan olursa olsun müşriklerin topraklarına varis kılması ve orada her türlü tasarruf yapmaya yetkili halifeler yapması, kâinatı imar etme, adaleti yerine getirme ve kullar arasında ihsan, iyilik yapmak için Allah’ın onları halife yapmasının söz konusu olduğu beyan edilmektedir. Başka bir âyetle de bu vaade açıklık getirilir: “Andolsun, Tevrat’tan sonra Zebur’da da arza mutlaka sâlih kullarım vâris olacaklardır, diye yazdık.”²⁸⁴ Ancak bu verâseti, iman etmeye ve bu inancın gerektirdiği şekilde sâlih amel işleme şartına bağlamaktadır. **Yeryüzüne, tevhid inancına sahip olup sâlih amel işleyenler, dün olduğu gibi bu gün de vâris olabilirler. Yeter ki onlar sâlih olsunlar.**

k- Cenneti Kazandırması

Kur’an’da iman eden ve sâlih amel işleyenlere vad edilen hususların başında cennet ve içindekilerin geldiğini söyleyebiliriz. Cennete girmenin temel şartı iman ve sâlih ameldir. Bazı âyetlerde bu durum, “şart edatı” ile ifade edilmektedir. “Erkek ve kadından her kim iman ederek sâlih amel işlerse işte onlar, cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir.”²⁸⁵; “Allah, muhakkak ki iman eden ve sâlih amel işleyenleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyar.”²⁸⁶

Bütün bunların yanında, iman edip sâlih amel işleyenlere Allah, yüksek dereceler verecek;²⁸⁷ korku ve hüzünden emin kılacak;²⁸⁸ çalışmalarını zâyi etmeyecek;²⁸⁹ iyi insanlar arasına

283] 24/Nur, 55

284] 21/Enbiyâ, 105

285] 40/Mü'min, 40 ve bak. 19/Meryem, 60; 4/Nisâ, 124; 64/Teğâbün, 9; 65/Talak, 11

286] 22/Hacc, 14 ve bak. 47/Muhammed, 12; 14/İbrahim, 23; 2/Bakara, 25; 29/Ankebut, 58

287] 20/Tâhâ, 125; 46/Ahkaf, 19; 8/Enfâl, 84

288] 2/Bakara, 277; 2/Bakara, 62; 5/Mâide, 69; 6/En'âm, 48; 7/A'râf, 35

289] 7/A'râf, 170; 18/Kehf, 30; 3/Âl-i İmran, 57; 4/Nisâ, 173; 21/Enbiyâ, 94

dâhil edecek²⁹⁰ ve ilâhî rahmete kavuşturacaktır. ²⁹¹

“Ey Rabbim! Beni verdiğin nimete şükretmeye ve râzı olacağın sâlih ameller işlemeye muvaffak kıl. Rahmetinle, beni sâlih kulların arasına kat.” ²⁹²

290] 29/Ankebut, 9; 28/Kasas, 67

291] 45/Câsiye30; 6/En'âm, 12

292] 27/Neml, 19* Bu konu, çoğunlukla Ömer Dumlu'nun Kur'ân-ı Kerim'de Salâh Meselesi adlı kitabından yararlanılıp yer yer özetlenerek hazırlanmıştır.

Sâlih Amelle İlgili Ayet-i Kerimeler

A- Sâlih Amel Anlamında "Sâlih" Kelimesi ve Çoğulunun Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 132 Yerde): 2/Bakara, 25, 62, 82, 130, 277; 3/Âl-i İmrân, 39, 46, 57, 114; 4/Nisâ, 34, 57, 69, 122, 124, 173; 5/Mâide, 9, 69, 84, 93, 93; 6/En'âm, 85; 7/A'râf, 42, 73, 75, 168, 189, 190, 196; 9/Tevbe, 75, 102, 120; 10/Yûnus, 4, 9; 11/Hûd, 11, 23, 46, 61, 62, 66, 89; 12/Yûsuf, 9, 101; 13/Ra'd, 29; 14/İbrâhim, 23; 16/Nahl, 97, 122; 17/İsrâ, 9, 25; 18/Kehf, 2, 30, 46, 82, 88, 107, 110; 19/Meryem, 60, 76, 96; 20/Tâhâ, 75, 82, 112; 21/Enbiyâ, 72, 75, 86, 94, 105; 22/Hacc, 14, 23, 50, 56; 23/Mü'minûn, 51, 100; 24/Nûr, 32, 55; 25/Furkan, 70, 71; 26/Şuarâ, 83, 142, 227; 27/Neml, 19, 19, 45; 28/Kasas, 27, 67, 80; 29/Ankebût, 5, 7, 9, 27, 58; 30/Rûm, 15, 44, 45; 31/Lokman, 8; 32/Secde, 12, 19; 33/Ahzâb, 31; 34/Sebe', 4, 11, 37; 35/Fâtır, 7, 10, 37; 37/Sâffât, 100, 112; 38/Sâd, 24, 28; 40/Mü'min, 40, 58; 41/Fussilet, 8, 33, 46; 42/Şûrâ, 22, 23, 26; 45/Câsiye, 15, 21, 30; 46/Ahkaf, 15; 47/Muhammed, 2, 12; 48/Fetih, 29; 63/Münâfikun, 10; 64/Teğâbün, 9; 65/Talâk, 11, 11; 66/Tahrîm, 4, 10; 68/Kalem, 50; 72/Cinn, 11; 84/İnşikak, 25; 85/Bürûc, 11; 95/Tin, 6; 98/Beyyine, 7; 103/Asr, 3.

B- Islâh Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 7 Yerde): 2/Bakara, 220, 228; 4/Nisâ, 35, 114; 7/A'râf, 56, 85; 11/Hûd, 88;

C- Sulh ve Islah Kelimesinin Türevlerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 32 Yerde): 2/Bakara, 160, 182, 224; 3/Âl-i İmrân, 89; 4/Nisâ, 16, 128, 128, 128, 129, 146; 5/Mâide, 39; 6/En'âm, 48, 54; 7/A'râf, 35, 142; 8/Enfâl, 1; 10/Yûnus, 81; 13/Ra'd, 23; 16/Nahl, 119; 21/Enbiyâ, 90; 24/Nûr, 5; 26/Şuarâ, 152; 27/Neml, 48; 33/Ahzâb, 71; 40/Mü'min, 8; 42/Şûrâ, 40; 46/Ahkaf, 15; 47/Muhammed, 2, 5; 49/Huucurât, 9, 9, 10.

D- Muslih Kelimesi ve Çoğulunun Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 5 Yerde): 2/Bakara, 11, 220; 7/A'râf, 170; 11/Hûd, 117; 28/Kasas, 19.

E- Sâlih Amel Konusundaki Âyetler

a- Sâlih Amel İşlemek: Kehf, 110; Fâtır, 10; Yasin, 12; Haşr, 18; Müzzemmil, 20.

b- Sâlih Amel İşleyenlerin Mükâfâtı: Bakara, 25, 82, 277; Al-i İmrân, 57; Nisa, 57, 122-123, 173; Maide, 9; A'raf, 42; Yunus, 9, 26; Hud, 11, 23; Ra'd, 29; Kehf, 30-31, 107-108; Meryem, 60-63; Enbiya, 94; Kasas, 84; Ankebut, 7, 9, 58-59; Lokman, 8-9; Secde, 19; Fâtır, 7; Fussilet, 8; Şura, 22-23; Muhammed, 12; Talak, 11; İnşikak, 25; Büruc, 11; Tin, 6; Beyyine, 7-8.

c- Sâlih Amel İşleyenlerin Üstünlüğü: Asr, 1-3.

d- Sâlih Amel, Dünyalık Şeylerden Hayırlıdır: Kehf, 46; Meryem, 76.

e- Sâlih Amel İşleyenlerin Kusurlarını Allah Bağışlar: Ankebut, 7; Necm, 32.

f- Allah'ın, Sâlih Amel Nasib Etmesi İçin Süleyman a.s.'ın Duası: Neml, 19; Ahkaf, 15.

g- Sâlih Amel İşleyenlerin Yaptıkları, Kendi İyilikleri İçindir: Rum, 44-45; Fussilet, 46; Casiye, 15.

h- Amelsiz İman: En'âm, 158.

i- Amelde İhsan: Bakara, 112.

j- Kötü Amel İşleyenler: Fâtır, 8, 10; Yasin, 12; Fussilet, 46; Casiye, 15.

k- Bütün Amelleri Allah Bilir ve Görür: Fecr, 14; Adiyat, 11.

l- Bütün Amellere Karşılık Verilecektir: Zariyat, 6; Necm, 31; Zilzal, 6-8.

m- Amellere Göre Dereceler Vardır: En'âm, 132; Ahkaf, 19; insan, 1-2; Leyl, 4.

n- Amellerin Boşa Gitmesi: Muhammed, 33.

Konuyla İlgili Kütüb-i Sitte Hadis Kaynakları

- a. Amel ve İbadette Mutedil Olmak: 17/ 150; 2/ 344.
- b. Amelde Devam: 9/ 481; 17/ 594.
- c. Amelde İhlâsın Önemi: 14/ 244-245.
- d. Amelin en Efdali: 8/ 298.
- e. Ameli Azaltıp Yakınlarından Faziletli Olanlarına Güvenme: 10/ 150.
- f. Ameli Olmayan, Lütüfla mı Cennete Girer? 2/ 358, 359.
- g. Amelin Yok Olması İki Çeşittir: 8/ 254.
- h. Ameller Cennete ve Cehenneme Girmeye Sebptir: 14/ 15.
 - i. Amellerin En Hayırlısının Hangisi Olduğu Sorularına Cevaplar: 10/ 173.
 - j. Ameller Kapta Bulunan Madde Gibidir: 17/ 585.
 - k. Amellerin En Faziletli Allah İçin Sevmek, Allah İçin Buğzetmek: 10/ 140-141.
 - l. Amellerin En Hayırlısı Orta Yollu Olanıdır: 7/ 436.
- m. Amellerin Hayırlısı Az da Olsa Devamlı Olanıdır: 17/ 594; 8/ 389; 9/ 481.
- n. Amellerimizde Allah'tan Başkasını Ortak Etmemek: 7/ 312-313.
- o. Allah Nezdinde En Hayırlı Amel: 8/ 225.
- p. wCehennemden Uzaklaştırıp Cennete Sokacak Ameldir: 13/ 243.
- q. Cenab-ı Hak, Her Bir Hayır Ameli En Az On Misliyle Kabul Eder: 9/ 419-420.
- r. Kişi Takat Getireceği Kadar Amel Etmeli: 9/ 306-307.
- s. Kişi Ameline Göre Semavat ve Arz Ehline Kabul Görür, Sevilir: 10/ 142-143.
- t. Kişi Amelinin Sevabını Bir Başkasına Bağışlayabilir: 15/ 239.
- u. Kişi En Son Ameline Göre Hüküm Görür: 14/ 13.
- v. Kişi Öldüğü Amel Üzerine Diriltilecektir: 15/ 265.
- w. Kişinin Uzuvarı, Kıyamet Günü Amelini Haber Verirler: 14/ 389.
- x. Yapılan Amellerin Cenab-ı Hakk'a Sunulması: 10/ 286.
- y. Yedi Şeyden Önce Amelde Acele Etmek: 15/ 181.

Konuyla İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar

1. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Azim Y. c. 1, s. 239
2. Mefatihul-Ğayb (Tefsir-i Kebir), Fahreddin Razi, Akçağ Y. c. 2, s. 164-166
3. Kur'an-ı Kerim'de Salah Meselesi, Ömer Dumlulu, D.İ.B. Y.
4. İslâm Ansiklopedisi, T.D.V. Y. c. 3, s. 13-20
5. İslâm Ansiklopedisi, Şamil Y. c. 1, s. 126-129
6. Kur'an'da Temel Kavramlar, Ali Ünal, Kırkambar Y. s. 276-281
7. Kur'an'da Dini ve Ahlaki Kavramlar, Toshihiko İzutsu, Pınar Y. 269-273
8. İslâm Düşüncesinde İman Kavramı, Toshihiko İzutsu, Pınar Y. 195-234
9. Kur'an Cevap Veriyor, İzzet Derveze, Yöneliş Y. s. 336-340
10. İslâmi Terimler sözlüğü, Hasan Akay, İşaret Y. s. 32-33, 408-409
11. Esenlik Yurduunun Çağrısı, Celalettin Vatandaş, Pınar Y. s. 183-187
12. İman ve Tavrı, M. Beşir Eryarsoy, Şafak Y. s. 277-280
13. İman Risalesi, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 309-315; 342-348
14. Kur'an'da insan ve Toplum, Ekrem Sağıroğlu, Pınar Y. s. 251-262

Sonsöz

Eğer bu kitabı gerçekten okuyup mesajını anladıysanız, bunu ve buna benzer diğer kitapları bir kenara koymalısınız ve hemen elinize Allah'ın Kitabı'nı alıp meal ve tefsiriyle okumaya başlamalısınız. Daha önce okuduysanız, yine yeniden ve sürekli okumalısınız. Anlayarak, yaşayışınızla ve güncel hayatla bağlantı kurup O'nun gösterdiği istikamet doğrultusunda her şeyi gözden geçirerek Kur'an'a yönelmeniz, bu okuyup bitirdiğiniz kitabın yazılış amacına hizmet etmiş olacaktır.

Haydi Kur'an'a; Elimize, gönlümüze ve yaşantımıza almak ve bir daha bırakmamak için...

